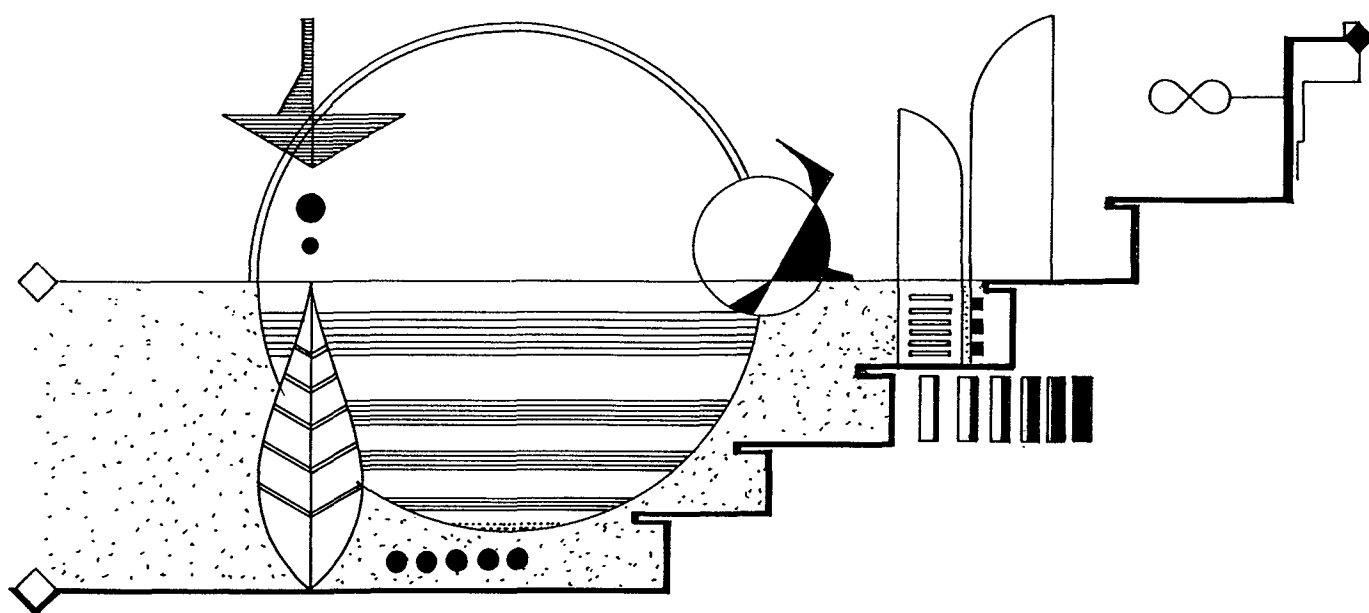

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Ιωάννας Κ. Μάνου

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΩΝ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΑΘΗΝΑ 1998

ΝΟΥΜΕΡΟ
ΚΟΕ: 11897

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**

Ιωάννης Κ. Μάνου

23 JAN. 2002

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΩΝ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΑΘΗΝΑ 1998

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Στάμος Παπαστάμου, Καθηγητής
Παντείου Πανεπιστημίου

ΜΕΛΗ: Μαρία Σακαλάκη, Επίκ. Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
Θεόδωρος Μπεχράκης, Επίκ. Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Η έγκριση της Διδακτορικής Διατριβής από το Τμήμα Ψυχολογίας του Παντείου
Πανεπιστημίου δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.
(Νόμος 5343/32, Άρθρο 202, παράγραφος 2)

Φέρνω έτσι μέσα μου σμιλεμένο από τα παιδικά μου χρόνια, κάτι σαν εσώτερο άγαλμα που δίνει μια συνέχεια στη ζωή μου, που είναι το πιο μύχιο μέρος, ο πιο σκληρός πυρήνας του χαρακτήρα μου. Αυτό το άγαλμα το έπλαθα σε όλη μου τη ζωή. (...) Έτσι, δεν φιλοξενώ μονάχα μέσα μου ένα ιδεατό πρόσωπο με το οποίο έρχομαι συνεχώς σε αντιπαράσταση. Φέρνω επίσης, μια ολόκληρη σειρά από νοητές μορφές με εντελώς αντιφατικές ιδιότητες, που η φαντασία μου τις βλέπει πάντα έτοιμες να υποδυθούν τους συντρόφους μου, μέσα σε καταστάσεις και διαλόγους χαραγμένους στο μυαλό μου από την παιδική ή την εφηβική μου ηλικία.

François Jacob

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
<u>ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ</u>	
A. ΒΑΣΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	10
B. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΟΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	29
<u>ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ</u>	
A. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ.....	42
1. Γενική διατύπωση του προβλήματος.....	43
2. Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας.....	44
3. Διατύπωση συγκεκριμένων υποθέσεων.....	52
B. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ.....	61
1. Μέθοδος.....	61
α. Δείγμα.....	61
β. Μέσα συλλογής των δεδομένων.....	61
γ. Διαδικασία συλλογής των δεδομένων.....	62
Γ. ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	62
Δ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	64
1. Τα ευρήματα της έρευνας και η στατιστική τους επεξεργασία.....	64
2. Παρουσίαση των σημαντικών διαφορών σε σχέση με τις επιλεγείσες μεταβλητές.....	91
3. Κριτική αξιολόγηση και σχολιασμός των ευρημάτων.....	104
4. Διατύπωση συμπερασμάτων - Προτάσεις.....	109
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	112
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	115

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η καθαρά επιστημονική περίοδος έρευνας στην ψυχολογία του παιδιού αρχίζει το 1891 με τη δημοσίευση των μελετών του Stanley Hall στην Αμερική, που αναφέρονταν στην αλληλοσυσχέτιση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας, σε θέματα προσαρμογής και στις εμπειρίες των παιδιών. Τις πληροφορίες αυτές, συγκέντρωσε ο S. Hall με ερωτηματολόγια, που απευθυνόταν σε αντιπροσωπευτικά δείγματα παιδιών και γονέων.

Αιώνες όμως πριν, μερικά από τα προβλήματα της ψυχολογίας του παιδιού είχαν πολυσυζητηθεί από εξέχοντες φιλόσοφους και συγγραφείς που διέθεταν ψυχολογική διορατικότητα.

Ο Πλάτων, λόγου χάρη, στην Πολιτεία του αναγνώρισε ότι οι ατομικές διαφορές στη νοημοσύνη οφείλονται στην κληρονομικότητα, αλλά τόνισε παράλληλα πως με την αγωγή (επίδραση του περιβάλλοντος) βοηθούνται τα άτομα στην προσαρμογή και στη δυνατότητα για εκλογή επαγγέλματος, ανάλογα με τις ιδιαίτερες κλίσεις τους.

Ο Γάλλος φιλόσοφος J. Rousseau υποστήριξε το 1762 στο έργο του «Αιμίλιος» πως το παιδί κληρονομεί καλές προδιαθέσεις. Το παιδί είναι καλό κι ευγενικό εκ γενετής. Το διεφθαρμένο κοινωνικό περιβάλλον είναι εκείνο που το καταστρέφει. Για τη σωτηρία του ατόμου χρειάζεται «επιστροφή στη φύση». Τόνισε επίσης ο Rousseau την αξία, μάλλον τη δύναμη των ευκαιριών των πρώτων ετών για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, κάτι που με ιδιαίτερη έμφαση τονίζουν και οι σύγχρονοι ψυχολόγοι.

Το 1744 ο Pestalozzi δημοσιεύει τις παρατηρήσεις που έκανε σχετικά με την ανάπτυξη του γιου του και το 1787 ο Tiedemann δημοσίευσε ένα βιβλίο στο οποίο περιέγραφε τις κινήσεις και τη γλωσσική και πνευματική γενικά ανάπτυξη ενός παιδιού στη διάρκεια των δυόμισυ πρώτων ετών της ζωής του.

Το 19ο αιώνα βλέπουν το φως της δημοσιότητας πολλές βιογραφίες νηπίων, ώσπου με τον Stanley Hall, όπως προαναφέραμε, η έρευνα στράφηκε προς πολλά άτομα και άρχισε να γίνεται με περισσότερο επιστημονικά θεμελιωμένες μεθόδους.

Η έρευνα γύρω από την ανάπτυξη του παιδιού συνεχίστηκε τον 20ο αιώνα και συνεχίζεται και σήμερα από παιδαγωγούς, ψυχολόγους και εκπαιδευτικούς.

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στα πλαίσια των παραπάνω προσπαθειών και πιστεύουμε ότι προσθέτει ένα λιθαράκι στον τομέα της διερεύνησης των

προβλημάτων και στάσεων των παιδιών σε συσχετισμό με την κοινωνική τους διάσταση.

Η έρευνα διαιρείται σε δύο μέρη.

Το πρώτο μέρος αποτελείται από δύο κεφάλαια και είναι εισαγωγικό της κυρίως έρευνας.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα βασικά προβλήματα της παιδικής ηλικίας, ώστε να αποτελέσει αυτό τη θεωρητική βάση για τη διερεύνηση αργότερα της κοινωνικής διάστασης των προβλημάτων και στάσεων των παιδιών των αστικών κέντρων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο συζητείται το πρόβλημα της κοινωνικής ανισότητας και διαφοροποίησης της επίδοσης στην εκπαίδευση. Γίνεται συνοπτική παρουσίαση βασικών ερευνών για το θέμα αυτό και διαπιστώνεται πέρα από κάθε αμφιβολία ότι η σχετική επίδοση είναι υπόθεση ταξικής προέλευσης των μαθητών.

Το δεύτερο μέρος αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια της κυρίως έρευνας που προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα αν και τα προβλήματα και οι στάσεις των παιδιών υπόκεινται σε διαφοροποιήσεις εξαιτίας της ταξικής προέλευσης των παιδιών, της κοινωνικής διάστασης γενικότερα.

Στο πρώτο κεφάλαιο οριοθετείται και διατυπώνεται το ερευνητικό πρόβλημα. Ειδικότερα γίνεται γενική διατύπωση του προβλήματος, ανασκοπείται η σχετική βιβλιογραφία και διατυπώνονται συγκεκριμένες υποθέσεις.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο σχεδιασμός της ερευνητικής διαδικασίας. Ειδικότερα, γίνεται περιγραφή του δείγματος, των μέσων συλλογής των δεδομένων και της διαδικασίας συλλογής των δεδομένων.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση και ερμηνεία των ερευνητικών δεδομένων. Ειδικότερα, παρουσιάζονται τα ευρήματα και η στατιστική τους επεξεργασία, γίνεται παρουσίαση των σημαντικών διαφορών σε σχέση με τις επιλεγείσες μεταβλητές, καθώς και κριτική αξιολόγηση και σχολιασμός των ευρημάτων. Τέλος διατυπώνονται τα συμπεράσματα και γίνονται προτάσεις.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά:

- Τον κ. **Στάμο Παπαστάμου**, Καθηγητή της Κοινωνικής Ψυχολογίας στο τμήμα Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου με την ανάθεση αυτής της διατριβής, της οποίας η υλοποίηση είναι κατά κύριο λόγο αποτέλεσμα της επιστημονικής του καθοδήγησης και της πολλαπλής του βοήθειας. Η πλούσια ερευνητική και

συγγραφική του δραστηριότητα επηρέασε σημαντικά τον τρόπο σκέψης και δράσης μου. Η προτροπή του ότι «στόχος και αντικείμενο της Κοινωνικής Ψυχολογίας πρέπει να είναι η προσπάθεια διασύνδεσης των τεσσάρων επιπέδων ανάλυσης του Willem Doise σε κάθε έρευνα και η άποψή του, (διατυπωμένη από τον Moscovici), ότι δε χρειαζόμαστε δύσκολες έννοιες και ηχηρές διατυπώσεις για να φωτίσουμε τα σκοτεινά σημεία της πραγματικότητας, αρκούν μόνο λίγες έννοιες και γεγονότα επικεντρωμένα σε μια άποψη και όλα τα άλλα θα ακολουθήσουν από μόνα τους», επέδρασαν στη διαμόρφωση της παρούσας εργασίας.

- Την κ. **Μαρία Σακαλάκη**, Επίκ. Καθηγήτρια στο Τμήμα Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, για την επιστημονική και ανθρώπινη συμπαράστασή της στη διάρκεια της ερευνητικής μου προσπάθειας.
- Τον κ. **Θεόδωρο Μπεχράκη**, Επίκ. Καθηγητή Στατιστικής και Μεθοδολογίας στο τμήμα Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, για την προσφορά χρήσιμων στατιστικών κυρίως οδηγιών και άλλων πολύτιμων υποδείξεων κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της διατριβής.

Ευχαριστώ επίσης τον κ. Λαγό Ηλία για τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων των πινάκων τύπου Likert με το στατιστικό πακέτο S.P.S.S.

Τέλος, ευχαριστώ τον καθηγητή της Συμβουλευτικής του Πανεπ. Αθηνών κ. Κων/νο Μάνο για την ενθάρρυνση και παρότρυνσή του να κινηθεί η διατριβή μου στο χώρο της Κοινωνικής Ψυχολογίας και τον σύζυγό μου Χρήστο Τσιουμάνη για την κατανόηση που έδειξε όλο αυτό το διάστημα, αναλαμβάνοντας την ουσιαστική ευθύνη για το μεγάλωμα και την ανατροφή των δύο μικρών μας παιδιών.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ : ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ

Α. ΒΑΣΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Τα προβλήματα ανάπτυξης του ατόμου αρχίζουν από την προγεννητική ακόμα φάση και συνεχίζονται ως την ολοκλήρωση της ανάπτυξης του, που πραγματοποιείται στην προχωρημένη εφηβική ηλικία (18-20), αλλά και πιο πέρα κυρίως για τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη.

Κατά τον Blocher¹ η ανάπτυξη του ατόμου σε όλες τις περιοχές (σωματική, πνευματική, συναισθηματική, κοινωνική) δημιουργεί προβλήματα και η προσαρμογή του ατόμου κατά τη διάρκεια των εξελικτικών σταδίων αποτελεί σοβαρή πρόκληση της ζωής².

Σωματική περιοχή

Η ζωή, όπως είναι γνωστό, αρχίζει με τη σύλληψη, οπότε σχηματίζεται το πρώτο κύτταρο που με συνεχείς υποδιαιρέσεις οδηγεί στη δημιουργία του εμβρύου, το οποίο με τα 46 χρωμοσώματα και τα 72.000 γονίδια έχει κληρονομήσει τα χαρακτηριστικά απ' τους γονείς του, αλλά και από προηγούμενες γενιές.

Πρέπει να σημειωθεί πως δεν υπάρχει άμεση σύνδεση ανάμεσα στο νευρικό σύστημα της μητέρας και του εμβρύου, γι' αυτό και δεν υπάρχει άμεσος επηρεασμός του εμβρύου από τις καταστάσεις φόβου και τις άλλες έντονες συναισθηματικές αλλαγές που ζει η μητέρα³.

Παρ' όλα αυτά υπάρχει έμμεσος επηρεασμός γιατί, όταν η μητέρα βρίσκεται σε συναισθηματική διέγερση, συμβαίνουν ποικίλες φυσιολογικές αντιδράσεις και έκκριση ορμονών, όπως η αδρεναλίνη που επηρεάζει σε μικρό ή μεγάλο βαθμό τη φυσιολογική ανάπτυξη του εμβρύου. Με ανάλογο τρόπο επηρεάζεται το έμβρυο από βιταμίνες, φάρμακα (τραγική περίπτωση η λήψη θαλιδομίδης πριν αρκετά χρόνια από έγκυες μητέρες, με αποτέλεσμα να γεννηθούν μη αρτιμελή παιδιά), ναρκωτικά, νικοτίνη, αλκοόλ, σύφιλη, κακή

διατροφή, μεγάλες δόσεις ακτίνων Χ, αγχώδη κατάσταση της μητέρας κλπ. Χρειάζεται, ως εκ τούτου, μεγάλη προσοχή από τη μητέρα σχετικά με τη διατροφή και τη συμπεριφορά της κατά τη διάρκεια της προγεννητικής περιόδου για να μην υπάρξουν προβλήματα στην ανάπτυξη του εμβρύου.

Με τη γέννηση το βρέφος περνάει σε μια νέα κατάσταση, όπου αρχίζει να επενεργεί, και ο παράγοντας περιβάλλον. Οι κίνδυνοι και τα προβλήματα μεγαλώνουν. Ο Mussen⁴ γράφει σχετικά: «Το σώμα του βρέφους αυξάνει ταχύτατα στη διάρκεια του πρώτου έτους και η σχετική ανάπτυξη είναι μεγαλύτερη από την ανάπτυξη σ' οποιοδήποτε μεταγενέστερο χρόνο... Στη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας τα διάφορα μέρη του σώματος αυξάνουν με διαφορετικό ρυθμό μέχρις ότου οι αναλογίες του σώματος καταστούν όμοιες με του ωρίμου.

Μετά τη γρήγορη ανάπτυξη στα δύο πρώτα χρόνια, η ανάπτυξη στα υπόλοιπα παιδικά χρόνια εξακολουθεί να είναι σταθερή, αλλά όχι και τόσο γρήγορη⁵.

Στην προσχολική ηλικία παρατηρείται κυρίως ανάπτυξη των κάτω άκρων. Στον 6ο χρόνο τα παιδιά μοιάζουν πάρα πολύ στη σωματική διάπλαση με τους μεγάλους.

Μέχρι το 10ο έτος τα αγόρια είναι κατά μέσο όρο λιγάκι ψηλότερα από τα κορίτσια. Μεταξύ όμως 10 και 15 τα κορίτσια είναι κάπως ψηλότερα από τα αγόρια. Στα 12 για τα κορίτσια και στα 14 για τα αγόρια παρατηρείται μια γρήγορη ανάπτυξη σε ύψος και βάρος⁶, λίγο πριν δηλαδή περάσουν αγόρια και κορίτσια στην ήβη. Η ολοκλήρωση σε ύψος γίνεται για τα κορίτσια στα 17 κατά μέσο όρο και για τα αγόρια στα 19. Φυσικά υπάρχουν διαφορές στο γενικό αυτό σχήμα για τα συγκεκριμένα άτομα.

Διαφορετικός ρυθμός ανάπτυξης παρατηρείται στα διάφορα όργανα του σώματος. Στα τρία πρώτα χρόνια οι μύες του σώματος αυξάνουν συνεχώς, αλλά ανάλογα με την όλη ανάπτυξη του σώματος. Μετά το τρίτο έτος παρατηρείται ταχύτερη ανάπτυξη των μυών σε σχέση με την όλη ανάπτυξη του σώματος και ισχυροποίησή του. Στην περιοχή αυτή παρατηρείται μία σημαντική διαφορά ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια υπέρ των αγοριών. Το γεγονός αυτό οδήγησε και στην εσφαλμένη αντίληψη ότι το αρρεν φύλο είναι το «ισχυρό», ενώ το θήλυ φύλο το «ασθενές».

Όπως είναι γνωστό το αρρεν φύλο «είναι ευπαθές σε μεγάλο αριθμό ανωμαλιών, όπως οι εγκεφαλικές παραλύσεις, οι πυρετώδεις σπασμοί, οι

μολύνσεις, τα έλκη, οι καρδιοπάθειες, η κίρρωση του συκωτιού, οι πνευμονίες και μερικές μορφές διανοητικής καθυστέρησης⁷».

Γενικά «η σχολική ηλικία θεωρείται η υγιέστερη περίοδος της ανάπτυξης. Οι ασθένειες όχι μόνο μειώνονται αριθμητικώς σημαντικά, αλλά γίνονται και λιγότερο απειλητικές... Τα κυριότερα προβλήματα υγείας κατά τη σχολική ηλικία είναι τα τερηδονισμένα δόντια και οι ανωμαλίες στην όραση.. Απειλητικά και πολυάριθμα κατά τη σχολική ηλικία είναι και τα ατυχήματα... καθώς και η εκμετάλλευση της εργασίας του παιδιού»⁸.

Αντίθετα στην εφηβεία και κυρίως κατά την περίοδο της ήβης συμβαίνει μια γενική οργανική αναστάτωση. «Η δραστηριότητα των ενδοκρινικών αδένων, η αύξηση του όγκου της καρδιάς, σε μια περίοδο που το αναπνευστικό σύστημα δεν αναπτύχθηκε λόγω της στενότητας της θωρακικής κοιλότητας, και η ευπάθεια των περισσότερων οργάνων κάνουν τον έφηβο να έχει μειωμένη αμυντική αντίδραση, να κουράζεται εύκολα, να υποφέρει»⁹.

Η Hurlock περιγράφει ως εξής την κατάσταση αυτή: «Ενώ τα τελευταία χρόνια της παιδικής ηλικίας χαρακτηρίζονται - με εξαίρεση των περιπτώσεων εκείνων των εκφυλιστικών ή λοιμωδών νοσημάτων κλπ. - από αδιατάρακτη υγεία, η εφηβεία αρχίζει να βαρύνεται από μια τάση για εύκολη κόπωση, πολύ λίγη ή καθόλου ενεργητικότητα για εργασία ή παιχνίδι, νευρικότητα, γενική ανησυχία, οπτικές ενοχλήσεις, καρδιακές διαταραχές, δερματικά εξανθήματα, ρινορραγίες, μια τάση για αϋπνία, αναιμία, πονοκεφάλους, διαφόρους πόνους. Εννοείται ότι αυτές οι ενοχλήσεις δεν εμφανίζονται απαραίτητα κι όλες μαζί σε κάθε έφηβο. Όταν η γεννητική ωριμότητα επιτελεστεί κάτω από κανονικές συνθήκες, η κατάσταση της υγείας κατά τα υπόλοιπα χρόνια της εφηβείας είναι, πλέον, γενικά εξαιρετή»¹⁰.

Πνευματική περιοχή

Τα προβλήματα των παιδιών στην περιοχή αυτή προέρχονται από την ανωριμότητά τους, - ιδιαίτερα για κάποια παιδιά που πρωτοέρχονται στο σχολείο χωρίς να έχουν επιτύχει ετοιμότητα -, από την έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής στα σχολεία και από τη μη ουσιαστική υποβοήθησή τους από τους γονείς τους, αλλά και τους εκπαιδευτικούς.

«Οπωσδήποτε όμως», γράφει ο Mussen¹¹ «το 6ο έτος είναι έτος κατά το οποίο παρατηρείται βασική βελτίωση στο θέμα των εννοιών που αρχίζουν να γίνονται πιο λογικές και πιο διαφοροποιημένες, κι αυτή η προσπάθεια συνεχίζεται σ' όλη τη διάρκεια των σχολικών ετών».

«Αριθμητικές έννοιες εξάλλου», γράφει ο Μάνος¹², «γίνονται κατανοητές μόνο μετά το 6ο έτος και μάλιστα εφ' όσον το παιδί φτάνει στο σημείο της διατήρησης της ύλης, όταν δηλαδή φτάσει στο σημείο να πιστεύει πως η ύλη διατηρείται παρά τις μορφολογικές αλλαγές που συμβαίνουν σ' αυτή.

Ακόμα πιο δύσκολες στη σύλληψη είναι οι έννοιες του χρόνου για το παιδί... Μόνο στο 11ο έτος έχουν πραγματική αντίληψη των εννοιών του χρόνου και πάλι όχι όλα τα παιδιά.

Η ίδια δυσκολία υπάρχει και για τις έννοιες που αναφέρονται στις κοινωνικές σχέσεις. Μόνο μετά το 8ο και 9ο έτος αρχίζουν τα παιδιά να αντιλαμβάνονται τις έννοιες αυτές»¹³.

Δυνατότητες αλλά και περιορισμοί παρουσιάζονται για το παιδί και στη γλωσσική ανάπτυξη. Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος στην περιοχή αυτή είναι σημαντική. Ορφανά, λόγου χάρη, που υιοθετήθηκαν παρουσίασαν πολύ πιο σημαντική γλωσσική ανάπτυξη από ορφανά που έζησαν σε ορφανοτροφείο. Παιδιά πολυμελών οικογενειών παρουσιάζουν επίσης υστέρηση σε σχέση με παιδιά ολιγομελών οικογενειών, κι ακόμα παρουσιάζουν μεγαλύτερη γλωσσική ανάπτυξη παιδιά που προέρχονται από ανώτερες παρά από κατώτερες κοινωνικές τάξεις.

«Η νοητική όμως ανάπτυξη», γράφει ο Παρασκευόπουλος¹⁴, «παρά τις έκδηλες προόδους που έχει επιτελέσει το παιδί στις ηλικίες 7 ως 11 έτη, δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί. Το παιδί της σχολικής ηλικίας υπερτερεί μεν σε σύγκριση με το νήπιο, υστερεί όμως αισθητά σε σύγκριση με τον έφηβο και τον ώριμο άνθρωπο. Ο κύριος περιορισμός της σκέψης του παιδιού των 7 ως 11 ετών είναι ότι παραμένει συγκεκριμένη».

«Κάθε έννοια ή ιδέα για να γίνει αντιληπτή», γράφει ο Μάνος (1990, 34) πρέπει να αναφέρεται στο χώρο του συγκεκριμένου. Αφηρημένες έννοιες δε γίνονται κατανοητές ή γίνονται με δυσκολία κατανοητές και μόνο εφ' όσον αναφέρονται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Η έννοια της δικαιοσύνης δε γίνεται αντιληπτή παρά μόνο εάν φέρουμε στο παιδί πολλά συγκεκριμένα παραδείγματα ανθρώπων που ενεργούν δίκαια. Ο Piaget και οι συνεργάτες του βρήκαν πως παιδιά 8-10 ετών δυσκολεύονται να βρουν λύση σε προβληματικές καταστάσεις, όπως η παρακάτω: «Ο Γιάννης είναι ψηλότερος απ' το Γιώργο. Ο Γιάννης είναι χαμηλότερος απ' το Νίκο. Ποιός από τους τρεις είναι ψηλότερος».

«Ένα άλλο σημαντικό γνώρισμα-μειονέκτημα», παρατηρεί ο Παρασκευόπουλος¹⁵ «της σκέψης του παιδιού της σχολικής ηλικίας είναι ότι οι διάφορες συναγωγές των νοητικών πράξεων λειτουργούν μάλλον μεμονωμένα,

δεν έχουν δηλαδή ακόμη οργανωθεί σε ένα ενιαίο, ευέλικτο και συνυπόλογο σύστημα που θα επέτρεπε τη θεώρηση ενός προβλήματος από όλες τις πλευρές του συγχρόνως. Το παιδί των 7 ως 11 ετών, ενώ κατέχει ήδη τους δύο κανόνες της αναστρεψιμότητας, την αναίρεση και την αντιστάθμιση, δεν μπορεί να συντονίσει ακόμη τους δύο αυτούς κανόνες ώστε να συλλειτουργούν υπό ένα ενιαίο σύστημα, όπως απαιτείται για τη λύση περίπλοκων προβλημάτων. Η ικανότητα αυτή θα εμφανιστεί μετά το 11ο έτος, στην εφηβική ηλικία, με τις τυπικές ή αφαιρετικές, όπως λέγονται, νοητικές πράξεις».

Ένα άλλο πρόβλημα που σχετίζεται με τη νοητική ανάπτυξη των παιδιών είναι αυτό της ανάπτυξης της αποκλίνουσας ή δημιουργικής σκέψης τους, που παραμελείται από την εκπαίδευση, ενώ αποτελεί το αξιολογότερο από τα 5 στοιχεία της νοημοσύνης (γνώση, μνήμη, συγκλίνουσα σκέψη, αποκλίνουσα σκέψη, αξιολόγηση) που αναφέρει ο Guilford.

«Αυτός που διαθέτει συγκλίνουσα σκέψη», γράφει ο Jersild¹⁶ επιζητεί απλώς τη σωστή λύση και ικανοποιείται μ' αυτήν. Αντίθετα, αυτός που διαθέτει αποκλίνουσα σκέψη, αφού δώσει μια σωστή απάντηση, δεν ικανοποιείται, αλλά ερευνά μήπως υπάρχει και δεύτερη και τρίτη. Ανησυχεί και δημιουργεί. Η σκέψη του είναι περιπλανώμενη, δηλαδή ερευνητική, ανήσυχη. Προχωρεί πιο πέρα απ' αυτά που είναι φανερά. Είναι ο δημιουργός επιστήμονας, είναι ο ερευνητής. Στα άτομα που διαθέτουν δημιουργική σκέψη οφείλονται οι πιο πολλές ανακαλύψεις».

«Όλα τα άτομα», γράφει ο Μάνος¹⁷ «διαθέτουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό δημιουργική σκέψη. Βασική επιδίωξη των σχολείων πρέπει να είναι η καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης. Τούτο θα γίνει αν οι εκπαιδευτικοί συνηθίζουν τους μαθητές τους σε γενικεύσεις και διακρίσεις για απόκτηση βασικών εννοιών, κατανόηση γενικών αρχών, νόμων, κανόνων, υποθέσεων, λύση προβληματικών καταστάσεων, αν αφήνουν χρόνο για λύση αποριών των μαθητών, ελεύθερη έκφραση ιδεών κι άσκηση εποικοδομητικής κριτικής, αν επιτρέπουν την εμβάθυνση σε θέματα που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και τη συμμετοχή γενικότερα των μαθητών στη διαδικασία μάθησης. Σημαντικό είναι ακόμα οι ερωτήσεις να γίνονται με τέτοια μορφή, ώστε να καλλιεργείται η δημιουργική σκέψη κι όχι να ζητείται μ' αυτές απλή ανάκληση γνώσεων. Επιπλέον:

Είναι απαραίτητο να καλλιεργείται στους μαθητές η ερευνητική διάθεση και η διάθεση προβληματισμού.

Η μέθοδος διδασκαλίας να μην είναι στερεότυπη, αλλά να διαποτίζεται κι αυτή από τη διάθεση για δημιουργικότητα.

Οι εργασίες που ανατίθενται να μην αποβλέπουν στην απομνημόνευση ύλης, αλλά σε δημιουργικές μορφές έκφρασης.

Να επιδοκιμάζονται οι μαθητές που εκφράζουν νέες και πρωτότυπες ιδέες και έχουν γενικά ελεύθερη σκέψη. (open-minded).

Να καλλιεργείται η δημιουργική σκέψη με «ειδικά μαθήματα»¹⁸ και με «αφυπνιστικές δραστηριότητες», όπως τονίζει ο Debesse¹⁹ (1973)

Προβλήματα παρουσιάζονται και με ένα ποσοστό 7% περίπου του μαθητικού πληθυσμού που παρουσιάζει διαταραχές του λόγου (αφασία, ψευδισμός, τραυλισμός, δυσλεξία κλπ.) καθώς και με τους μαθητές που παρουσιάζουν υποεπίδοση. «Σε μερικά παιδιά», γράφει ο Παρασκευόπουλος²⁰, «η πραγματοποιούμενη σχολική πρόοδος είναι συστηματικά χαμηλότερη από την αναμενόμενη με βάση το νοητικό πηλίκο. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται συνηθέστατα στα ευφυή παιδιά. Στις περιπτώσεις αυτές παρεμβάλλονται άλλοι παράγοντες, ατομικοί και κοινωνικοί, οι οποίοι παρακωλύουν την πλήρη αξιοποίηση του νοητικού δυναμικού του παιδιού. Τα χαρακτηριστικά του παιδιού με σχολική υποεπίδοση αναφέρονται στη βαθύτερη δομή και συγκρότηση της προσωπικότητάς του».

Συναισθηματική περιοχή

Τα προβλήματα σ' αυτή την περιοχή αρχίζουν αμέσως μετά τη γέννηση εφ' όσον δε διαμορφωθεί σωστή δυαδική σχέση ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί.

Όπως είναι γνωστό τα 5-6 πρώτα παιδικά χρόνια είναι καθοριστικά για την ανάπτυξη της συναισθηματικής ζωής του παιδιού και το σχηματισμό του χαρακτήρα του.

«Το δέσιμο παιδιού-μητέρας» γράφει ο Μάνος²¹, «είναι πρωταρχικά συναισθηματικό δέσιμο, γι' αυτό από την καλή σχέση παιδιού-μητέρας εξυπηρετείται σε μεγάλο βαθμό η συναισθηματική ισορροπία του παιδιού. Και το δέσιμο αυτό επιτρέπει στο παιδί να ταυτιστεί με τη μητέρα και να νιώθει ασφάλεια. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο τα ιδρύματα, παρά την πρόβλεψη για υγιεινή διαβίωση και διατροφή, δεν κατορθώνουν να υποβοηθήσουν συναισθηματικά τα παιδιά, ούτε και στις άλλες περιοχές. Η αλλαγή των τροφών (κοριτσιών) και το μη συναισθηματικό δέσιμο του παιδιού μ' αυτές το κάνει να μη ταυτιστεί και να μη νιώθει ασφάλεια, πράγμα που έχει τις δυσμενείς του επιπτώσεις και στη συναισθηματική ανάπτυξη, αλλά και στη συνολική ανάπτυξη

του παιδιού. Κοντά στην υλική χρειάζεται και η συναισθηματική τροφή. Συναισθηματική ανεπάρκεια οδηγεί σε οργανικές διαταραχές (διάρροια, δυσκοιλιότητα, εμετοί, άρνηση τροφής, νυκτερινή ενούρηση, κλπ.)».

Η ψυχολόγος Ribble σε μια έρευνα που πραγματοποίησε με 600 νήπια διαπίστωσε πως οι μητέρες που έχουν συναισθηματικές διαταραχές κι αδιαφορούν για τα μωρά τους δημιουργούν προβλήματα σ' αυτά. Τα μωρά αντιδρούν κατά δύο τρόπους: Στην πρώτη περίπτωση αρνούνται να θηλάσουν, έχουν ανορεξία, υπερένταση, ακαμψία μυών, κράτηση αναπνοής και επιπόλαια αναπνοή, καθώς και δυσκοιλιότητα. Στη δεύτερη περίπτωση αντιδρούν με καταπιεστική ηρεμία, αδιαφορία για φαγητό, βαθύ ύπνο, μυϊκή αρρυθμία, μη κανονική αναπνοή, εμετό και διάρροια.

Στην πιο ακραία περίπτωση πέφτουν σε μαρασμό²². Ανάλογη είναι η τοποθέτηση του Μαυκο²³: «... μετά τα 5 ή 6 έτη το παιχνίδι έχει τελειώσει και το ανθρώπινο ον έχει διαπλαστεί οριστικά... (Το παιδί) αισθάνεται έντονα. Δοκιμάζει με δύναμη που το συνταράσσει, συχνά ασυνείδητα, τις συγκινήσεις που το προκαλεί το περιβάλλον... Το παιδί αισθάνεται με όλο του το σώμα. Και γνωρίζουμε σήμερα ότι πολλές από τις διαταραχές της υγείας ή της συμπεριφοράς, όπως η άρνηση να φάει, να μιλήσει (τραυλισμός), να βαδίζει, οι ασθένειες του φυτικού συστήματος (έντερα, στόμαχος) ή του δέρματος κλπ., οφείλονται σε συγκινήσεις που δοκιμάζει το μικρό παιδί σε σχέση με το περιβάλλον στο οποίο ζει».

Γι' αυτό και η διακοπή του θηλασμού ή η απουσία της μητέρας, αποτελούν ενέργειες συναισθηματικού απογαλακτισμού που πρέπει κάποτε να γίνει, αλλά όχι πολύ γρήγορα ή απότομα.

Χρειάζεται ακόμα προετοιμασία του παιδιού για το νέο παιδί που θα έρθει στην οικογένεια.

«Για να υπάρξει ισορροπημένη συναισθηματική ανάπτυξη στα παιδιά», γράφει ο Μάνος²⁴, «είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί η κατάλληλη οικογενειακή ατμόσφαιρα... Η ηρεμία στην οικογένεια υποβοηθεί πολύ τη συναισθηματική ισορροπία των παιδιών. Διαταραχές και φόβοι των γονέων δημιουργούν αντίστοιχες συναισθηματικές καταστάσεις στα παιδιά. Το ίδιο συμβαίνει με τους θυμούς, τα μίσση, τις ανησυχίες και τους διαπληκτισμούς».

Μια κρίσιμη περίοδος από συναισθηματικής πλευράς για το παιδί είναι η περίοδος που πρωτοέρχεται στο σχολείο αν δεν προετοιμαστεί κατάλληλα. Συνήθως όλα τα παιδιά που πρωτοέρχονται στο σχολείο αντιδρούν αρνητικά τις πρώτες μέρες, οι αντιδράσεις τους όμως αυτές υποχωρούν μετά από λίγο καιρό.

Ένα ποσοστό όμως των μικρών μαθητών, αλλά και των μεγαλύτερων (8%) της σχολικής ηλικίας, υποφέρουν από σχολικές φοβίες, από έντονους δηλαδή και αδικαιολόγητους φόβους.

«Η σχολική φοβία», γράφει ο Παρασκευόπουλος²⁶, «εκδηλώνεται με ποικίλους τρόπους: Το παιδί δείχνει απροθυμία ή διστακτικότητα να πάει στο σχολείο· άλλοτε αρνείται να πάει στο σχολείο κατηγορηματικά· άλλοτε, την ώρα που πρέπει να φύγει για το σχολείο, παρουσιάζει συμπτώματα αντικοινωνικής συμπεριφοράς, όπως εκρήξεις θυμού, επιθετικότητα, υπερκινητικότητα, άρνηση να δεχθεί φαγητό... ψυχοσωματικές διαταραχές, όπως εμετούς, πονοκεφάλους, κλπ.».

Άλλη συναισθηματική κατάσταση των παιδιών που συνδέεται με τη σχολική ζωή και δημιουργεί προβλήματα είναι η ανησυχία, η αγωνία και κυρίως το άγχος που εκδηλώνεται συνήθως στη διάρκεια των εξετάσεων. «Το άγχος», γράφει ο Μάνος²⁷, «είναι συναισθηματική κατάσταση υπερβολικής ανησυχίας, έντονης αγωνίας (ή και φόβου) από κίνδυνο που αναμένεται, αλλά που στην πραγματικότητα δεν υπάρχει. Όπως η φοβία είναι υπερβολικός και παράλογος φόβος, έτσι και το άγχος είναι υπερβολική ανησυχία, αγωνία παράλογη, αστήριχτη, φόβος αδικαιολόγητος, που παραλύει το άτομο και δεν το αφήνει να αντιδράσει ή αν αντιδράσει οι ενέργειές του θα είναι σπασμωδικές και απροσανατόλιστες».

Παρατηρούνται ακόμα στα παιδιά συμπάθειες, αντιπάθειες, ζήλεις κλπ.

Κοινωνική περιοχή

Η σωστή δυαδική σχέση μωρού-μητέρας τον πρώτο χρόνο και η γονική στοργή και αγάπη τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού είναι σημαντικά και για την κοινωνική του ανάπτυξη.

Η σημασία που η θετική σχέση μωρού-μητέρας έχει για την κοινωνική και τη συνολική ανάπτυξη του ατόμου φάνηκε από τις διάφορες έρευνες που έγιναν, όπως:

- α) Από τις έρευνες του Harlow στο Πανεπιστήμιο του Wisconsin, όπου χρησιμοποιήθηκαν υποκατάστατα πιθηκίνας μητέρας με τα οποία (υποκατάστατα) μεγάλωσαν πιθηκάκια που αποσπάστηκαν από τις πραγματικές τους μητέρες.²⁸
- β) Από τις έρευνες της Margaret Ribble με 600 νήπια απ' τις οποίες προέκυψε πως μητέρες που έχουν συναισθηματικές διαταραχές και

αδιαφορούν για τα μωρά οδηγούν σε βιολογική και ψυχολογική βλάβη του οργανισμού των παιδιών.

- γ) Από τις έρευνες της Spitz που παρακολούθησε τη συμπεριφορά νηπίων που μεγάλωσαν σε ειδικά ιδρύματα, όπου η ανατροφή που δέχονταν δεν ήταν επαρκής και συστηματική.
- δ) Από τις έρευνες του John Bowlby που παρακολούθησε γερά παιδιά 15-30 μηνών που αποχωρίστηκαν από τους γονείς τους για διάφορους λόγους και ανατράφηκαν σε ιδρύματα, όπου πέρασαν από τα στάδια της διαμαρτυρίας, της απελπισίας και της απόσπασης (Bowlby, 1965). Το 15% περίπου των παιδιών αυτών, που περνούν στην απόσπαση, είναι προβληματικά για όλη τους τη ζωή.

Οι παραπάνω έρευνες, αλλά και άλλες, έδειξαν πως η γονική αποστέρηση και ιδιαίτερα η μητρική είναι δυνατό να προκαλέσουν ανεπανόρθωτες ζημιές σε όλες τις περιοχές ανάπτυξης των παιδιών. «Όλες οι έρευνες που έγιναν σε ανθρώπους (αλλά και σε ζώα),» γράφει ο Μάνος²⁹, «απέδειξαν πως η μητρική στοργή είναι απόλυτα αναγκαία για τη φυσιολογική ανάπτυξη του παιδιού».

Προβλήματα στις κοινωνικές σχέσεις του νηπίου δημιουργούνται και από την έντονη τάση εγωκεντρισμού από την οποία διακατέχεται, που το κάνει να παίζει μοναχικά παιχνίδια. Στην ηλικία των 2-3 ετών φτάνει στο παράλληλο παιχνίδι, παίζει δηλαδή μόνο του, αλλά όντας σε παρέα άλλων παιδιών. Στην ηλικία των 4-5 ετών παίζει συνεργατικά παιχνίδια. Η επαφή του με άλλα παιδιά το βοηθεί στην κοινωνικοποίηση, που επιταχύνεται όταν πάει στο δημοτικό σχολείο, αλλά κι αργότερα.

Γενικά παιδιά (αγόρια και κορίτσια) της προσχολικής και της πρώτης σχολικής ηλικίας παίζουν μαζί. Παιδιά (αγόρια και κορίτσια) πριν από την ήβη και κατά τη διάρκειά της παίζουν χωριστά, ενώ στην εφηβική ηλικία κάνουν μαζί παρέα αγόρια και κορίτσια³⁰.

«Έχει διαπιστωθεί», γράφει ο Παρασκευόπουλος³¹, ότι, κατά τη σχολική ηλικία, δημοφιλή είναι τα παιδιά που παρουσιάζουν μια από τις δύο, αντίθετες σχεδόν, δέσμες χαρακτηριστικών της προσωπικότητας. Η πρώτη δέσμη συνίσταται από χαρακτηριστικά έντονης, δυναμικής, θετικής, εποικοδομητικής ενεργητικότητας, όπως π.χ. είναι η αρχηγική τάση, ο ενθουσιασμός, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η ενεργός συμμετοχή στις ρυθμικές απαγγελίες και δραματοποιήσεις κ.τ.ό.

Η δεύτερη δέσμη περιλαμβάνει χαρακτηριστικά ήπιας, ευχάριστης και φιλικής διάθεσης και συμπεριφοράς, όπως π.χ. έχει ελκυστική εμφάνιση, γελάει

εύκολα, φέρεται με ευγένεια και φιλικότητα, είναι χαρούμενο και ευτυχισμένο άτομο, είναι άτομο τακτικό και προσεκτικό κ.τ.ό.»

Θα αναφερθούμε στις σχέσεις των παιδιών και στα προβλήματά τους με μερικούς επιμέρους παράγοντες:

A) Προβλήματα με τους γονείς

Ενώ η οικογένεια αποτελεί κατά κοινή ομολογία το καταλληλότερο περιβάλλον για την κοινωνικοποίηση του ατόμου, συμβαίνει αρκετές φορές να μην ανταποκρίνεται στις προσδοκίες για ορθή κοινωνικοποίηση και αγωγή των παιδιών (διαζύγιο γονέων, άτακτη ζωή των γονέων, εσφαλμένη αγωγή, συνεχείς διαπληκτισμοί κλπ.).

Σοβαρά σφάλματα γίνονται συχνά από τους γονείς στο θέμα της αποδέσμευσης (χειραφέτησης) των παιδιών. Άλλοι γονείς αποδεσμεύουν πολύ νωρίς τα παιδιά κι άλλοι εξακολουθούν να κρατούν γερά τα ηνία ακόμα κι όταν τα άτομα έχουν φτάσει στην προχωρημένη εφηβική ηλικία. Το δεύτερο λάθος το διαπράττουν πολύ συχνά οι Έλληνες γονείς, οι οποίοι παρεμβαίνουν πολλές φορές και στην επαγγελματική εκλογή, αλλά και στα θέματα γάμου των παιδιών τους.

Η αποδέσμευση των παιδιών από τους γονείς, για να είναι σωστή πρέπει να είναι σταδιακή.

«Οι γονείς», γράφει ο Μάνος³², «έχουν υποχρέωση, όταν παρουσιάζονται ευκαιρίες, ν' αφήνουν τα παιδιά τους να αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα της ζωής τους. Ακόμα κι απλές εντελώς περιπτώσεις βοηθούν το άτομο να προετοιμάζεται σιγά-σιγά για το στάδιο της τελικής αυτονομίας. Το να εξυπηρετείται το παιδί μόνο του, να συγυρίζει το κρεβάτι του, να κρατάει το μικρό αδελφάκι του την ώρα που η μητέρα θα πάει για ψώνια, να πάει το ίδιο να ψωνίσει, να συνηθίσει να διαβάζει μόνο του και γενικά να κάνει μόνο του όλα όσα οι δυνάμεις του του επιτρέπουν, χωρίς να τα περιμένει όλα απ' τους γονείς του, είναι περιπτώσεις που το προετοιμάζουν να αντιμετωπίζει αργότερα με άνεση πιο δύσκολα προβλήματα της ζωής του».

Ο Mussen³³ προτείνει τα εξής για να μειωθούν οι περιπτώσεις σφαλμάτων και εντάσεων από τα παιδιά και για να είναι σωστή η χειραφέτησή τους: «Το άτομο που έχει ήδη κερδίσει μια θέση μέσα στην οικογένεια σαν ανεξάρτητο μέλος κατά τη διάρκεια της εφηβείας, του οποίου οι απόψεις εκτιμούνται, στο οποίο ανατίθενται υπευθυνότητες και που αγαπιέται από τους γονείς του, πρέπει να αναμένεται ότι θα ξεπεράσει τις θύελλες της εφηβείας με αρκετή

άνεση. Προβλήματα εξάρτησης - μη εξάρτησης θα υπάρχουν βέβαια, καθώς και μικρές κρίσεις στον οικογενειακό χώρο. Αυτές όμως δεν θα είναι αξεπέραστες. Σταδιακά θα αντιμετωπίζονται από τους ίδιους τους εφήβους καθώς θα προχωρούν προς την ώριμη ηλικία³⁴».

Αγάπη και κατανόηση των γονέων προς τα παιδιά, φιλική διάθεση, συζήτηση μαζί τους των προβλημάτων που τα απασχολούν, είναι συμπεριφορές που μειώνουν το χάσμα ανάμεσά τους και περιορίζουν τα προβλήματα.

Αντίθετα, γονείς αυστηροί δημιουργούν συχνά τον **νευρωσικό παραβάτη**³⁵, ένα άτομο αγχώδες, ανήσυχο που υποφέρει από συναισθήματα ανεπάρκειας και κατωτερότητας.

Γονείς αδιάφοροι και ψυχροί δημιουργούν τον **μη κοινωνικοποιημένο επιθετικό παραβάτη**, ένα άτομο ακοινωνήτο, επιθετικό, που αφήνει όλες τις εσωτερικές του παρωθήσεις να εκδηλωθούν και να ικανοποιηθούν άμεσα.

«Τέλος, οι **ψευδο-αντικοινωνικοί παραβάτες**, προέρχονται από οικογένειες που το συναισθηματικό τους κλίμα χρωματίζεται έντονα, όχι μόνο από απορριπτικές και τιμωρητικές στάσεις, αλλά και από γονεϊκή αμέλεια, αδιαφορία, ψυχρότητα και απόσταση. Οι σχέσεις γονέων - παιδιού είναι σχέσεις αμοιβαίας αδιαφορίας. Εδώ, η παραπτωματοκτικότητα των νεαρών αγοριών προκαλείται από τις συνθήκες του περιβάλλοντος, με την έννοια ότι συμμορφώνονται προς τον τρόπο ζωής της γειτονιάς και της «παρέας», γιατί η «παρέα» λειτουργεί για το παιδί ως αποκλειστική πηγή συναισθηματικής στήριξης»³⁶.

Β) Προβλήματα με τους εκπαιδευτικούς

Το σχολείο είναι, κατά τον Dewey, κοινωνικός θεσμός, που έχει σαν σκοπό την απλοποίηση και το ξεκαθάρισμα των γνώσεων και την εξισορρόπηση των διαφόρων τάσεων που υπάρχουν στην κοινωνία.

Η κατάλληλη κατάρτιση του εκπαιδευτικού προσωπικού, η υλικοτεχνική υποδομή, το πρόγραμμα και πώς θα υλοποιηθεί, οι μέθοδοι διδασκαλίας που θα χρησιμοποιηθούν, ο τρόπος αξιολόγησης των μαθητών, τα βιβλία και τα λοιπά μέσα που θα χρησιμοποιηθούν, ο τρόπος προσφοράς της συμβουλευτικής και η οργάνωση γενικά του σχολείου έχουν μεγάλη σημασία για τον περιορισμό των προβλημάτων στο σχολικό χώρο.

Οι έρευνες μας λένε πως τα παιδιά της σχολικής ηλικίας είναι γενικά ικανοποιημένα από το σχολείο και τα προβλήματα είναι περιορισμένα.

Οι αποτυχίες τους στα μαθήματα οφείλονται βασικά στην τεμπελιά, στην αδιαφορία και αντιπάθεια για τα μαθήματα, σε προβλήματα που έχουν στην οικογένεια (δυσκολία μελέτης, αδιαφορία γονέων κλπ.) και στην απαράδεκτη, μερικές φορές, συμπεριφορά των εκπαιδευτικών³⁷.

«Κοινωνικοοικονομικοί λόγοι, σειρά αποτυχιών, μη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή του σχολείου και αδυναμία στην ανάγνωση, αποτελούν τους πιο βασικούς λόγους διακοπής των σπουδών³⁸».

Ο Μιχαηλίδης - Νουάρος³⁹ γράφει τα εξής που σε μεγάλο βαθμό ισχύουν και για τα παιδιά, και που περιορίζουν σε μεγάλο βαθμό τα προβλήματα: «Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ενθαρρύνουν, επαινούν (χωρίς να κολακεύουν), κατανοούν και οδηγούν με το παράδειγμά τους τους εφήβους, με σταθερότητα και διπλωματικότητα χειρισμού. Σύμφωνα με μία επιγραμματική φράση, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί πρέπει να κατευθύνουν τους εφήβους «με σιδερένιο χέρι μέσα σε βελούδινο γάντι». Ο χρυσός κανόνας συμπεριφοράς πρέπει να είναι: «Να μην κάνεις και να μη λες τίποτε στον έφηβο που να δείχνει ότι τον υποτιμάς ή τον περιφρονείς».

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως ακόμα και οι μαθητές του δημοτικού δεν επιθυμούν οι πολύ έξυπνοι μαθητές ή οι πολύ αδύνατοι να εκπαιδεύονται ξεχωριστά σε σχολεία ειδικά γι' αυτούς.

Γενικά ζητούν από τους εκπαιδευτικούς να τους δείχνουν κατανόηση, φιλική διάθεση και να ενδιαφέρονται και για τα άλλα προβλήματα που έχουν, εκτός από τα εκπαιδευτικά. Επιπλέον θέλουν οι εκπαιδευτικοί τους να είναι πολύ καλά καταρτισμένοι, αλλά και ψυχολόγοι.

Αρκετές φορές οι εκπαιδευτικοί διακατέχονται και από προκαταλήψεις: «Υπάρχει», γράφει ο Herbert⁴⁰, «κάποια προκατάληψη σχετικά με το κοινωνικό στρώμα από το οποίο προέρχεται το παιδί. **Οι δάσκαλοι έχουν την τάση να ευνοούν και να ενθαρρύνουν τα παιδιά που έχουν την ίδια με αυτούς κοινωνική προέλευση*** δηλαδή, εκείνα τα αγόρια και κορίτσια που το οικογενειακό τους περιβάλλον, η ομιλία, το ντύσιμο και οι τρόποι τους είναι όπως των ίδιων των δασκάλων και που οι γονείς τους συμμερίζονται τις ίδιες με αυτούς αντιλήψεις και αξίες.

Υπάρχει (επίσης) γενική συμφωνία των ειδικών ότι **τα αγόρια έχουν περισσότερες πιθανότητες να χαρακτηριστούν «δυσπροσάρμοστα» από ό,τι τα κορίτσια**. Η διαφορετική αυτή μοίρα των δύο φύλων έχει ερμηνευθεί ότι οφείλεται στις διαφορετικές προσδοκίες που έχει η κοινωνία για τα δύο φύλα».

Γ) Προβλήματα με τους συνομηλίκους

Όπως προαναφέραμε, η σωστή δυαδική σχέση παιδιού - μητέρας είναι καθοριστική για την κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Η παιδική επίσης ηλικία αποτελεί προπαρασκευαστικό στάδιο για την παραπέρα κοινωνικοποίηση του ατόμου.

Στη διάρκεια της παιδικής ηλικίας το παιδί εντάσσεται σε ομάδες φιλίας που το βοηθούν γενικά, αλλά πολλές φορές η ένταξη αυτή (ένταξη λ.χ. σε συμμορία) δημιουργεί προβλήματα.

«Συχνά», γράφει ο Μάνος⁴¹, «για να δείξει (το παιδί) ότι δεν είναι πια μικρός, ταυτίζεται με τους μεγάλους σε μια σειρά από δραστηριότητες, όπως : το κάπνισμα, το ποτό, η οδήγηση αυτοκινήτου, τα ναρκωτικά, η συμμετοχή σε σεξουαλικές δραστηριότητες, κλπ. Σε αρκετές περιπτώσεις η συμμετοχή του σε κάποιες δραστηριότητες αυτού του είδους αποτελούν προϋπόθεση για να ενταχθεί στην ομάδα».

«Η ομάδα των συνομηλίκων» γράφει ο Παρασκευόπουλος⁴², «είναι κάτι περισσότερο από ομάδα παιχνιδιού*είναι και **ομάδα αναφοράς**, προς την οποία το παιδί προσβλέπει για **πρότυπα συμπεριφοράς**. Στα έξι χρόνια του δημοτικού σχολείου παρατηρείται μια συνεχώς αυξανόμενη τάση του παιδιού να αντιπαραθέτει στις απόψεις των γονέων και των δασκάλων για το τι είναι σωστό ή εσφαλμένο, καλό ή κακό, αποδεκτό ή ανεπιθύμητο σε ποικίλες καταστάσεις και τις απόψεις της ομάδας των συνομηλίκων».

Στις παρέες μαθαίνει το παιδί και την «άσχημη γλώσσα», τις βρισιές, τις αισχρολογίες γενικά: «Οι αισχρολογίες», γράφει ο Herbert⁴³, «αρέσουν ιδιαίτερα στα μικρά παιδιά... έχοντας μάθει ότι οι λέξεις αυτές είναι απαγορευμένες, τείνουν να τις χρησιμοποιούν πολύ συχνά, όποτε βέβαια μπορούν να το κάνουν χωρίς συνέπεια. Τις ψιθυρίζουν στις γωνιές και τις γράφουν στους τοίχους».

Η ιδιαίτερη δύναμη που ασκεί η κοινωνική ομάδα στα μέλη της για συμμόρφωση - οι πρώτες επιδράσεις των συνομηλίκων πραγματοποιούνται μέσα στην οικογένεια μεταξύ των αδελφών - έχει καταδειχθεί σε πολλές πειραματικές έρευνες. (Berenda 1950 κλπ.).

Για να αποφευχθούν προβλήματα στην περιοχή αυτή οι γονείς πρέπει να προσέξουν ώστε τα παιδιά τους να ενταχθούν σε παρέες με θετικές δραστηριότητες.

Δ) Προβλήματα με το άλλο φύλο

Δεν υπάρχουν προβλήματα στις σχέσεις των παιδιών με το άλλο φύλο, γιατί στη διάρκεια της σχολικής ηλικίας δεν έχουμε συνειδητοποίηση του φύλου, εκτός από εξαιρέσεις.

Αν θέλουμε όμως, να μην υπάρχουν προβλήματα στην περιοχή αυτή αργότερα, είναι ανάγκη η προετοιμασία να γίνεται από τη νηπιακή ηλικία με προσφορά γενετήσιας αγωγής.

«Η σεξουαλική ενημέρωση», γράφει ο Μάνος⁴⁴, «μπορεί να αρχίσει ακόμα κι απ' το νηπιαγωγείο και να συνεχιστεί κι αργότερα στο δημοτικό και στο γυμνάσιο, αλλά για γενικές πληροφορίες, κυρίως ανατομίας του ανθρώπινου σώματος και διαιώνισης του είδους (στο ζωικό ή φυτικό βασίλειο) άνετα μπορούν να δοθούν με τα ειδικά μαθήματα (υγιεινής, βιολογίας, ζωολογίας, φυτολογίας κλπ.).

Για ειδικότερα θέματα ίσως δεν είναι σωστό να γίνεται ομαδική διαφώτιση, αλλά ατομική, τόσο γιατί υπάρχουν διαφορές στα άτομα ως προς την πρωιμότερη ή μη ωρίμανση, όσο και γιατί υπάρχει πραγματικά κίνδυνος αγωγικής πρόκλησης για σεξουαλικότητα και έξαψη της φαντασίας αν δεν προσέξει ο εκπαιδευτικός ή το άτομο που κάνει τη διαπαιδαγώγηση δεν είναι τόσο κατάλληλο. Τότε η ζημιά θα είναι μεγαλύτερη απ' την ωφέλεια που θα προκύψει απ' την ενημέρωση».

Βασική αρχή που πρέπει να τηρείται κατά τη γενετήσια διαφώτιση είναι να τονίζεται η αλληλοεκτίμηση των δύο φύλων και η ισοτιμία τους στην κοινή πορεία της ζωής.

Άλλωστε, όπως γράφει ο Παπαδόπουλος⁴⁵, «Δεν υπάρχουν νοητικές διαφορές ή διαφορές της προσωπικότητας στα δύο φύλα και όσες διαπιστώνονται είναι κοινωνικοϊστορικά και πολιτισμικά καθορισμένες.

Οι διαφορές των δύο φύλων αφορούν **μόνο** τη βιολογική λειτουργικότητά τους. Μόνο μυϊκά υπάρχει πράγματι μια διαφορά υπέρ των αντρών, η οποία όμως εξισορροπείται από την ανθεκτικότητα των γυναικών σε αντίξοες συνθήκες ζωής».

Γι' αυτό, όπως γράφουν οι Stones και Church⁴⁶, «Μπορούμε να σταματήσουμε τις διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα φύλα, αν σταματήσουμε να τους συμπεριφερόμαστε διαφορετικά».

Ε) Προβλήματα επαγγελματικού προσανατολισμού

Δεν υπάρχουν προβλήματα στο χώρο αυτό για τα παιδιά, γιατί δεν πρόκειται να προβούν σε εκλογή επαγγέλματος.

Όταν τα παιδιά μιλούν για επαγγελματικό προσανατολισμό εκλέγουν ό,τι τα εντυπωσιάζει από τα επαγγέλματα που ασκούνται στο άμεσο περιβάλλον τους.

Πάντως η προετοιμασία για τον επαγγελματικό προσανατολισμό πρέπει να αρχίζει από την νηπιακή ηλικία.

«Για να διευκολυνθεί» γράφει ο Μάνος⁴⁷ «(η επαγγελματική συμβουλευτική), πρέπει να προσφέρονται στα παιδιά από το νηπιαγωγείο ακόμα, εμπειρίες ανάλογες με την ηλικία τους και που θα διευρύνονται καθώς τα άτομα αναπτύσσονται εξελικτικά.

Στο νηπιαγωγείο, λόγου χάρη, θα προβλεφθούν για τους μαθητές εμπειρίες που θα τους βοηθήσουν να ανακαλύψουν τους εαυτούς τους και τις ομοιότητες και τις διαφορές τους από τους άλλους, καθώς και να αποκτήσουν κάποια ιδέα για την εργασία και τον ελεύθερο χρόνο.

Στο δημοτικό θα συνειδητοποιήσουν καλύτερα την έννοια της εργασίας με τη διαδικασία της μάθησης, θα προχωρήσουν πιο πολύ στην ανακάλυψη του εαυτού τους και των διαφορών και ομοιοτήτων τους με τους άλλους. Θα αρχίσουν να διερευνούν τους άλλους χώρους εργασίας και θα ανακαλύπτουν σιγά-σιγά τα διάφορα επαγγέλματα. Θα συνειδητοποιήσουν την αλληλοσυσχέτιση των επαγγελμάτων. Θα αρχίσουν να παρατηρούν πώς ασκούνται τα διάφορα επαγγέλματα, θα περιγράφουν τη διαδικασία, θα μιμούνται και με επισκέψεις στους χώρους εργασίας θα αποκτήσουν περισσότερες εμπειρίες. Έτσι θα διευρύνουν την περιοχή της αυτογνωσίας και θα κατανοήσουν καλύτερα τις έννοιες της εργασίας, του ελεύθερου χρόνου, του επαγγελματικού σχεδιασμού και της προπαρασκευής για τα διάφορα επαγγέλματα».

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

- 1) Blocher, D. H., «Developmental Counseling», New York, Ronald Press, 1996.
- 2) Βλ. και K. Lovell, «Educational Psychology and children», London, 1966, 225-240, καθώς και τη σειρά «Foundations of Modern Psychology series» of R.S. Lazarus, Mussen, «The psychological Development of the Child», London, 1963 / Hochberg, J.E., «Perception», London, 1964 / Carroll J.B., «Language and Thought», New Jersey, 1964 / Mednick S.A., «Learning», N. Jersey, 1964 / Lambert W.W., «Social Psychology», N. Jersey, 1964 e.t.c.).
- 3) Μάνου, Κ. «Ψυχολογία του Εφήβου», Αθήνα, 1990, σ. 10 κ.ε.
- 4) Mussen, P.H., «The Psychological Development of the Child», N. Jersey, Prentice - Hall Inc., 1964, p. 17.
- 5) Μάνου, Κ. ό.π. σ. 12 κ.ε.
- 6) Βλ. μελέτη Κίμωνα Παπαγεωργίου «Σωματομετρική μελέτη και έλεγχος της εμφανίσεως της ήβης επί μαθητών ηλικίας 7 ως 16 ετών. (Διδακτ. διατρ. Ιατρ. Σχολή Παν. Θεσσ., 1974) και Κ. Μάνου «Στάσεις εφήβων», Αθήνα, 1990, σ. 14.
- 7) Μάνου, Κ. «Ψυχοπαιδαγωγική Συμβουλευτική», (Έρευνα), Αθήνα, 1992, σ. 190.
- 8) Παρασκευοπούλου, Ι. «Εξελικτική Ψυχολογία», τόμ. 3, Αθήνα, σ. 38.
- 9) Μάνου, Κ. «Ψυχολογία του Εφήβου», Αθήνα, 1990, σ. 112.
- 10) Hurlock, B.E., «Developmental Psychology», New York, London, Mc Graw Hill, Inc., 1968, p. 19.
- 11) Mussen, ό.π., σ. 39

- 12) Μάνου, Κ. ό.π., σ. 28
- 13) Βλ. α) Γ. Κρασσανάκη, «Ψυχολογία του παιδιού», Αθήνα 1987, σ. 77 κ.ε.
β) Α. Κακαβούλη, «Γνωστική ανάπτυξη και αγωγή», Αθήνα, 1989.
γ) Piaget - Inhelder, «Η ψυχολογία του παιδιού», εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, 1967.
δ) Όλη τη σειρά των βιβλίων του Piaget των σχετικών με την ανάπτυξη του παιδιού.
- 14) Παρασκευόπουλου Ι., ό.π., τ. 3ος, σ. 66.
- 15) Παρασκευόπουλου Ι., ό.π., τ. 3ος, σ. 67.
- 16) Jersild A., Brook D., «The Psychology of Adolescence», London, MacMillan Publishing Co, Inc, 1963, p. 140.
- 17) Μάνου, Κ. ό.π., σ. 146
- 18) Βλ. α) Ι. Χαραλαμποπούλου, «Πρόγραμμα αγωγής και ασκήσεως της δημιουργικής σκέψεως σε παιδιά του Δημοτικού Σχολείου», Αθήνα, 1981
β) Ι. Μαρμαρινού, «Δημιουργικότης και κοινωνικοοικονομικών επίπεδον», Αθήνα, 1978.
γ) Παρασκευοπούλου, Ι., Τσιμπούκη Κ., «Συγκλίνουσα και αποκλίνουσα νόησις: Η φύσις και η μέτρησίς της», Περιοδ. «Σχολείο και Ζωή», Τομ. ΙΗ΄, τεύχη 7-11, 1970.
δ) Πασσάκου, Κ., «Η δημιουργική σκέψις εις την εφηβείαν», Αθήνα, 1977.
- 19) Debesse, M. - Mialaret, G. Αθήνα, «Οι παιδαγωγικές επιστήμες Τ. 8 εκδ. Δίπτυχο» 1985, σ. 319-347.
- 20) Παρασκευόπουλου, Ι., ό.π., τ. 3, σ. 77.
- 21) Μάνου, Κ., ό.π., σ. 50.

- 22) Μάνου, Κ., ό.π., σ. 40
- 23) Isambert, Α., «Το παιδί από ενός έως έξη ετών», (Μετ. Μ. Κωτσοπούλου) Αθήνα, εκδ. Larousse, 1957, σ. 127.
- 24) Μάνου Κ., ό.π., σ. 54.
- 25) Μ. Spering, «School phobias: Classification, dynamics and treatment» στο περιοδικό Psychoanalytic study of the child, 1967, Vol. 22 pages 375-401.
- 26) Παρασκευοπούλου, Ι., ό.π., τ. 3, σ. 156.
- 27) Μάνου Κ., ό.π., σ. 183.
- 28) Mussen, Conger and Cagan: «Child development and Personality», London, Harper and Row, 1964, pages 155-156.
- 29) Μάνου, Κ., ό.π., σ. 37.
- 30) Mussen, et al., ό.π., σ. 382.
- 31) Παρασκευοπούλου, Ι. ό.π., τ. 3, σ. 167.
- 32) Μάνου, Κ. ό.π., σ. 201
- 33) Mussen, et al, ό.π., σ. 553.
- 34) Βλ. και α) Ν. Πετρουλάκη, «Ψυχολογία της προσαρμογής», Αθήνα, 1984, σ. 207 κ.ε. και β) Γ. Κρασανάκη, «Ο πατρικός ρόλος», Ηράκλειο, 1991.
- 35) Herbert, «Ψυχολογικά Προβλήματα Παιδικής Ηλικίας», τ.Β., Αθήνα, 1989, σ. 100.
- 36) Herbert ό.π., σ. 104.
- 37) Jersild, ό.π., σ. 330

- 38) Jersild, ό.π., σ. 332.
- 39) Μιχαηλίδη - Νουάρου Α., «Έφηβοι και παιδεία», Θεσ/νίκη, 1970, σ. 182.
- 40) Herbert, ό.π., τ. Α΄, σ. 29.
- 41) Μάνου, Κ. ό.π., σ. 211.
- 42) Παρασκευοπούλου, Ι., ό.π., τ. 3, σ. 135.
- 43) Herbert, ό.π., Τ. Β΄, σ. 40.
- 44) Μάνου, Κ. ό.π., σ. 230.
- 45) Παπαδόπουλου, Ν., «Ψυχολογία», Αθήνα 1990, σ. 152.
- 46) Stones and Church, «Childhood and Adolescence», New York, Random House, 1964, p. 290.
- 47) Μάνου, Κ., «Ψυχοπαιδαγωγική Συμβουλευτική» (Θεωρία), Αθήνα, 1991, σ. 145.

Β. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΟΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

«Το σχολείο», γράφει η Φραγκουδάκη¹, είναι ο σημαντικότερος θεσμός για την κοινωνικοποίηση και την κοινωνική ενσωμάτωση των μελών της κοινωνίας. Μεταδίδει επιλογή γνώσεων, ορισμένη παιδεία (Κουλτούρα), ορισμένη μορφή της εθνικής γλώσσας, μεταδίδει αρχές και αξίες που είναι κυρίαρχες στη συγκεκριμένη κοινωνία, αρχές και αξίες κοινωνικές και πολιτικές, αλλά και ηθικές, αισθητικές, φιλοσοφικές κ.ο.κ.

Το σχολείο διαμορφώνει τις νεότερες γενιές, ώστε να ενταχθούν στην κοινωνία, δηλαδή να αποκτήσουν τη συναίσθηση συμμετοχής στο εθνικό σύνολο, να ενταχθούν στο οικονομικό σύστημα οργάνωσης και καταμερισμού της εργασίας και να συμμετέχουν στο πολιτικό σύστημα οργάνωσης της κοινωνίας.

Ο πολυσύνθετος αυτός ρόλος του σχολείου, δικαιολογεί το αυξημένο ενδιαφέρον των κυβερνήσεων για το θεσμό αυτό και την τάση για αύξηση των δαπανών για την εκπαίδευση.

Υποστηρίζεται γενικότερα σήμερα πως η εκπαίδευση είναι ο κυριότερος μοχλός για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας γι' αυτό και κάθε επένδυση για την εκπαίδευση θεωρείται επιβεβλημένη.

Καταβάλλεται παράλληλα προσπάθεια για επίτευξη εκπαιδευτικής ισότητας, «ισότητας των εκπαιδευτικών ευκαιριών, με το επιχείρημα ότι έτσι θα αξιοποιηθούν για την οικονομική ανάπτυξη τα αποθέματα διανοητικού πλούτου που διαθέτει η κάθε χώρα, αλλά μένουν ανεκμετάλλευτα²».

Διαμορφώθηκε σύμφωνα με το παραπάνω πνεύμα από τον Αμερικανό οικονομολόγο Σούλτς³ «η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου» σύμφωνα με την οποία οι πηγές πλούτου για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας δεν είναι μόνο η εύφορη γη, υπέδαφος, πρώτες ύλες κλπ. αλλά και οι διανοητικές ικανότητες των ατόμων, που αποτελούν τη σημαντικότερη επένδυση για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου που δίνει μεγάλη σημασία στην εκπαίδευση για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και προτεραιότητα στην ισότητα των εκπαιδευτικών ευκαιριών σχετίζεται με την φονξιοναλιστική θεωρία που διαμορφώθηκε από τον Αμερικανό κοινωνιολόγο Τάλκοτ Πάρσονς και άλλους⁴ και σύμφωνα με την οποία η κοινωνική πραγματικότητα βρίσκεται σε

συνεχή κίνηση προς την εξέλιξη και επιδέχεται συνεχείς βελτιώσεις με καταπολέμηση των «δυσλειτουργιών» της κοινωνίας.

Οι παραπάνω αντιλήψεις θεωρούνται από ριζοσπαστικούς κοινωνιολόγους της εκπαίδευσης επιστημονικά τρωτές για δύο λόγους⁵.

Πρώτον γιατί ο όρος «δυσλειτουργία» περιέχει την έμμεση εκ των προτέρων αντίληψη ότι η συγκεκριμένη κοινωνία είναι «φυσική» (άρα αιώνια), κι ως εκ τούτου αποκλείεται ενδεχόμενη μεταμόρφωση των κοινωνικών δομών και δεύτερον το αίτημα για ίσες ευκαιρίες στηρίζεται στην άσκηση αντίληψης για την ισότητα (που τη βρίσκουμε και στο κοινωνικό Συμβόλαιο του Ρουσό) και σύμφωνα με την οποία αν καταργηθούν τα οικονομικά και διάφορα κοινωνικά εμπόδια μπροστά στη μόρφωση, η εκπαιδευτική επιλογή και άνοδος στην κοινωνική κλίμακα θα γίνεται αξιοκρατικά, πράγμα που δεν στέκει επιστημονικά, γιατί και οι «φυσικές» ανισότητες στην εκπαίδευση είναι και αυτές κοινωνικές.

Παρά ταύτα, πρέπει να παραδεχτούμε πως η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου βοήθησε να γενικευθεί το αίτημα για ισότητα στην εκπαίδευση και να πραγματοποιηθούν πολλές έρευνες με αντικείμενο τον εντοπισμό της ανισότητας και στόχο την καταπολέμησή της⁶.

Οι έρευνες αυτές, οι περισσότερες από τις οποίες πραγματοποιήθηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, τεκμηριώνουν την αναπαραγωγή της κοινωνικής ανισότητας από το σχολείο.

Κλασικές ανάμεσα στις έρευνες αυτές και πολυσυζητημένες στη διεθνή βιβλιογραφία είναι η λεγόμενη έκθεση του Τζέϊμς Κόουλμαν⁷ και η μελέτη με τον τίτλο Ανισότητα του Κρίστοφερ Τζένκς⁸.

Η πρώτη έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 4.000 σχολεία με 645.000 μαθητές και τα βασικότερα συμπεράσματα της είναι:⁹

- Τα σχολεία, παρά τις διαφορές τους, δεν ασκούν επίδραση στην επίδοση, αν με την επίδοση και την ποιότητα των σχολείων συγκρίνουμε την κοινωνικοοικονομική προέλευση των μαθητών.

«Είναι γνωστό ότι οι κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες εμφανίζονται να έχουν στενή συνάφεια με τη σχολική επίδοση. Όταν οι παράγοντες αυτοί ελεγχθούν στατιστικά, διαπιστώνεται ότι οι διαφορές ανάμεσα στα σχολεία ερμηνεύουν μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό διαφορών στην επίδοση μεταξύ μαθητών».

- Οι διαφορές ανάμεσα στα σχολεία επιδρούν περισσότερο στην επίδοση των μαθητών που ανήκουν σε μειονότητες. Με άλλα λόγια, η επίδοση των

μαύρων μαθητών και άλλων μειονοτήτων επηρεάζεται από την ποιότητα των σχολείων περισσότερο από ό,τι η επίδοση των λευκών μαθητών.

- Η ποιότητα των διδασκόντων εμφανίζεται να έχει πολύ μεγαλύτερη σχέση με τη μαθητική επίδοση.

- Η επίδοση των μαθητών επηρεάζεται ισχυρά από το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας και τις σχολικές προσδοκίες της πλειοψηφίας των συμμαθητών. Η επίδραση είναι κυρίως θετική: π.χ. ένας λευκός μαθητής από οικογενειακό περιβάλλον που ευνοεί και υποβοηθεί τη σχολική επιτυχία, θα επηρεαστεί αρνητικά φοιτώντας σε σχολείο με πλειοψηφία μαύρων μαθητών από οικογένειες που δεν ευνοούν την επιτυχία, αλλά θα επηρεαστεί πολύ λιγότερο από όσο ένας μαύρος μαθητής από οικογένεια μορφωτικά στερημένη, που θα ευνοηθεί έντονα από τη φοίτησή του σε σχολείο με πλειοψηφία άσπρων μαθητών που έχουν ψηλή επίδοση και ψηλές προσδοκίες για σπουδές.

Στην παραπάνω έρευνα ασκήθηκε κριτική από πολλούς και κυρίως από τον Σάμιουελ Μπόουλς¹⁰ ο οποίος αμφισβήτησε τον όρο «ισότητα ευκαιριών» και πρότεινε το αίτημα «εξίσωση των δυνατοτήτων» που σημαίνει τάση προς την αντιστάθμιση των διαφορών και όχι απλώς τυπική ισότητα¹¹.

Τα κυριότερα συμπεράσματα της δεύτερης μεγάλης έρευνας, του Τζένκς με τίτλο Ανισότητα είναι τα ακόλουθα:

- Η ανισότητα στον καταμερισμό των κρατικών δαπανών για την εκπαίδευση των πολιτών, δεν εξηγεί τη διαφορετική σχολική επίδοση των ατόμων. Άρα η αύξηση των δαπανών δε θα μειώσει τις διαφορές στη σχολική επίδοση.

- Το σχολείο επιδρά ελάχιστα στην ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων που καθορίζουν τη σχολική επιτυχία, εκτός από το δημοτικό σχολείο που επιδρά αρκετά και κυρίως στους μαθητές από φτωχούς γονείς.

- Η οικονομική κατάσταση της οικογένειας δεν επηρεάζει την επιτυχία στις δοκιμασίες νοημοσύνης.

- Η φυλετική διάκριση επηρεάζει πολύ λίγο την επιτυχία στις δοκιμασίες νοημοσύνης.

- Οι δοκιμασίες νοημοσύνης ως κριτήριο της σχολικής επίδοσης ευνοούν τους μαθητές από μέσα και ανώτερα κοινωνικά στρώματα καθώς και τους λευκούς μαθητές.

- Οι γνωστικές ικανότητες επηρεάζουν την πιθανότητα πετυχημένης σχολικής καριέρας.

- Η οικονομική κατάσταση της οικογένειας, επηρεάζει τη διάρκεια των σπουδών, άρα τις πιθανότητες απόκτησης διπλωμάτων με υψηλή οικονομική απόδοση.

- Η διάρκεια των σπουδών επηρεάζει την επαγγελματική επιτυχία.

- Η επαγγελματική επιτυχία εξαρτάται ως προς το μισό από την οικογενειακή προέλευση, την επίδοση στις δοκιμασίες νοημοσύνης και τα διπλώματα. Το άλλο 50% της πιθανότητας για επαγγελματική επιτυχία μένει στατιστικά ανεξήγητο και θα πρέπει να οφείλεται στην «τύχη».

- Η οικονομική επιτυχία δεν εξηγείται επαρκώς από την οικογενειακή προέλευση, ούτε από την επίδοση στο σχολείο, ούτε από την επαγγελματική επιτυχία. Ένα μέρος της διαφοράς των εισοδημάτων επομένως πρέπει να οφείλεται στην «τύχη».

Το κεντρικό συμπέρασμα αυτής της έρευνας ήταν πως το εκπαιδευτικό σύστημα είναι θεσμός περιθωριακός, και δεν πρέπει να λογαριάζεται στην προσπάθεια δημιουργίας μιας κοινωνίας με περισσότερη ισότητα και πως η ανισότητα στη μόρφωση «δεν αναστέλλεται μόνο με μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις βελτιωτικές των υλικών συνθηκών στα σχολεία, αλλά προϋποθέτει περισσότερες αλλαγές»¹².

Σε ανάλογα συμπεράσματα κατέληξαν και έρευνες σχετικές που πραγματοποιήθηκαν στην Δυτική Ευρώπη (Lambere, Girard, Duncan, κ.ά.)¹³.

Η Φραγκουδάκη¹⁵ στηρίζει ως ακολούθως τα συμπεράσματα των πολύχρονων και πολυάριθμων ερευνών για το θέμα:

α) Η άνιση επίδοση στο σχολείο δεν οφείλεται στις ατομικές διαφορές ικανοτήτων, αλλά στην κοινωνική προέλευση των ατόμων, β) η κοινωνικά καθορισμένη άνιση επίδοση στο σχολείο επιβιώνει και μετά την άρση των οικονομικών και κοινωνικών εμποδίων (προσφορά κτιρίων, δασκάλων και γενικά «δωρεάν παιδεία»), γ) η αξιολογική κλίμακα του σχολείου, που με μεθόδους κοινωνικά ουδέτερες (διαγωνισμούς, εξετάσεις) κατατάσσει τους καλούς και τους κακούς μαθητές, αναπαράγει με εντυπωσιακή ακρίβεια την ταξική διαστρωμάτωση της κοινωνίας.

Τι σημαίνουν τα παραπάνω; Σε οποιαδήποτε χώρα και για οποιοδήποτε σχολείο, εάν συγκρίνει κανείς την επίδοση των μαθητών με την κοινωνική προέλευσή τους, δηλαδή την επαγγελματική και κοινωνική κατηγορία της οικογενείας τους, θα διαπιστώσει ταύτιση των δύο μεταβλητών. Οι μαθητές είναι άριστοι, μέτριοι και κακοί και οι κατηγορίες αυτές σε όλες τις χώρες αντιστοιχούν, με μεγάλη στατιστική αυστηρότητα, στις κοινωνικές τάξεις από

όπου προέρχονται. Κακοί μαθητές είναι τα παιδιά των αγροτών και των εργατών, μέτριοι τα παιδιά ορισμένων μικροαστικών κατηγοριών και μεσαίων στρωμάτων, καλοί και άριστοι τα παιδιά των ανώτερων στρωμάτων.

Η διαπίστωση ότι η κοινωνική ανισότητα αναπαράγεται από το σχολείο οδήγησε στην ιδέα της «αντισταθμιστικής εκπαίδευσης», αντισταθμιστικής, δηλαδή, των ανισοτήτων που προϋπάρχουν στο σχολείο (πολυκλαδικά σχολεία, δημιουργία παιδικών σταθμών και νηπιαγωγείων κυρίως για τα παιδιά των μη προνομιούχων στρωμάτων κλπ.). Υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις πάνω στο θέμα αυτό που προέκυψαν από έρευνες που έγιναν. Έτσι, άλλοι υποστηρίζουν πως οι αντισταθμιστικές προσπάθειες δεν απέδωσαν¹⁶ και άλλοι υποστηρίζουν το αντίθετο¹⁷.

Διαπιστώθηκε πάντως πως τα αντισταθμιστικά προγράμματα μπορούν να εξαφανίσουν μεγάλο μέρος από τις ανισότητες στην επίδοση και τις γνωστικές ικανότητες¹⁸. Επιτυχία, λόγου χάρη, στη δυνατότητα μάθησης έχουμε με αύξηση του χρόνου εκπαίδευσης¹⁹. Δεν μπορούν όμως τα αντισταθμιστικά προγράμματα να επηρεάσουν τα χαρακτηριστικά των μαθητών που οφείλονται στην κοινωνική ανισότητα, όπως κίνητρα επιτυχίας, προθέσεις άμιλλας και φιλοδοξίες κοινωνικής επιτυχίας, προσδοκίες γονέων και εκπαιδευτικών κλπ.²⁰. Η στάση, λόγου χάρη των γονέων απέναντι στο σχολικό μέλλον των παιδιών τους είναι παράγοντας ισχυρότερος από άλλα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, καθώς και ο βαθμός ενσωμάτωσης και προσαρμογής του μαθητή στο σχολείο²¹.

Είναι διαπιστωμένο πως «όσο χαμηλότερη είναι η κοινωνική τάξη στην οποία ανήκουν οι μαθητές, τόσο μικρότερες είναι οι προσδοκίες των γονέων και πιο περιορισμένες οι φιλοδοξίες των παιδιών και αντίθετα όσο ψηλότερη η προέλευση τόσο μεγαλύτερα τα όνειρα»²². Αλλά και οι εκπαιδευτικοί «δεν κρίνουν τους μαθητές μόνο κατά τις ικανότητές τους, αλλά έχουν διαφορετική συμπεριφορά, διαφορετικές προσδοκίες και διαφορετική γνώμη ανάλογα με την κοινωνική τάξη από την οποία προέρχεται ο κάθε μαθητής»²³.

Συμπερασματικά²⁴ «οι πιθανότητες των μαθητών να κάνουν μακρόχρονες σπουδές καθορίζονται από την κοινωνική προέλευση και τούτο γιατί: (α) όσο χαμηλότερη η προέλευση, τόσο χειρότερη η σχολική επίδοση των μαθητών, (β) όσο χαμηλότερη η προέλευση, τόσο λιγότερες οι πιθανότητες μακρόχρονων σπουδών ακόμα και με σχετικά καλή επίδοση. Διαπιστώθηκε ακόμα ότι η σχολική αξιολόγηση επηρεάζεται από την κοινωνική προέλευση (α) Όσο ανεβαίνουμε στις σχολικές τάξεις της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, μεγαλώνει σταδιακά η διαφορά στην επίδοση ανάμεσα στους μαθητές από τις αδικημένες και τους μαθητές από

τις προνομιούχες κοινωνικές κατηγορίες. (β) Η κοινωνική προέλευση εμφανίζεται παράγοντας καθοριστικότερος από την επίδοση και μαθητές με ίση επίδοση έχουν τόσο περισσότερες πιθανότητες να κάνουν μακρόχρονες σπουδές όσο ψηλότερα στην κοινωνική ιεραρχία βρίσκεται η οικογένειά τους και τόσο λιγότερες όσο χαμηλότερα βρίσκεται η οικογένειά τους».

Ας έρθουμε τώρα στο θέμα της ευφυΐας που σχετίζεται άμεσα με την επίδοση στο σχολείο. Είναι γνωστή η διαμάχη ψυχολόγων, παιδαγωγών, κοινωνιολόγων, βιολόγων και άλλων για το ποιός από τους δύο βασικούς παράγοντες της κληρονομικότητας και του περιβάλλοντος ευθύνεται σε μεγαλύτερο βαθμό για το μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ευφυΐας στο άτομο. Σύμφωνα με την άποψη του Άρθουρ Τζένσεν η νοημοσύνη είναι κατά 80% γενετικά καθορισμένη²⁵. Στην άποψη αυτή του Τζένσεν υπήρξαν αντιδράσεις από τους Φίλιπ Γκριν²⁶, Ντέιβιντ Λέιζερ²⁷ και άλλους.

Σίγουρα δεν μπορούμε σήμερα να μιλάμε για εκατοστιαίες αναλογίες συμμετοχής των παραγόντων της κληρονομικότητας και του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη της νοημοσύνης. Υιοθετείται η άποψη της αλληλεπίδρασης των δύο αυτών παραγόντων. Το άτομο κληρονομεί προδιαθέσεις, δυνατότητες. Η ανάπτυξη αυτών των δυνατοτήτων θα εξαρτηθεί από τις περιβαλλοντικές επιδράσεις. Αν λοιπόν δεν υπάρξουν θετικές περιβαλλοντικές επιδράσεις είναι φυσικό η νοημοσύνη να μην αναπτυχθεί στα όρια των δυνατοτήτων²⁸.

«Από μελέτες που πραγματοποιήθηκαν για να διαπιστωθεί η επίδραση της φοίτησης στο νηπιαγωγείο παρατηρήθηκε, υπό ευνοϊκές συνθήκες, αύξηση του Δ.Ν. από 6-8 βαθμούς (εμπλουτισμένο περιβάλλον).

Σύμφωνα με τη μαρτυρία άλλων (Burks), η αύξηση αυτή μπορεί να φτάσει και τους 20 βαθμούς, αλλά και να παρουσιασθεί μείωση κατά 20 βαθμούς, όταν το περιβάλλον είναι πολύ φτωχό.

Αύξηση του Δ.Ν. παρατηρήθηκε και σε παιδιά που υιοθετήθηκαν κι ανατράφηκαν σε ευνοϊκότερο οικογενειακό περιβάλλον.

Με έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στην Αγγλία τα τελευταία χρόνια διαπιστώθηκε αύξηση της νοημοσύνης B²⁹ στα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες ανώτερης τάξης σε σχέση με παιδιά που προέρχονται από οικογένειες κατώτερης τάξης.

Τέλος, πνευματική καθυστέρηση παρατηρείται και σε παιδιά που ανατρέφονται σε ειδικά ιδρύματα, όπου στερούνται της μητρικής στοργής³⁰.

Επειδή, λοιπόν, σε σημαντικό βαθμό «η ευφυΐα είναι κοινωνικά καθορισμένη ικανότητα που αυξάνεται με την επίδραση του περιβάλλοντος και

με τη μόρφωση»³¹ είναι ανάγκη η πολιτεία να προσφέρει ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση σε όλα τα άτομα αλλά και αντισταθμιστική αγωγή στα μη προνομιούχα άτομα ώστε να αξιοποιηθούν δίκαια οι δυνατότητες όλων των ατόμων.

Κλείνοντας το θέμα αυτό της νοημοσύνης μπορούμε να υποστηρίξουμε πως την καλύτερη απάντηση στον Τζένσεν έδωσε η Αμερικανική Ανθρωπολογική Εταιρεία, που, ασκώντας αυστηρή κριτική, έγραψε: «Δεν υπάρχει ενδογενής διαφορά ανάμεσα στα μέλη διαφόρων φοιτητικών ομάδων όσον αφορά τη νοημοσύνη. Μια καλύτερη κατανόηση της συμβολής της κληρονομικότητας στη νοημοσύνη θα εξασφαλισθεί τότε μόνο, όταν οι κοινωνικές συνθήκες θα είναι ίδιες για όλες τις φυλές και όταν η κατάσταση αυτή θα εξακολουθήσει να υπάρχει για μερικές τουλάχιστον γενεές»³².

Όσα ειπώθηκαν πιο πάνω για τη νοημοσύνη ισχύουν και για τη γλώσσα.

Έρευνες που πραγματοποιήθηκαν τόσο στην Αμερική³³ όσο και στην Αγγλία³⁴ κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι «οι μαθητές από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα έχουν χαμηλότερες δυνατότητες γλωσσικής επικοινωνίας και εμφανίζουν λιγότερη διάθεση να εκφραστούν, σε σχέση με τους μαθητές, από οικογένειες που ανήκουν στα μεσοστρώματα»³⁵.

Βασικότερη πάνω στο θέμα αυτό της σχέσης γλώσσας και σχολείων είναι η έρευνα του Μπέιζιλ Μπερνστίν³⁶ που θα μπορούσε να συνοψιστεί στα ακόλουθα: «Η γλώσσα, η γνώση του χειρισμού της και η ευχέρεια εκμάθησης των κανόνων της είναι ένας από τους σημαντικότερους, αν όχι ο σημαντικότερος παράγοντας της σχολικής επιτυχίας ή αποτυχίας. Οι διάφορες κοινωνικές τάξεις μιλούν διαφορετική γλώσσα, όχι τόσο ως προς το λεξιλόγιο, αλλά κυρίως ως προς τη δομή της και τη σχέση των ατόμων με τη γλώσσα. Η γλώσσα που το σχολείο διδάσκει είναι η γλώσσα των μεσοστρωμάτων, με αποτέλεσμα να ευνοείται η σχολική επιτυχία των μαθητών που προέρχονται από τα μεσοστρώματα ή τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Αντίθετα, οι μαθητές από τα κατώτερα («εργαζόμενα») στρώματα βρίσκονται έξαφνα, με την είσοδό τους στο σχολείο, σε ανοίκειο γλωσσικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα να αναστέλλονται οι δυνατότητές τους για σχολική επιτυχία»³⁷.

Αν θέλουμε λοιπόν, να βοηθήσουμε τα παιδιά των κατώτερων στρωμάτων είναι ανάγκη να προσφέρουμε ίσες ευκαιρίες ή μάλλον αντισταθμιστική αγωγή. Από τους παιδικούς σταθμούς και τα νηπιαγωγεία πρέπει να ευνοούνται τα παιδιά, κυρίως, των μη προνομιούχων τάξεων, γιατί όπως γράφει η Φραγκουδάκη³⁸ αναφερόμενη στις κοινωνικές έρευνες των τριών τελευταίων

δεκαετιών «οι κακοί μαθητές είναι παιδιά φτωχών οικογενειών και οι καλοί μαθητές παιδιά προνομιούχων. Διαπιστώνεται ότι η κοινωνική πυραμίδα αναπαράγεται με ακρίβεια στη βαθμολογία των δασκάλων, στα αποτελέσματα των διαγωνισμών και εξετάσεων, στην κοινωνική σύνθεση των φοιτητών»³⁹.

Σε ανάλογα συμπεράσματα κατέληξαν και οι περιορισμένες σε αριθμό Ελληνικές κοινωνικές έρευνες σχετικές με την εκπαίδευση.

Σε μια έρευνα του Παπακωνσταντίνου⁴⁰ με 676 μαθητές της περιοχής της Αττικής διαπιστώθηκε ότι υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στην κοινωνικο-επαγγελματική θέση του πατέρα και τη σχολική επιτυχία στην Στ' τάξη του δημοτικού.

Ενδιαφέρουσα είναι επίσης η έρευνα του Μυλωνά⁴¹ με 388 μαθητές του νομού Ηλείας. Διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές των πιο αδικημένων περιοχών έχουν πολύ χαμηλότερη βαθμολογία στο απολυτήριο του δημοτικού και όταν βρεθούν στη μέση εκπαίδευση την εγκαταλείπουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από ότι οι μαθητές ευνοημένων περιοχών.

Σε ανάλογα συμπεράσματα καταλήγει και η έρευνα της Ηλιού⁴². Οι κάτοικοι της Αττικής είναι οι πιο ευνοημένοι στην εκπαίδευση, ενώ οι πιο αδικημένοι είναι οι κάτοικοι της Θράκης.

Αξιόλογη είναι και η έρευνα της Τζάνη⁴³ η οποία συνοψίζει ως εξής τα συμπεράσματα της έρευνάς της που πραγματοποιήθηκε με δείγμα 1.863 μαθητών και τους γονείς 34 μαθητών της περιοχής της Αττικής.

«Είναι λοιπόν προφανές, ότι η επιτυχία του παιδιού στο σχολείο είναι υπόθεση της ταξικής του προέλευσης και της γενικότερης καλλιέργειας των γονιών του».

Σε όλα τα επίπεδα της έρευνάς μας, η ταξική καταγωγή προβάλλεται σαν ο κυριότερος παράγοντας που επηρεάζει θετικά ή αρνητικά τη σχολική απόδοση, ενώ όλες οι άλλες μεταβλητές «λειτουργούν μόνο στο εσωτερικό μιας δεδομένης τάξης. Όμως είναι γενικά παραδεκτό ότι το πολιτιστικό επίπεδο αποτελεί κι αυτό αναπόσπαστο παράγοντα της ταξικής διάκρισης».

Στο επίπεδο του δείγματός μας διαπιστώσαμε ότι η ανώτερη πολιτιστική στάθμη αντιστοιχεί γενικά στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα.

Διαπιστώσαμε ακόμα ότι το υψηλό πολιτιστικό επίπεδο είναι αυτό που ευνοεί περισσότερο την επιτυχία του παιδιού (υψηλότερο ποσοστό αρίστων), ενώ ο οικονομικός παράγοντας μόνος του φαίνεται να λειτουργεί κυρίως σαν εμπόδιο στην αποτυχία του μαθητή».

Για την ανώτατη εκπαίδευση σημαντικές είναι οι έρευνες των Δρεττάκη⁴⁴, Δημάκη - Λαμπίρη⁴⁵ και Τσουκαλά⁴⁶ που δείχνουν κυρίως η τελευταία, ότι η κοινωνική σύνθεση της ανώτατης εκπαίδευσης σήμερα είναι στην Ελλάδα «δημοκρατικότερη» από ό,τι σε άλλες χώρες.

Οφείλεται άραγε αυτό στο ιδιαίτερο φαινόμενο που συμβαίνει στη χώρα μας της μεγάλης ζήτησης για ανώτατη εκπαίδευση από τις πιο αδικημένες οικονομικά και μορφωτικά κοινωνικές τάξεις; Είναι γνωστό πως οι προσδοκίες των γονέων και εκπαιδευτικών για τους μαθητές αποτελούν σημαντικό παράγοντα ενθάρρυνσής τους στην εκπαιδευτική τους προσπάθεια.

Οι Rosental και Jacobson⁴⁷, ως γνωστόν, διερεύνησαν το θέμα των προσδοκιών του δασκάλου για τους μαθητές του στο βιβλίο τους «Ο Πυγμαλίων στην τάξη» και διαπίστωσαν πως οι θετικές ή αρνητικές προσδοκίες των δασκάλων για τους μαθητές τους επηρεάζουν, αντίστοιχα, τα αποτελέσματα των μαθητών, ανεξάρτητα από την ποιότητα των μαθητών. Αλλά και οι μαθητές έχουν τις προσδοκίες τους από τους εκπαιδευτικούς.

«Οι προσδοκίες τους επικεντρώνονται κυρίως στα παρακάτω προτερήματα: Να δείχνουν κατανόηση, να κατέχουν την ύλη, να έχουν μεταδοτικότητα, να δείχνουν αγάπη και φιλική διάθεση και να συγκεντρώνουν σειρά από καλές προσωπικές ιδιότητες (ευχάριστος, απλός, ευγενικός, ωραίος, ικανός κλπ.).

Μη ανταπόκριση του εκπαιδευτικού σ' αυτές τις προσδοκίες των μαθητών του θα τους απογοητεύσει σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό τόσο κατά τη διαμόρφωση των διαπροσωπικών τους σχέσεων όσο και κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας»^{48,49}.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Φραγκουδάκη Άννα, «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», Αθήνα, 1985.
2. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 18
3. Theodore W. Schultz, «Capital: Human», εκδ. International Encyclopedia of the Social Sciences, Νέα Υόρκη, 1968.
4. Robert K. Merton, «Social Theory and Social structure», εκδ. Free Press, Νέα Υόρκη, 1957.
5. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 33.
6. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 37.
7. Coleman, J., et al., «Equality of Educational Opportunity», U.S. dep. of HEW, Office of Education, Washington, 1966.
8. Jencks, Christopher et al, «Inequality», εκδ. Harper, Νέα Υόρκη, 1973.
9. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 47.
10. Bowles S., «Towards equality of educational opportunity», Harvard Educational Review, Harvard Univ. Press, 1969.
11. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 50.
12. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 57.
13. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 224-225.
14. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 71-84.
15. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 41.

28. Βλ. και Brown Roger, «Social Psychology», The Free Press, London, 1965, σ. 197 κ.ε.
29. Νοημοσύνη Α η κληρονομούμενη δυνατότητα, νοημοσύνη Β, η μετρούμενη νοημοσύνη σε μια συγκεκριμένη στιγμή, ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης κληρονομικότητας και περιβάλλοντος.
30. Μάνου, Κ., «Παιδαγωγική Ψυχολογία» εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα, 1990, σ. 52.
31. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 127.
32. Tobias, P.V. «I.Q and the Nature - Nurture Controversy», in : Hasley, A.H. (ed) Heredity and Environment, Menthuen, London 1977, σ. 265.
33. Deutsch C., «The role of social class in language development and cognition», American Journal of Orthopsychiatry, 35, 1965.
34. Milgram, N.A., Shore M.F., Halasky C. «Linguistic and thematic variables in recall of a story by disadvantaged children», Child Development 42, 1971.
35. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 131.
36. Bernstein Basil, «Social class and linguistic development: a theory of social learning», British Journal of Sociology, IX, June 1958.
37. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 138-139.
38. Φραγκουδάκη, ό.π., σ. 151.
39. Βλ. και Lambert W., «Social Psychology», Prentice - Hall, Inc, New Jersey 1965, σ.σ. 55-56 και 103-104.
40. Παπακωνσταντίνου, Παν., «Η ανισότητα στην ελληνική υποχρεωτική εκπαίδευση», Ο πολίτης, 44, 1981.

41. Μυλωνά, Θ., «Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς», εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα, 1982.
42. Ηλιού Μαρία, «Γεωγραφική κατανομή των εκπαιδευτικών ευκαιριών», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 28,1976, σ.σ. 259-274.
43. Τζάνη Μαρία, «Σχολική επιτυχία: ζήτημα ταξικής προέλευσης και κουλτούρας», Αθήνα, 1983, σ. 211.
44. Δρεττάκη Μανώλη, «Οι εισαγωγικές εξετάσεις για τα ΑΕΙ», μέρος Α., Αθήνα, 1979.
45. Δημάκη - Λαμπίρη Ιωάννα. «Προς μίαν ελληνικήν κοινωνιολογίαν της παιδείας», τομ. 2, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1983.
46. Τσουκαλά, Κ., «Η ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα ως μηχανισμός κοινωνικής αναπαραγωγής», Δευκαλίων 13, Μάρτης 1975.
47. Rosental R., Jacobson L., «Pygmalion in the classroom: Teacher expectation and pupils intellectual development», Holt Inc, 1968.
48. Μάνου, Κ., ό.π., σ. 206.
49. Musgrave, P.W., «The Sociology of Education», Methuen and Co Ltd, London, 1965, σ. 223.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ : Η ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

Α. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Όπως αναφέραμε στο εισαγωγικό μέρος τα προβλήματα ανάπτυξης των ατόμων αρχίζουν από την προγεννητική ακόμα φάση και συνεχίζονται ως την ολοκλήρωση της ανάπτυξής τους, που πραγματοποιείται στην προχωρημένη εφηβική ηλικία (18-20), αλλά και πιο πέρα κυρίως για τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη.

Η ανάπτυξη των ατόμων σε όλες τις περιοχές (σωματική, πνευματική, συναισθηματική, κοινωνική) δημιουργεί προβλήματα και η προσαρμογή του ατόμου κατά τη διάρκεια των εξελικτικών σταδίων αποτελεί σοβαρή πρόκληση της ζωής.

Ένα βασικό πρόβλημα της πνευματικής ανάπτυξης είναι αυτό της σχολικής επίδοσης. Όπως διαπιστώθηκε στην ανάπτυξη που έγινε στο εισαγωγικό μέρος, σε οποιαδήποτε χώρα και για οποιοδήποτε σχολείο, εάν συγκρίνει κανείς την επίδοση των μαθητών με την κοινωνική προέλευσή τους, δηλαδή την επαγγελματική και κοινωνική κατηγορία της οικογένειάς τους, θα διαπιστώσει ταύτιση των δύο μεταβλητών. Οι μαθητές είναι άριστοι, μέτριοι και κακοί και οι κατηγορίες αυτές σε όλες τις χώρες αντιστοιχούν, με μεγάλη στατιστική αυστηρότητα, στις κοινωνικές τάξεις από όπου προέρχονται: κακοί μαθητές είναι τα παιδιά των αγροτών και των εργατών, μέτριοι τα παιδιά ορισμένων μικροαστικών κατηγοριών και μεσαίων στρωμάτων, καλοί και άριστοι τα παιδιά των ανώτερων στρωμάτων.

Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα ποιά προβλήματα από τη σωματική, πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών και σε ποιά έκταση διαφοροποιούνται εξαιτίας της κοινωνικής προέλευσής τους.

1. Γενική διατύπωση του προβλήματος¹

Πριν λίγα χρόνια πραγματοποιήθηκε μία έρευνα² για τα προβλήματα και τις στάσεις των παιδιών και των εφήβων των αστικών κέντρων της Ελλάδας, προβλήματα που απορρέουν από τη σωματική, πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξή τους.

Η έρευνα δημοσιεύτηκε το 1992. Στη σελίδα 173 της έρευνας, αναφέρεται: «Με την έρευνα δεν καλύφθηκαν, φυσικά, όλα τα θέματα και προβλήματα των παιδιών και των εφήβων. Η έρευνα μπορεί να συνεχιστεί. Η παρούσα έρευνα, λόγω χάρη, είναι δυνατό να συνεχιστεί με διερεύνηση της κοινωνικής διάστασης των θεμάτων και προβλημάτων με τις παρακάτω ειδικότερες έρευνες.

- «Προβλήματα και στάσεις παιδιών των αστικών κέντρων σε σχέση με την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των γονέων» και

- «Προβλήματα και στάσεις εφήβων των αστικών κέντρων σε σχέση με την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των γονέων».

Πρόθεσή μου είναι να συνεχίσω την προσπάθεια του ερευνητή με την πρώτη ειδική έρευνα.

Όπως προαναφέρθηκε με σειρά ερευνών τόσο στο εξωτερικό όσο και στην Ελλάδα, διαπιστώθηκε πως η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των γονέων επηρεάζει σημαντικά τη σχολική επίδοση των μαθητών.

Αναμένεται, συνακόλουθα, πως η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των γονέων επηρεάζει και τις στάσεις και την ένταση των προβλημάτων των παιδιών.

Αξίζει, ως εκ τούτου, να διερευνηθεί το παραπάνω θέμα το οποίο μπορεί να διατυπωθεί ως : **«Κοινωνική διάσταση των προβλημάτων και στάσεων των παιδιών των αστικών κέντρων».**

Ο όρος «κοινωνική διάσταση» περιλαμβάνει τις μεταβλητές: επάγγελμα των γονέων, μόρφωση των γονέων, φύλο, άλλα αδέρφια, προσχολική αγωγή, και σειρά γέννησης, δηλαδή την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση της οικογένειας.

Ως προς το επάγγελμα η κατανομή έγινε σε τρεις κατηγορίες ως εξής:³

1. Ανειδίκευτοι εργάτες, άνεργοι, οικιακά.

2. Μέσοι υπάλληλοι, επιτηδευματίες, μικροεργολάβοι, ειδικευμένοι εργάτες, κατώτεροι υπάλληλοι και

3. Ελεύθεροι επαγγελματίες, επιχειρησιακά διοικητικά στελέχη, ανώτατοι υπάλληλοι, μεγαλέμποροι και σε τέσσερις κατηγορίες ως προς τη μόρφωση των γονέων:

1. Μερικές τάξεις δημοτικού - αγράμματος (η).
2. Μερικές τάξεις Γυμνασίου, απόφοιτος δημοτικού.
3. Απόφοιτος Λυκείου ή Τεχν. Επαγγ. Σχολής, απόφοιτος Γυμνασίου, και
4. Α.Ε.Ι. - Τ.Ε.Ι.

Για λόγους καλύτερης συνεννόησης ορίζουμε τα επαγγέλματα ως κατώτερα (1), μέσα (2), ανώτερα (3).

Για τους ίδιους λόγους ορίζουμε τη μόρφωση: σχεδόν ανύπαρκτη - κατώτερη (1), μέση (2), ανώτερη (3).

Με τον όρο «προβλήματα» εννοούμε τα προβλήματα που απορρέουν εξελικτικά από την ανάπτυξη των παιδιών στο σωματικό, πνευματικό, συναισθηματικό και κοινωνικό τομέα.

Με τον όρο «στάσεις» εννοούμε τις θέσεις που παίρνουν τα παιδιά σε διάφορα θέματα και καταστάσεις.

Τέλος, τα αστικά κέντρα στα οποία πραγματοποιήθηκε η έρευνα είναι : η Αθήνα, η Θεσ/νίκη, η Ρόδος, το Ηράκλειο, τα Χανιά, το Ρέθυμνο, η Τρίπολη, τα Ιωάννινα, η Λάρισα, η Καστοριά, η Αλεξ/πολη και η Άμφισσα.

2. Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας

Πραγματοποιήθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό ανασκόπηση της βιβλιογραφίας της σχετικής με την κοινωνική διάσταση των προβλημάτων και στάσεων των παιδιών⁴.

Αποδελτιώθηκαν πάνω από εκατό σχετικές έρευνες. Βασική διαπίστωση για τις λέξεις κλειδιά «προβλήματα» και «στάσεις» των παιδιών είναι πως οι περισσότερες έρευνες στο Εξωτερικό (και κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες) αναφέρονται κατά κύριο λόγο στο θέμα «problem solving», στις ειδικές ανάγκες των παιδιών, στις προβληματικές μητέρες, που στη συνέχεια δημιουργούν προβλήματα στα παιδιά, σε ψυχολογικές δυσλειτουργίες, διαταραχές (disorders), στα καταπιεσμένα παιδιά, στα κακοποιημένα παιδιά κλπ., αναφέρονται δηλαδή βασικά σε ειδικές προβληματικές καταστάσεις.

Από το σύνολο αυτών των ερευνών αναφερόμαστε πιο κάτω σε κείνες που έχουν μεγαλύτερη σχέση με τη δική μας ερευνητική προσπάθεια.

α) Σωματική και πνευματική περιοχή

Με έρευνα⁵ που πραγματοποιήθηκε στη Βραζιλία (1992) διαπιστώθηκε πως τα παιδιά των ανώτερων κοινωνικών τάξεων υπερέχουν στη σωματική και πνευματική ανάπτυξη σε σχέση με τα παιδιά των κατώτερων κοινωνικών τάξεων.

Μία άλλη έρευνα⁶ που πραγματοποιήθηκε στη Βραζιλία (1991) αναφορικά με την ανάπτυξη του σκελετού σε παιδιά με διαφορετική κοινωνικο-οικονομική κατάσταση έδειξε υπεροχή υπέρ των παιδιών των ανώτερων κοινωνικο-οικονομικών τάξεων.

Μία μακροχρόνια έρευνα⁷, εξάλλου, πραγματοποιήθηκε στην πόλη Γουατεμάλα (1983) σχετικά με την ανάπτυξη του παιδιού και ειδικότερα για να διαπιστωθεί η επίδραση της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης και του φύλου στη φυσική και γνωστική ανάπτυξη του παιδιού. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή 144 παιδιών του δημοτικού από τα οποία 46 ήταν κατώτερης κοινωνικο-οικονομικής τάξης, 52 μέσης και ανώτερης. Τρεις σωματικές μεταβλητές - ύψος, βάρος, ανάπτυξη σκελετού - μετρήθηκαν από την 1η ως την 6η τάξη. Δύο γνωστικές μεταβλητές - γενική νοημοσύνη και αναγνωστική ικανότητα - μετρήθηκαν στις τάξεις 1, 3, 4 και 5. Σημαντικές διαφορές βρέθηκαν για όλες τις μεταβλητές. Όμως οι διαφορές σε κάθε τάξη ήταν μεγαλύτερες για τις γνωστικές μεταβλητές, παρά για τις σωματικές.

Συγκρινόμενα τα παιδιά της μέσης και κατώτερης τάξης με τα παιδιά της ανώτερης βρέθηκε ότι υστερούσαν περισσότερο στο ύψος και λιγότερο στο βάρος και στην ανάπτυξη του σκελετού. Η μόνη σταθερή σημαντική διαφορά ανάμεσα στα φύλα ήταν σχετική με την ανάπτυξη του σκελετού. Τα κορίτσια σ' αυτή την περίπτωση ήταν πιο ώριμα σε σχέση με τα αγόρια σε όλες τις τάξεις. Δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στη σωματική και στη γνωστική ανάπτυξη για τα κορίτσια, ενώ βρέθηκε μέτρια αλλά στατιστικά σημαντική συσχέτιση για τα αγόρια.

Σε σχέση με τις επιπτώσεις της βαρηκοΐας διαπιστώθηκε με έρευνα⁸ στην πόλη Iowa (1986) πως ακόμα και ελαφράς μορφής βαρηκοΐα επηρεάζει δυσμενώς την ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού και κυρίως τη γλωσσική ανάπτυξη και τη μάθηση.

Αλλά και οι χρόνιες ασθένειες σε μέλη των οικογενειών αποδείχτηκε με έρευνα⁹ στις Η.Π.Α. (1989) πως αποτελούν πηγή άγχους για τα λοιπά μέλη.

Άλλη έρευνα¹⁰ στις Η.Π.Α. (1983) έδειξε πως παιδιά που υποφέρουν από άσθμα νιώθουν διαφορετικά (μειωμένη αυτοπεποίθηση) σε σχέση με τα άλλα παιδιά.

Ακόμη αποδείχτηκε με έρευνα¹¹ στο Brooklyn της Ν.Υ. (1989) πως τα κακοποιημένα παιδιά υπολείπονται σε κάποιο βαθμό στη σωματική ανάπτυξη σε σχέση με τα άλλα παιδιά.

Τέλος, διαπιστώθηκε με έρευνα¹² πως για παιδιά ηλικίας 9-12 ετών υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στις στάσεις τους για τις φυσικές δραστηριότητες και τις επιδόσεις τους σ' αυτές. Θετική στάση, καλύτερες επιδόσεις.

Σε σχέση με την πνευματική ανάπτυξη μία έρευνα¹³ στην Ινδία (1987) σε παιδιά και εφήβους που παρακλήθηκαν να γράψουν για ένα άτομο που γνώριζαν καλά, έδειξε πως υπάρχουν σημαντικές διαφορές ως προς τη γλωσσική ευχέρεια αναφορικά με την ηλικία και την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση. Διαπιστώθηκε ακόμα με άλλη έρευνα¹⁴ στις Η.Π.Α. (1992) πως σε όλες τις περιπτώσεις παιδιά των αλκοολικών πατέρων απέδωσαν στο γνωστικό τομέα λιγότερο απ' ό,τι τα παιδιά των κανονικών γονέων, καθώς και ότι παιδιά με ελαφρά κώφωση¹⁵ (Albany 1988) παρουσίασαν σημαντική καθυστέρηση στη γλωσσική ανάπτυξη. Αλλά και μαθητές που εκτέθηκαν σε ανεπαρκείς εκπαιδευτικούς¹⁶ βρέθηκε πως δεν είχαν καλές διαθέσεις απέναντί τους και οι βαθμοί τους ήταν μειωμένοι.

Με άλλη έρευνα¹⁷ στο Missouri (1986) κατά την οποία βιντεοσκοπήθηκαν λεκτικές επικοινωνίες μητέρων με τα τετράχρονα παιδιά τους και από τις οποίες μισές ήταν κατώτερης κοινωνικής τάξης και οι άλλες μισές μέσης δε διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές.

Έρευνα¹⁸ στην Αγγλία (1984) με παιδιά 12-14 ετών έδειξε πως τα κορίτσια συγκέντρωσαν υψηλότερη βαθμολογία σε περιστατικά της ζωής, σε στρατηγικές αντιμετώπισης καταστάσεων (θηλυκό μυαλό;) και σε ψυχοσωματικά συμπτώματα.

Άλλη έρευνα¹⁹ στη Βραζιλία (1983) με παιδιά από κατώτερη κοινωνικο-οικονομική τάξη έδειξε ότι η νοημοσύνη και οι καλές συνήθειες μελέτης συντελούν κατά πολύ στη σχολική επιτυχία, ότι οι σχέσεις με τους συνομηλίκους επηρεάζουν τη σχολική επίδοση και ότι τα κορίτσια έχουν μεγαλύτερες επιτυχίες σε σχέση με τα αγόρια.

Σε σχέση με τα πνευματικά ενδιαφέροντα έρευνα²⁰ στις Η.Π.Α. (1983) έδειξε σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα φύλα και λιγότερες με βάση τις διαφορές στην ηλικία.

Με άλλη έρευνα²¹ που πραγματοποιήθηκε στο Michigan (1990) διαπιστώθηκε πως τα αγόρια υπερτερούν σε σχέση με τα κορίτσια στον αθλητικό τομέα, ενώ τα κορίτσια υπερέχουν στο χαρακτήρα, στην υπευθυνότητα, στη σχολική επίδοση και στην εμφάνιση.

β) Συναισθηματική περιοχή

Μία έρευνα²² πραγματοποιήθηκε στο Vanderbilt U (1994), για να βρεθεί η συσχέτιση ανάμεσα στην κοινωνικο-οικονομική κατάσταση και τα προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών.

Ένα δείγμα 513 παιδιών παρακολουθήθηκε από την προσχολική ηλικία μέχρι την τρίτη τάξη. Επιθετική συμπεριφορά παρουσιάστηκε στα παιδιά όλων των τάξεων. Η κοινωνική οικονομική κατάσταση συσχετίστηκε αρνητικά σε σημαντικό βαθμό με 8 παράγοντες του κοινωνικού γίνεσθαι και που είναι: η αυταρχικότητα, η στέρηση της μητρικής στοργής, η έκθεση σε επιθετικά μοντέλα ωρίμων, οι επιθετικές μητέρες, οι δυσκολίες της οικογενειακής ζωής, η έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης της μητέρας, οι μη καλές σχέσεις με συνομηλίκους και η έλλειψη γνωστικής ενθάρρυνσης.

Μια άλλη έρευνα²³ πραγματοποιήθηκε στην Ινδιάννα (1991) για να διαπιστωθούν ενδεχόμενες ταξικές διαφορές των εφήβων στα διάφορα προβλήματα. 40 έφηβοι χαμηλού εισοδήματος (ηλ. 15 ετών, 3 μηνών) και 34 έφηβοι υψηλού εισοδήματος (ηλ. 15 ετών, 2 μηνών) έδωσαν συνέντευξη στην ερευνήτρια για το πώς αντιλαμβάνονται την πειθαρχία σε σχέση με τον εαυτό τους και τους άλλους και ποιές είναι οι συνέπειες στο σχολικό χώρο. Οι υψηλού εισοδήματος παρουσίασαν λιγότερα πειθαρχικά παραπτώματα σε σχέση με τους χαμηλού εισοδήματος των οποίων τα παραπτώματα προέρχονταν κυρίως από καταστάσεις θυμού (οργής). Οι περιπτώσεις τιμωρίας των εφήβων χαμηλού εισοδήματος ήταν περισσότερες κι οδηγούσαν σε περισσότερο θυμό και απομόνωση. Βασική αιτία αυτής της συμπεριφοράς η ανεπάρκεια των σχολείων τους σε υλικοτεχνική υποδομή.

Για τη διαπίστωση των παραγόντων που κάνουν τα παιδιά «ευτυχισμένες υπάρξεις» πραγματοποιήθηκε έρευνα²⁴ στις Η.Π.Α. (1983) κι έδειξε πως από τους 4 βασικούς παράγοντες (σωματική, πνευματική, συναισθηματική, κοινωνική περιοχή) και τους 14 παράγοντες που τις συνθέτουν (ευτυχία, ηρεμία, αποτελεσματικότητα, υγεία, δυνατότητα ελέγχου, χρόνος, παρώθηση και επιτυχία, φυσική υγεία, φαγητό, ύπνος, προοπτική και σωματική ολοκλήρωση, κοινωνική αλληλεπίδραση, καλή χρήση του ελεύθερου χρόνου, δεξιότητες), οι επιμέρους παράγοντες από την κοινωνική και συναισθηματική περιοχή φαίνονται οι πιο σημαντικοί.

Αποδείχτηκε με άλλη έρευνα²⁵ που πραγματοποιήθηκε στο Santiago (1989) ότι η ενθάρρυνση της οικογένειας προς τα μικρά παιδιά ενισχύει τη συνολική ανάπτυξή τους. Σχετικά με την αυτοαντίληψη με έρευνα²⁶ που

πραγματοποιήθηκε στη Νιγηρία (1986) διαπιστώθηκε πως η αυτοαντίληψη των νέων των ανώτερων τάξεων είναι πιο ενισχυμένη.

Αναφορικά με το συναίσθημα της συμπάθειας, έρευνα²⁷ που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. (1983) έδειξε πως η ανάπτυξη της συμπάθειας ανάμεσα στα άτομα στηρίζεται στην επίδειξη συμπάθειας, από τα άλλα άτομα (αλληλοσυμπάθεια) και άλλη²⁸ που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. (1984) έδειξε πως τα κορίτσια δείχνουν σε μεγαλύτερο βαθμό συμπάθεια σε σχέση με τα αγόρια.

Για την ικανοποίηση των κοριτσιών πραγματοποιήθηκε μία έρευνα²⁹ στις Η.Π.Α. (1983) κι έδειξε ότι η ικανοποίηση προέρχεται κυρίως από κοινές ευχάριστες δραστηριότητες με τους γονείς και το άγχος προέρχεται από καταπίεση.

Η υπερπροστατευτικότητα της μητέρας αποδείχτηκε με έρευνα³⁰ στις Η.Π.Α. (1983) πως αποτελεί βασική αιτία της σχολικής φοβίας.

Σε σχέση με την ονειροπόληση, έρευνα³¹ της Η.Π.Α. (1982) έδειξε ότι κανονικά αγόρια είχαν πιο πολλές επιθετικές και ζωντανές ονειροπολήσεις από ό,τι τα κορίτσια και ότι καταπιεσμένες ομάδες είχαν πιο πολλές ζωντανές ονειροπολήσεις και ονειροπολήσεις με ηρωικές πράξεις.

Για τις ανησυχίες των σύγχρονων νέων πραγματοποιήθηκε έρευνα³² στις Η.Π.Α. (1988) και αποδείχτηκε ότι οι νέοι και της Αμερικής και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης ανησυχούν (ανησυχούσαν όταν έγινε η έρευνα) για πυρηνικό πόλεμο.

Οι Σοβιετικοί έφηβοι ανησυχούν περισσότερο από τους Αμερικανούς για ό,τι αναφέρεται στο μέλλον, εκτός από το πρόβλημα της επαγγελματικής αποκατάστασης και της ανησυχίας για καρκίνο.

Τέλος, μία έρευνα³³ που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. (1983) με παιδιά έδειξε πως η κατανόηση απ' αυτά των συναισθηματικών προβλημάτων, ακολουθεί την αναπτυξιακή πορεία.

γ) Κοινωνική περιοχή και στάση

Μια διαχρονική έρευνα³⁴ πραγματοποιήθηκε στο Bowling Green State U (1987) για να διερευνηθούν οι μεταβλητές συμπεριφοράς της παιδικής και εφηβικής ηλικίας, που θα μας προείπουν για την ανάπτυξη του Εγώ του ωρίμου. 206 κορίτσια και 192 αγόρια εξετάστηκαν από το 8ο ως το 30ο έτος σε σχέση με την οικογενειακή υποδομή, τη συμπεριφορά και τις πληροφορίες ανάπτυξης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ανατροφή των παιδιών από τους γονείς σε μη

αυταρχική ατμόσφαιρα, ο εσωτερικός έλεγχος, και η γνωστική ανάπτυξη στη διάρκεια της παιδικής και εφηβικής ηλικίας σχετίζονται με την ανάπτυξη του Εγώ του ωρίμου.

Παραπλήσια έρευνα³⁵ που πραγματοποιήθηκε στο Dallas (1983) με νέους κατέδειξε τη δύναμη της οικογένειας ως χοάνης για την ανάπτυξη του ατόμου.

Διαπιστώθηκε εξάλλου, με άλλη έρευνα³⁶ που πραγματοποιήθηκε στο Houston (1991) σε 1.107 οικογένειες με τους δύο γονείς και ένα παιδάκι ηλικίας 6-12 ετών πως περισσότερα προβλήματα υπάρχουν σε οικογένειες με κατώτερο κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο. Αλλά και αστάθεια στην οικογένεια στη διάρκεια της εφηβείας είναι επικίνδυνη κατάσταση για εμπλοκή σε εγκληματικές δραστηριότητες, όπως απέδειξε έρευνα³⁷ που πραγματοποιήθηκε στο Los Angeles (1990). Με άλλη έρευνα³⁸ που έγινε στις Η.Π.Α. (1971) διαπιστώθηκε πως παραδοσιακοί γονείς αποδοκιμάζουν τον φιλελεύθερο τρόπο σεξουαλικής συμπεριφοράς των σημερινών νέων, ενώ φιλελεύθεροι γονείς δείχνουν μεγαλύτερη κατανόηση.

Με άλλη έρευνα³⁹ παλαιά του Freud (1935) διαπιστώθηκε πως οι στάσεις που διαμορφώνονται από τα παιδιά προς τους γονείς αντανακλώνται στις στάσεις των νέων προς τους εκπαιδευτικούς.

Άλλη έρευνα⁴⁰ που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. (1983) με νέους της προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας για την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη σε σχέση με τους γονείς, εκπαιδευτικούς, φίλους του αυτού και του αντίθετου φύλου και για το πότε ένιωθαν ενοχλημένοι, απομονωμένοι, ευτυχισμένοι και αγαπημένοι έδειξε ότι οι γονείς είναι η βασική πηγή κοινωνικοσυναισθηματικής πρόβλεψης για τους εφήβους της μέσης εφηβικής ηλικίας, όχι όμως τόσο πολύ για τους εφήβους της προχωρημένης εφηβικής ηλικίας. Φίλοι του αυτού φύλου είναι σημαντικοί για τους εφήβους και των τριών κατηγοριών. Για αγόρια και κορίτσια μέχρι την προχωρημένη εφηβική ηλικία οι ανάμικτες των δύο φύλων παρέες αποτελούν taboo.

Παραδόξως οι έφηβοι δήλωσαν πως με το πέρασμα της ηλικίας η μοναξιά και η βαριεμάρα μειώνονται, ενώ η ευτυχία και η αγάπη σχετίζονται με σημαντικές διαπροσωπικές σχέσεις. Θεμελιώνεται η σχετική θεωρία του Sullivan.

Έρευνα⁴¹ που πραγματοποιήθηκε στην Ιταλία (1989) έδειξε πως οι ομάδες φιλίας στις οποίες ανήκουν οι νέοι παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή τους.

Άλλη έρευνα⁴² που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. (1982) έδειξε πως οι νέοι (αγόρια και κορίτσια) έχουν πιο πολλούς ήρωες παρά ηρωίδες ως πρότυπα. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι οι άνδρες κατέχουν περισσότερες θέσεις

κλειδιά στην κοινωνία, πράγμα που τους δίνει τη δυνατότητα να αποτελούν πρότυπα.

Μια ειδικότερη έρευνα⁴³ που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. (1984) με Ελληνοαμερικανούς εφήβους έδειξε πως έφηβοι και των δύο φύλων από υψηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα είναι καλύτερα ενημερωμένοι στην πολιτική.

Οι Ελληνοαμερικανοί έφηβοι διαφέρουν σε πολλές περιπτώσεις ως προς την κοινωνικοποίηση σε σχέση με τους Αμερικανούς εφήβους.

Στις σχέσεις, εξάλλου, των εφήβων με το άλλο φύλο, έρευνα⁴⁴ που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. (1983) έδειξε πως για τις εφήβους ως προϋπόθεση σεξ τίθεται η συναισθηματική σχέση, κάτι που δεν ενδιαφέρει τους εφήβους.

Σε σχέση με το πώς βλέπουν οι έφηβοι το μέλλον τους πραγματοποιήθηκε μία έρευνα⁴⁵ στο Ελσίνκι (1991) και διαπιστώθηκε πως, όσο περνούν τα χρόνια, τόσο ο σχεδιασμός και το ενδιαφέρον των εφήβων για το μέλλον τους εντείνεται. Η οικογένεια τους επηρεάζει.

Σε παραπλήσια έρευνα⁴⁶ που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. (1986) με 865 νέους 10-16 ετών διαπιστώθηκε, σε αντίθεση με ό,τι πιστεύονταν ως τώρα, πως οι νέες εμφάνισαν υψηλότερες τάσεις αυτονομίας, σε όλες τις ηλικίες, σε σχέση με τους νέους.

Αλλά και ως προς το από ποιούς πρέπει να ασκούνται τα διάφορα επαγγέλματα, έρευνα⁴⁷ που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. (1989) έδειξε πως οι νέες είναι πιο «ανοιχτές» στα επαγγέλματα σε σχέση με τους νέους.

Σε άλλη έρευνα⁴⁸ με νέους ανώτερης, μέσης και κατώτερης τάξης που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. (1975) για να διαπιστωθεί αν οι στάσεις τους για τις οικογενειακές σχέσεις διαφέρουν διαπιστώθηκε ότι σε γενικές γραμμές οι απόψεις των νέων όλων των τάξεων δε διαφέρουν σημαντικά.

Σχετικά με τη στάση των εφήβων ως προς τη σεξουαλική συμπεριφορά έρευνα⁴⁹ στις Η.Π.Α. (1974) έδειξε πως αυτή έχει αλλάξει εξαιτίας της χρήσης των προφυλακτικών, του νόμου για ελεύθερη έκτρωση, της πρακτικής του να «ζουν μαζί» και των ναρκωτικών. Έχει γίνει δηλαδή η σχέση πιο ελεύθερη, γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η γενετήσια διαφώτιση.

Σε άλλη έρευνα⁵⁰ στις Η.Π.Α. (1973) σχετικά με την αντιμετώπιση του μέλλοντος, προβληματισμένοι νέοι που ρωτήθηκαν έχουν τη γνώμη πως οι ώριμοι πρέπει να τους εφοδιάζουν με αξιόλογα στοιχεία του παρελθόντος, με φαντασία και ανθρωπιά για να αντιμετωπίσουν το μέλλον.

Αναφορικά με τη συμπεριφορά παιδιών που εποπτεύονται από τους γονείς ή εκπαιδευτικούς, με έρευνα⁵¹ που έγινε στο Toronto (1911) με 490 παιδιά 13 ετών διαπιστώθηκε πως όταν δεν υπάρχει εποπτεία οι νέοι είναι περισσότερο επιρρεπείς σε δραστηριότητες υποκουλτούρας (απροσάρμοστη συμπεριφορά, νυχτερινές επισκέψεις σε χορευτικά κέντρα κλπ.), συμπεριφορά περισσότερο έντονη από νέους που προέρχονται από κατώτερες κοινωνικές τάξεις.

Σε σχέση με τη φιλία, έρευνα⁵² που πραγματοποιήθηκε στο Βερολίνο (1989) με 95 παιδιά 9-15 ετών, έδειξε πως οι απόψεις για τη φιλία διαφοροποιούνται σε σχέση με την κοινωνική τάξη και το επίπεδο της γνωστικής ανάπτυξης.

Αναφορικά με το κάπνισμα, έρευνα⁵³ στις Η.Π.Α. (1990) έδειξε πως δε σχετίζεται με το θέμα των ίσων ευκαιριών, με το σεξ ή το ρόλο των γονέων. Παρά ταύτα νέοι και νέες με μοντέρνες αντιλήψεις για το σεξ και το γάμο, ήταν πιο επιρρεπείς στο κάπνισμα.

Με παραπλήσια έρευνα⁵⁴ στις Η.Π.Α. (1952) παιδιά και έφηβοι 8-19 ετών που ρωτήθηκαν για τη στάση τους στο κάπνισμα ήταν σε ποσοστό 47% αρνητικοί.

Για την περίπτωση επηρεασμού της τηλεόρασης, έρευνα⁵⁵ που έγινε στον Καναδά (1983) έδειξε πως τα επιθετικά παιδιά επηρεάζονται περισσότερο από έργα βίας της TV.

Σχετικά με τα ναρκωτικά, έρευνα⁵⁶ που πραγματοποιήθηκε στην Αγγλία (1990) με εφήβους χρήστες ναρκωτικών έδειξε πως οι χρήστες σε σχέση με τους μη χρήστες νιώθουν την οικογένειά τους απομακρυσμένη, αδιάφορη, χωρίς δυνατότητα επικοινωνίας, να μη τους εμπιστεύεται και να τους τιμωρεί. Οι γονείς τους είναι πιο επιρρεπείς σε διαζύγια και συχνότερους γάμους.

Με άλλη έρευνα⁵⁷ που έγινε στις Η.Π.Α. (1972) διαπιστώθηκε ότι σε βασικά σύγχρονα θέματα, όπως η χρήση ναρκωτικών, θέματα θρησκείας, η διαφορά στις στάσεις των εφήβων και ωρίμων μειώθηκε σε ένταση από 80% παλαιότερα σε 50% σήμερα.

Αναφορικά με τη στάση των νέων απέναντι στην εξουσία μελέτη⁵⁸ που έγινε στην Washington (1938) με νέους 16-24 ετών οδήγησε στο συμπέρασμα πως οι νέοι δεν φαίνεται να έχουν σοβαρά προβλήματα με τα πρόσωπα της εξουσίας. Έρευνα⁵⁹ που πραγματοποιήθηκε στην Ινδία (1989) για τις στάσεις αγοριών αγροτικών περιοχών σε διάφορα θέματα (γονείς, εκπαιδευτικοί, πειθαρχία, ζωή, ανθρωπισμός, χώρα, θρησκεία) σε συσχετισμό με την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση, έδειξε ότι πιο θετικές κατά σειρά ήταν οι στάσεις τους προς: τη

θρησκεία, την πατρίδα, τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς την πειθαρχία, τη ζωή και τον ανθρωπισμό. Οι στάσεις τους προς τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς, την πειθαρχία και τη θρησκεία επηρεάστηκαν από την κοινωνικο-οικονομική τους κατάσταση.

Τέλος, έφηβοι των Η.Π.Α., της πρώην Σοβ. Ένωσης, της Δυτικής Ευρώπης, της Ν. Ζηλανδίας και της Κίνας ρωτήθηκαν⁶⁰ για τους βασικότερους μελλοντικούς τους προβληματισμούς. Για τους Κινέζους ο υπερπληθυσμός και η μόλυνση του περιβάλλοντος ήταν τα σοβαρότερα τους προβλήματα. Για τους εφήβους των άλλων χωρών ο θάνατος των γονέων και ο πυρηνικός πόλεμος. Οι καλοί βαθμοί στο σχολείο, και η απόκτηση ενός καλού επαγγέλματος ήταν επίσης σοβαροί προβληματισμοί για τους νέους όλων των χωρών.

Συμπέρασμα

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από την ανασκόπηση της σχετικής με το θέμα μας βιβλιογραφίας είναι πως σε πολλές περιπτώσεις τα προβλήματα και οι στάσεις των νέων επηρεάζονται από την κοινωνικο-οικονομική τους κατάσταση, σε άλλες όμως όχι.

Στα επόμενα κεφάλαια θα ιδούμε ποιές διαπιστώσεις προκύπτουν από τη δική μας έρευνα. Υπάρχει, δηλαδή, η επιστημονική περιέργεια κατά πόσο τα συμπεράσματα των παραπάνω ερευνών επιβεβαιώνονται από τις διαπιστώσεις της δικής μας Ελληνικής έρευνας σε σχέση με τα προβλήματα και τις στάσεις των παιδιών των αστικών κέντρων.

3. Διατύπωση συγκεκριμένων υποθέσεων

Βασική υπόθεση της έρευνας είναι πως: «Τα προβλήματα και οι στάσεις των παιδιών διαφοροποιούνται σε σχέση με την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των γονέων»¹. (Ερευνητική υπόθεση)

1. Η βασική υπόθεση της έρευνάς μας είναι στην ουσία η εναλλακτική (H_a) αντί της H₀ και χρησιμοποιήθηκε επειδή σε πάρα πολλές έρευνες, κυρίως εκπαιδευτικές, το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο έδωσε στατιστικά σημαντικές διαφορές με τη χρησιμοποίηση του κριτηρίου χ^2 σε επίπεδο σημαντικότητας $p < .05$. Τελικά αποδείχτηκε, με τη χρησιμοποίηση του ίδιου κριτηρίου και του αυτού επιπέδου σημαντικότητας στη δική μας έρευνα, όπως αναφέρεται στη σελίδα 104 ότι η H₀ ισχύει για το 88% και η εναλλακτική μόνο για το 12%.

Οι επιμέρους υποθέσεις της έρευνας διατυπώνονται ως εξής: «Τα προβλήματα και οι στάσεις των παιδιών διαφοροποιούνται σε σχέση με το επάγγελμα των γονέων».

«Τα προβλήματα και οι στάσεις των παιδιών διαφοροποιούνται σε σχέση με την μόρφωση των γονέων».

«Τα προβλήματα και οι στάσεις των παιδιών διαφοροποιούνται σε σχέση με το φύλο».

«Τα προβλήματα και οι στάσεις των παιδιών διαφοροποιούνται σε σχέση με άλλα αδέλφια της οικογένειας».

«Τα προβλήματα και οι στάσεις των παιδιών διαφοροποιούνται σε σχέση με την προσχολική αγωγή».

«Τα προβλήματα και οι στάσεις των παιδιών διαφοροποιούνται σε σχέση με τη σειρά γέννησης».

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Παρασκευοπούλου Ι., «Μεθοδολογία της Επιστημονικής Έρευνας», Αθήνα, 1993, σ. 43.
2. Μάνου, Κ., «Ψυχοπαιδαγωγική Συμβουλευτική» (έρευνα), Αθήνα, 1992.
3. Πηγή: Επετηρίδα Στατιστικής Υπηρεσίας (1992) του γραφείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην Αθήνα. Προτιμήσαμε αυτή την κατανομή για ευνόητους λόγους, γνωρίζοντας ότι υπάρχουν και άλλοι τρόποι κατασκευής. Γράφει λ.χ. ο Τσάκωνας Δ. στα Εισαγωγικά Μαθήματα Κοινωνιολογίας, Αθήνα 1972, σ. 43:
«Η κοινωνική πυραμίδα της Ελλάδας σχηματίζεται σήμερα ως εξής:
1) Η αριστοκρατία (τα παλαιά τζάκια). Οι άνθρωποι της αριστοκρατίας δεν είναι σήμερα παρά σκελετοί μουσείων.
2) Οι μεγαλοαστοί (νεόπλουτοι ή μπίσνεσμεν).
3) Οι μεσοαστοί (ιατροί, δικηγόροι, κλπ.). Αυτοί είναι πάρα πολύ αδύνατοι, διότι δεν έχουν εισέλθει εις την κάστα της ευνοιοκρατίας και της πολιτικής.
4) Η αγροτική τάξη, η οποία είναι και η πλέον γνήσια παραδοσιακή τάξη.
5) Η εργατική τάξη η οποία είναι και η πλέον γνήσια παραδοσιακή τάξη».
4. Απευθυνθήκαμε στο Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (Ε.Κ.Τ.) του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, που είναι σε ευθεία (on-line) σύνδεση μέσω του δικτύου «Αριάδνη» με τις κυριότερες βάσεις βιβλιογραφικών δεδομένων του Εξωτερικού (κυρίως βιβλιοθήκες Πανεπιστημίων), στο PsycINFO (Psychological Abstracts Information Services) της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας (APA), στη βιβλιοθήκη του Β.Υ. (Boston University) και σε διάφορες άλλες πηγές.
5. Paine Patricia, et al, «Growth and cognition in Brazilian schoolchildren: A spontaneously occurring intervention study», International Journal of Behavioral Development 1992 Jun. Vo. 15 (2) 169-183 (1992).
6. Fernandez - Bouzas Antonio et al, «EEG and Skeletal development in children with different psychosocial characteristics», International Journal of Neuroscience 1991 May Vol. 58 (1-2) 105-111/1991/.

7. Dogin Barry, Mac Vean Robert B., «The relationship of socioeconomic status and sex to body size, skeletal maturation, and cognitive status of Guatemala City schoolchildren», *Child Development*, 1983 Feb., Vol. 54 (1) 115-128/1983/.
8. Davis Julia et al, «Effects of mild and moderate hearing impairments on Language, educational and psychosocial behavior of children», *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 1986, Feb. Vol.. 51 (1) 53-62 (1986).
9. Cappeli Mario, et al, «Chronic disease and its impact: The adolescence perspective», *Journal of Adolescent Health Care*, 1989, Jul., Vol. 10 (4) 283-288.
10. Walsh Michelle, «The experience of asthma in childhood», Chicago, Health Sciences Center, 1983, 177 pages.
11. Karp Robert, et al, «Growth of abused children: Contrasted with the non-abused in an urban poor community», *Clinical Pediatrics*, 1989, Tul Vol.. 28 (7) 317-320/1989/.
12. Chicago, Health Sciences Center, 1983, 177 pages. Small Frank, et al, «Relationships among children's attitudes, involvement, and proficiency in physical activities». *Research Quarterly*, 1976 (Dec.), Vol. 47 (4), 797-803.
13. Dhawan Rani, «A study of the development of person concept in chidhood and adolescence», *Indian Journal of Behaviour*, 1987 Apr., Vol.. 11 (2) 10-16/1987/.
14. Noll Robert, et al, «Cognitive and motoric functioning of songs of alcoholic fathers and controls: The early childhood years», *Developmental Psychology*, 1992, Jul. Vol.. 28 (4) 665-675/1992/.
15. Simon Julie, et al, «Preschool screening; Relation among audiometric and developmental measures», *Journal of Applied Developmental Psychology*, 1988 Jan-Mar Vol. 9 (1) 107-123/1988/.

16. Weiss, Richard, et al, «Student authoritarianism and teacher authoritarianism as factors in the determination of student performance and attitudes», *Journal of Experimental Education* (1970) (sum.) Vol.. 38 (4), 83-87.
17. Borduin Charles, et al, «An evaluation of social class differences in verbal and nonverbal maternal controls, maternal sensitivity and child compliance», *Child Study Journal* 1986 Vol. 16 (2) 95-112/1986/.
18. Dise Lewis, Jeanne Elizabeth «The assessment of stress in children: Development of the life events and coping inventory», University of Denver, 1984, 312 pages.
19. Meyrelles de Jesus, «The academic achievement of Low income fifth graders in Brazil», University of California, Los Angeles, 1983, 193 pages.
20. Zbaracki Jacqueline, «Children's interests in middle childhood», Iowa University, 1983, 130 pages.
21. Pallas Aaron M., «Social structure and the development of self-esteem in young children», *Social Psychology Quarterly*, 1990, Dec. Vol. 53 (4) 302-315/1990/.
22. Dodge Kenneth, et al, «Socialization mediators of the relation between socioeconomic status and child conduct problems. Special Issue: Children and poverty», *Child Development* 1994 Apr. Vol.. 65 (2) 649-665/1994/.
23. Brantlinger Ellen, «Social class distinctions in adolescents' reports of problems and punishment in school», *Behavioral Disorders*, 1991 Nov. Vol. 17 (1) 36-46/1991/.
24. Schlitt, Deborah Joan, «General well being in children», Saint Louis University, 1983, 200 pages.
25. Montenegro Arriagada Henan, «Early stimulation programs in Latin America», *International Journal of Mental Health*, 1989, Fal. Vol.. 18 (3) 19-39/1989/.

26. Olowu AA, «The effects of social class differences on the self-concepts of same Nigerian adolescents», *Social Behavior and Personality*, 1986, Vol. 14 (2) 171-175/1986/.
27. Arthur, Margaret McKim, «The growth of emotional empathy and certain personality correlates in adolescents engaged in face - to - face helping», *Forham University*, 1983, 114 pages.
28. Wise, Pamela Sharratt, «Empathy and psychological differentiation in early adolescence», *State University of N.Y. at Buffalo*, 1984, 164 pages.
29. Watts, Janine Ann, «Stress and satisfaction in adult, child-parent relationships as reported by daughters and mothers», *University of Minnesota*, 1983, 175 pages.
30. Price-Linden Bonnee, «Maternal attitudes and school phobia», *Florida Institute of Technology*, 1983, 93 pages.
31. Bick, Frances Irene, «Daydreams of Depressive and Aggressive children», *Yeshiva University*, 1982, 153 pages.
32. Tudge, Jonathan, et al, «American and Soviet adolescents' attitudes toward the future: The relationship between worry about nuclear war and optimism» *International - Journal - of - Mental - Health*, 1990-91 win Vol. 19 (4) 58-84.
33. Appel, Jane, «Children's Understanding of emotional problems», *Boston College*, 1983, 267 pages.
34. Dubow Eric E., et al, «Childhood correlates of adult ego development», *Child development*, 1987 Jun., Vol.. 58 (3) 859-869/1987.
35. Looney John G; Lewis Jerry M., «Competent adolescents from different socioeconomic and ethnic contexts», *Adolescent Psychiatry*, 1983, Vol.. 11, 64-74/1983/.

36. Jouriles Ernest N., et al, «Marital adjustment and child conduct problems: A comparison of the correlation across subsamples», Journal of Consulting and clinical Psychology, 1991 Apr. Vol. 59 (2) 354-357/1991/./
37. Mednick Birgitte, et al «Patterns of family instability and crime: The association of timing of the family's disruption with subsequent adolescent and young adult criminality», Journal of Youth and Adolescence, Jun Vol. 19 (3) 201-220/1990/.
38. Libby, Roger W, et al, «Parental views on teenage sexual behavior», Journal of Sex Research, 1971 (Aug.) Vol. 7 (3) 226-236./
39. Freud, S., «Zur Psychologie des Gymnasiasten», (The Psychology of the high school student), Z. Psychoanal. Pädag. 1935, 9, 307-310.
40. Buhrmester, Duane Paul, «Toward a model of socioemotional development in preadolescence and adolescence», University of Denver, 1983, 188 pages.
41. Palmonari, Augusto, et al, «Peer groups and evolution of the self-system in adolescence». European - Journal - of psychology - of Education, 1989 Mar, Vol. 4 (1) 3-15.
42. Balswick Jack; Ingolaby - Bron, «Heroes and Heroines among American Adolescents», Sex Roles: 1982, Mar, Vol. 8 (3) 243-249.
43. Karageorge, Demetrios, «The political socialization of Greek - American adolescents», The Florida State University, 1983, 152 pages.
44. De Ramos, Ligaya Martinez, «Frequency of intercourse among American adolescents: Specialization and testing of a model», The John Hopkins University, 1983, 235 pages.
45. Nurmi Jari - Erik, «How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning», Developmental Review 1991 Mar Vol. 11 (1) 1-59/1991/.

46. Steinberg Laurence; Silverberg Susan B «The vicissitudes of autonomy is early adolescence», Child Development, 1986 Aug., Vol. 57 (4) 841-851/1986/.
47. Alperf-Dona; Breen Dorothy, «Liberality» in children and adolescents», Journal of Vocational Behavior, 1989 Apr., Vol. 34 (2) 154-160.
48. Kilwein, John, «Social class differences in family attitudes: «Are they diminishing among young people?». Journal of School Health, 1975 (Jan), Vol.. 45 (1) 27-29.
49. Godenne, Chislaine, «Sex and today's youth» Adolescence, 1974 (spr.) Vol.. 9 (33) 67-72.
50. Wolfgang Murrin E «Because they're young», Mental health, 1973, (8pr.) Vol.. 57 (2) 4-9.
51. Hagan John, «Destiny and drift: Subcultural preferences, status attainments, and the risk and rewards of youth», American Sociological Review, 1991 Oct. Vol.. 56 (5) 567-582/1191/.
52. Keller Monika; Wood Phillis, «Development of friendship reasoning; A study of interindividual difference, in intraindividual change», Developmental Psychology , 1989 Sep., Vol.. 25 (5) 820-826/1989/.
53. Waldron Ingrid; Lye - Diane, «Relationships between teenage smoking and attitudes towards women's rights, sex roles, marriage, sex and family», Women - and - Health, 1990, Vol. 169 (3-4) 23-48.
54. Froehlich Clifford P., «The evaluation of counseling», Purdue Univ. Stu. Hicher Ed., 1952, N. 76, 21-31.
55. Joshephson Wendy Lousie, «The effects of violent television upon children's aggression: Elicitation, disinhibition, or catharsis?» Diss. Abst. International, Sept. 1983, Vol.. 44 N. 3.

56. Stoker - Ann; Swadi - Harith, «Perceived family relationships in drug abusing adolescents», Drug - and - Alcohol - Dependence, 1990 Jun, Vol. 25 (3) 293-297.
57. Lerner, Richard M, et al, «Attitudes of high school students and their parents toward contemporary issues», Psychol. Reports, 1972 (ang.) Vol.. 31 (1) 255-258.
58. Bell, H.M., «Youth tell their story», American Council on Education, 1938.
59. Dhanda - Bilma, «Attitudes of rural boys in relation to different socio-economic conditions», Manas; 1989, Vol. 36 (1-2) 55-61.
60. Dodds-Josiah; Lin - Chong - de, «Chinese teenagers' concerns about the future; A cross - national comparison» Adolescence; 1992, Sum Vol. 27 (106) 481-486.

B. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

1. Μέθοδος

Η μέθοδος όπως είναι γνωστό, αποτελείται από τρία βασικά μέρη: α) το δείγμα, β) τα μέσα συλλογής των δεδομένων και γ) τη διαδικασία συλλογής των δεδομένων.

α) Το δείγμα

Ο πληθυσμός του δείγματος της παιδικής ηλικίας στην αρχική έρευνα ήταν 2.000 (1.000 αγόρια, 1.000 κορίτσια).

Όπως γράφει ο ερευνητής¹, το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό του μαθητικού πληθυσμού των αστικών κέντρων, γιατί οι μαθητές προέρχονται από όλα τα διαμερίσματα της χώρας, από όλα τα κοινωνικά στρώματα και ο αριθμός τους καλύπτει τις προβλεπόμενες στατιστικές προϋποθέσεις (συμπτωματικό δείγμα) και καταβλήθηκε σοβαρή προσπάθεια για εξασφάλιση της εσωτερικής και εξωτερικής εγκυρότητας της έρευνας^{2,3}.

Για τη δική μας έρευνα και για λόγους οικονομίας χρόνου και χρήματος, κρατήσαμε από το συμπτωματικό δείγμα της αρχικής έρευνας, («κατά συστάδες» τυχαία δειγματοληψία - σχολικές τάξεις) 600 ερωτηματολόγια (300 αγόρια, 300 κορίτσια) με τυχαία δειγματοληψία (με κλήρωση). Τα 2.000 ερωτηματολόγια της αρχικής έρευνας χωρίστηκαν κατά φύλο και στη συνέχεια κρατήθηκαν με τυχαία δειγματοληψία (με κλήρωση) τα 600 ερωτηματολόγια. Με τον τρόπο αυτό τα 600 ερωτηματολόγια αντιπροσωπεύουν στην πραγματικότητα τα 2.000 ερωτηματολόγια.

β) Μέσα συλλογής των δεδομένων

Επειδή από τα 600 ερωτηματολόγια της αρχικής έρευνας θα αξιοποιηθούν πληροφορίες που είναι μέχρι τώρα ανεκμετάλλευτες, είναι ανάγκη να γίνει σύντομη περιγραφή της κατασκευής του ερωτηματολογίου του ερευνητή της αρχικής έρευνας.

Το ερωτηματολόγιο είναι αυτοσχέδιο και αποτελείται από 81 ερωτήσεις «ανοιχτές», ή κλειστές ερωτήσεις πολλαπλής εκλογής τύπου Likert, που αναφέρονται στα προβλήματα των παιδιών, που απορρέουν από τη σωματική, πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική τους ανάπτυξη (Οι 81 επί μέρους ερωτήσεις αναφέρονται στο επόμενο κεφάλαιο).

Στην πρώτη σελίδα περιλαμβάνονται τα προσωπικά στοιχεία του παιδιού που ερωτάται και δίνονται οδηγίες για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Έγινε δοκιμαστική εφαρμογή του ερωτηματολογίου σε μαθητές της Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού πριν από την τελική του διαμόρφωση.

γ) Διαδικασία συλλογής των δεδομένων

Το ερωτηματολόγιο δόθηκε από τον ίδιο τον ερευνητή σε τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ δημοτικού των αστικών κέντρων που προαναφέρθηκαν.

Σε αρκετές περιπτώσεις πληροφορίες για τα προσωπικά στοιχεία του μαθητή δόθηκαν την επόμενη ημέρα της εξέτασης, αφού οι μαθητές συμβουλευτήκαν προηγουμένως τους γονείς τους. Ο ερευνητής φρόντισε, για ευνόητους λόγους, να δίνει τα ερωτηματολόγια τις πρώτες πρωινές ώρες και υπό τις αυτές πάντα προϋποθέσεις. Ο χρόνος ήταν μία διδακτική ώρα και μέρος της επόμενης διδακτικής ώρας μετά το διάλειμμα. Το ερωτηματολόγιο είναι ατομικό, αλλά σε όλες τις περιπτώσεις δόθηκε σε σχολικές τάξεις μέσα στα δημοτικά σχολεία.

Στόχος των επιμέρους ερωτήσεων του ερωτηματολογίου ήταν η κάλυψη όσο το δυνατόν περισσότερων περιπτώσεων (προβλημάτων) από τη σωματική, πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών.

Η παρούσα έρευνα είναι και πρωτότυπη και πρωτόγνωρη για τα ελληνικά δεδομένα. Ενώ, λόγου χάρη, έγιναν πάρα πολλές έρευνες για διαφοροποιήσεις στη σχολική επίδοση με βάση την κοινωνική διάσταση, δεν πραγματοποιήθηκαν έρευνες για διαφοροποιήσεις ως προς τα προβλήματα και τις στάσεις των παιδιών σε σχέση με την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των γονέων. Η σημασία, ως εκ τούτου, της έρευνας είναι αυτονόητη.

Γ. ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Όπως προαναφέρθηκε, η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων, των προβλημάτων δηλαδή και στάσεων των παιδιών των αστικών κέντρων είχε πραγματοποιηθεί με το ερωτηματολόγιο των 81 ερωτήσεων με τις οποίες επιχειρήθηκε η ανίχνευση των προβλημάτων και στάσεων στις τέσσερις περιοχές ανάπτυξης των παιδιών: σωματική, πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική.

Από πλευράς τρόπου απάντησης οι ερωτήσεις ήταν «κλειστές» οι πιο πολλές (ναι, όχι, τσεκαρίσματος και κυρίως πολλαπλής εκλογής τύπου Likert),

αλλά και «ανοιχτές» για πρωτότυπες και αυθόρμητες προσωπικές γενικά απαντήσεις.

Από τον ερευνητή τηρήθηκαν όλες οι προϋποθέσεις (γενικές αρχές και κανόνες που προβλέπονται για το ερευνητικό ερωτηματολόγιο¹).

Πολλές όμως από τις πλούσιες πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν με το ερωτηματολόγιο με τον τρόπο που αναφέρθηκε παραπάνω (κεφ. Β', 1, β) δεν αξιοποιήθηκαν από τον ερευνητή. Αυτήν την προσπάθεια αναλάβαμε με την παρούσα έρευνα. Τα επιλεγμένα ερωτηματολόγια κατανεμήθηκαν με βάση: τα επαγγέλματα [κατώτερα (1), μέσα (2), ανώτερα (3)], τη μόρφωση [σχεδόν ανύπαρκτη - κατώτερη (1), μέση (2), ανώτερη (3)], το φύλο, άλλα αδέρφια, προσχολική αγωγή και σειρά γέννησης.

Η τακτοποίηση των ερευνητικών δεδομένων με βάση τις παραπάνω μεταβλητές μας παρέχει τη δυνατότητα να αξιοποιηθούν αυτά από μία νέα οπτική γωνία με διάσταση κοινωνικο-οικονομική, δηλαδή να διαπιστωθεί κατά πόσο τα προβλήματα και οι στάσεις των παιδιών των αστικών κέντρων επηρεάζονται από την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των γονέων.

Αυτό θα είναι το έργο μας στα επόμενα κεφάλαια.

¹ Παρασκευόπουλου Ι. / Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας, τ. 2, Αθήνα σσ. 99-126.

Δ' ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο παρατίθενται τα ευρήματα που προέκυψαν από την έρευνα για κάθε μία από τις επί μέρους ερωτήσεις και ακολουθεί για κάθε περίπτωση στατιστική επεξεργασία των δεδομένων. Παρουσιάζονται οι σημαντικές διαφορές σε σχέση με τις επιλεγείσες μεταβλητές. Γίνεται κριτική αξιολόγηση και σχολιασμός των ευρημάτων και διατυπώνονται συμπεράσματα και προτάσεις.

1. Τα ευρήματα της έρευνας και η στατιστική τους επεξεργασία

ΠΕΡΙΟΧΗ 1 (Σωματική ανάπτυξη)

1. Σε απασχολούν προβλήματα υγείας ή προβλήματα που έχουν σχέση με τη σωματική ή γενετήσια ανάπτυξή σου; (αλλαγές στο σώμα σου, στη φωνή σου, κλπ.).

Ποιά; (Να αναφέρεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν).

- Τα παιδιά δεν αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην περιοχή αυτή (καθόλου μέχρι λίγο).
Ένα ποσοστό όμως (αγόρια 16%, κορίτσια 14%) απαντά ότι έχει τα παρακάτω προβλήματα, κατά σειρά προτεραιότητας: Αλλαγή φωνής, αλλαγές στο σώμα, προβλήματα ύψους - βάρους, προβλήματα δοντιών, προβλήματα ματιών, σπυράκια και άλλες περιπτώσεις (αμυγδαλές, κρεατάκια, καρδιά, βρογχίτιδα, λόρδωση, αλλεργικό άσθμα, ανάπτυξη στήθους, ιγμορίτιδα, εμφάνιση κλπ.).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ (Δεν προέκυψε, δηλαδή, σημαντική διαφορά σε σχέση με τις μεταβλητές: φύλο, επάγγελμα πατέρα, επάγγελμα μητέρας, μόρφωση πατέρα, μόρφωση μητέρας, προσχολική αγωγή, σειρά γέννησης και άλλα αδέλφια) εκτός απ' την περίπτωση του ύψους και βάρους.
- Με την παρούσα έρευνα προέκυψε ένα σημαντικό στοιχείο ως προς το ύψος και βάρος των παιδιών της ηλικίας 11-12 ετών. Τα στοιχεία δηλαδή που πήραμε και που είναι :

Ηλικία	ύψος		βάρος	
	αγόρια	κορίτσια	αγόρια	κορίτσια
11-12	149,6	151,6	40,438	42,428

συμφωνούν σχεδόν απόλυτα με τα στοιχεία προηγούμενης έρευνας¹, επιβεβαιώνοντας έτσι την εγκυρότητά της αλλά και με διεθνείς έρευνες ως προς το ύψος και βάρος (βλ. κεφ. Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας), ότι δηλαδή τα παιδιά της κατώτερης τάξης, συγκρινόμενα με τα παιδιά της ανώτερης τάξης υστερούν στο ύψος και βάρος σημαντικά.

1.1. Σε μερικά παιδιά η σωματική ανάπτυξη είναι προβληματική. Σε σένα;

- Η σωματική τους ανάπτυξη δεν είναι προβληματική (καθόλου). Για ένα ποσοστό όμως (αγόρια 11%, κορίτσια 14%) η σωματική ανάπτυξη είναι προβληματική σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

1.2. Σε πολλά παιδιά παρατηρούνται σωματικές μικροατέλειες, (ελίτσες, σπυράκια, στραβή μύτη κλπ.) Σε σένα;

- Δεν έχουν σωματικές μικροατέλειες, (καθόλου μέχρι λίγο). Σε ένα όμως ποσοστό (αγόρια 26%, κορίτσια 37%) παρατηρούνται σωματικές μικροατέλειες (ελίτσες, σπυράκια, στραβή μύτη, κλπ.) μικρότερης ή μεγαλύτερης σημασίας.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

1.3. Σε ενοχλούν οι σωματικές μικροατέλειες;

- Δεν ενοχλούνται υπερβολικά από τις σωματικές μικροατέλειες (λίγο μέχρι μέτρια). Ένα ποσοστό όμως (αγόρια 30%, κορίτσια 37%) ενοχλούνται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

1.4. Είσαι ικανοποιημένος (νη) από τη σωματική σου εμφάνιση;

- Είναι ικανοποιημένα από τη σωματική τους εμφάνιση (μέτρια μέχρι πολύ). Ένα ποσοστό όμως (αγόρια 10%, κορίτσια 14%) δεν είναι ικανοποιημένα.
- Φύλο: $\chi^2 = 10,18$, β.ε. 4, $p < .0374$.
Περισσότερο ικανοποιημένα τα αγόρια.

¹ Κ. Μάνου, Στάσεις εφήβων ή πώς μας βλέπουν και τι θέλουν οι έφηβοι, Αθήνα 1990, σ. 14.

1.5. Δέχεσαι τη σωματική σου κατάσταση, έστω κι αν έχει μικροατέλειες;

- Δέχονται τη σωματική τους κατασκευή (αγόρια 77%, κορίτσια 83%) έστω κι αν παρουσιάζει μικροατέλειες.

- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 17,29$, β.ε.8, $p < .0272$.

Διαφοροποιούνται ως προς την αποδοχή της σωματικής τους κατάστασης, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας τα επαγγέλματα: 3, 2, 1.

- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 9,68$, β.ε.4, $p < .046$.

Διαφοροποιούνται ως προς την αποδοχή της σωματικής τους κατάστασης, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας τα επαγγέλματα: 2, 1.

- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 25,61$, β.ε.8, $p < .0012$.

Διαφοροποιούνται ως προς την αποδοχή της σωματικής τους κατάστασης, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας μόρφωση επιπέδων: 2, 3, 1.

1.6. Ανησυχείς για τις αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα σου;

- Ανησυχούν (λίγο μέχρι μέτρια) για τις αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα τους (αγόρια 47%, κορίτσια 55%).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

1.7. Έχεις γενετήσια ενδιαφέροντα ή προβλήματα; (για τις αλλαγές στο σώμα, στη φωνή, στο τρίχωμα, κλπ.).

- Δεν έχουν σοβαρά γενετήσια ενδιαφέροντα ή προβλήματα, εκτός από ένα ποσοστό (αγόρια 22%, κορίτσια 31%), που έχουν γενετήσια ενδιαφέροντα σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.

- Φύλο: $\chi^2 = 13,17$, β.ε. 4, $p < .0104$.

Περισσότερο γενετήσια ενδιαφέροντα στα κορίτσια.

1.8. Θα ήθελες να σε ενημερώσει κάποιος (κάποια) για τα γενετήσια ενδιαφέροντα ή προβλήματά σου; Ποιός (ποιά) ή ποιοί;

- Σημαντικό ποσοστό των παιδιών (αγόρια 67%, κορίτσια 73%), θέλουν να ενημερωθούν για τα γενετήσια θέματα από τους εξής κατά

προτεραιότητα: τους δύο γονείς, το γιατρό, τους εκπαιδευτικούς, τους φίλους κλπ..

- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

1.9. Πιστεύεις ότι τα αγόρια (οι άνδρες) αποτελούν το λεγόμενο «ισχυρό φύλο» και τα κορίτσια (οι γυναίκες) το λεγόμενο «ασθενές (αδύνατο) φύλο;»

- Σε μεγάλο ποσοστό (60%) δεν πιστεύουν πως τα αγόρια (οι άνδρες) αποτελούν το λεγόμενο «ισχυρό φύλο» και τα κορίτσια το «ασθενές». Υπάρχει όμως μεγάλη διαφορά ως προς την άποψη αυτή ανάμεσα στα αγόρια (57%) και στα κορίτσια (25%).

- Φύλο: $\chi^2 = 73,71$, β.ε. 4, $p < .0000$.

Τα αγόρια πιστεύουν ακόμα πως οι άνδρες αποτελούν το «ισχυρό φύλο» και οι γυναίκες το «ασθενές».

- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 15,51$ β.ε. 4, $p < .0038$.

Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση της παραπάνω παραδοχής, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 1, 2.

- Μόρφωση μητέρας: $\chi^2 = 15,52$, β.ε. 8, $p < .0497$.

Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση της παραπάνω παραδοχής, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 1, 2, 3.

1.10. Οι σωματικές διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια σημαίνουν ανισότητα των δύο φύλων;

- Σε μεγάλο ποσοστό (70%) δεν πιστεύουν πως οι σωματικές διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια σημαίνουν ανισότητα των δύο φύλων. Υπάρχει όμως διαφορά ως προς την άποψη αυτή ανάμεσα στα αγόρια (30%) και στα κορίτσια (24%).

- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 27,97$ β.ε. 8, $p < .0005$.

Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση της αντίληψης αυτής τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 1, 3, 2.

- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 28,94$, β.ε. 8, $p < .0003$.

Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση της αντίληψης αυτής τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 1, 2, 3.

- Μόρφωση μητέρας: $\chi^2 = 25,8$, β.ε. 8, $p < .0011$.

Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση της αντίληψης αυτής τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 1, 3, 2.

1.11. Θα ήθελες στην παρέα σου κάποιο άτομο «έξυπνο - μη μελετηρό - αθλητή (με αθλητικό παράστημα)»;

- Επιθυμούν να έχουν στην παρέα τους άτομα «έξυπνα - μη μελετηρά - με αθλητικό παράστημα» και μάλιστα πιο πολύ τα αγόρια (78%) σε σχέση με τα κορίτσια (70%)
- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 22,24$ β.ε. 8, $p < .0045$.
Διαφοροποίηση στην έμφαση της αντίληψης αυτής από τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 2, 1, 3.
- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 14,98$, β.ε. 4, $p < .0047$.
Διαφοροποιούνται, ως προς το παραπάνω θέμα τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 1, 2.
- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 32,48$, β.ε. 8, $p < .0001$.
Διαφοροποίηση, ως προς το παραπάνω θέμα, από τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες, έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 2, 1, 3.
- Μόρφωση μητέρας: $\chi^2 = 23,89$, β.ε. 8, $p < .0024$.
Διαφοροποίηση ως προς το παραπάνω θέμα, από τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 2, 3, 1.

1.12. Θα ήθελες στην παρέα σου κάποιο άτομο «έξυπνο - μελετηρό - μη αθλητή (χωρίς αθλητικό παράστημα)»;

- Αγόρια και κορίτσια σε πολύ μικρό βαθμό επιθυμούν να έχουν στην παρέα τους τέτοια άτομα.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

1.13. Παίζεις; (σωματικά παιχνίδια)

- Τους αρέσει πολύ να παίζουν σωματικά παιχνίδια (αγόρια 91%, κορίτσια 87%).
- Φύλο: $\chi^2 = 26,19$, β.ε. 4, $p < .0000$.
Τα αγόρια ασχολούνται περισσότερο με τα σωματικά παιχνίδια.
- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 16,26$ β.ε. 8, $p < .0387$.
Διαφοροποιούνται, ως προς το μεγαλύτερο χρόνο απασχόλησης με τα παιχνίδια τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 3, 2, 1.

1.14. Σου αρέσει ο αθλητισμός;

- Γενικά τους αρέσει πάρα πολύ ο αθλητισμός (99% αγόρια και κορίτσια). Διαφορά στην έμφαση υπέρ των αγοριών.
- Φύλο: $\chi^2 = 20,47$, β.ε. 4, $p < .0004$.
Η διαφορά υπέρ των αγοριών.

1.15. Σου αρέσουν οι καλλιτεχνικές σωματικοπνευματικές απασχολήσεις; (ζωγραφική, μουσική, χορός, κλπ.).

- Τους αρέσουν πολύ και οι καλλιτεχνικές σωματικοπνευματικές απασχολήσεις (αγόρια 87% κορίτσια 93%). Διαφορά στην έμφαση υπέρ των κοριτσιών.
- Φύλο: $\chi^2 = 73,76$, β.ε. 4, $p < .0000$.
Η διαφορά υπέρ των κοριτσιών.

1.16. Συμμετέχεις σε καλλιτεχνικές σωματικοπνευματικές απασχολήσεις;

- Συμμετέχουν σε σημαντικό αν και μικρότερο ποσοστό σε σχέση με την επιθυμία τους στις καλλιτεχνικές σωματικοπνευματικές απασχολήσεις (αγόρια 61%, κορίτσια 71%).
- Φύλο: $\chi^2 = 15,70$, β.ε. 4, $p < .0034$.
Τα κορίτσια συμμετέχουν περισσότερο.
- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 23,51$ β.ε. 8, $p < .0028$.
Διαφοροποιούνται, ως προς τον περισσότερο χρόνο απασχόλησης, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 3, 2, 1.
- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 15,96$, β.ε. 4, $p < .0031$.

Διαφοροποιούνται, ως προς τον περισσότερο χρόνο απασχόλησης τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 2, 1.

- Μόρφωση πατέρα: $X^2 = 22,89$, β.ε. 8, $p < .0035$.

Διαφοροποιούνται, ως προς τον περισσότερο χρόνο απασχόλησης, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες, έχουν κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 3, 2, 1.

- Μόρφωση μητέρας: $X^2 = 23,22$, β.ε. 8, $p < .0031$.

Διαφοροποιούνται, ως προς τον περισσότερο χρόνο απασχόλησης, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 3, 2, 1.

1.17. Όταν θέλετε να πειράξετε (αστειευόμενοι - αστειευόμενες) τους συνομηλίκους σας, σε σχέση κυρίως με τα σωματικά χαρακτηριστικά, ποιούς χαρακτηρισμούς χρησιμοποιείτε; (πώς τους λέτε;) (λ.χ. κοντορεβυθούλης, κλπ.).

- Χρησιμοποιούν σειρά χαρακτηρισμών, που έχουν σχέση με τα σωματικά χαρακτηριστικά. Οι χαρακτηρισμοί αναφέρονται στο βάρος, στο ύψος, στις μικροατέλειες (λελέκι, κοντοπίθαρος, φούσκας, κεφάλας, μαντράχαλος κλπ.).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

1.18. Τι θα ήθελες να αλλάξεις από τον εαυτό σου, αν μπορούσες; την εμφάνισή σου, την προσωπικότητά σου ή τον τρόπο ζωής;

- Επιθυμούν να αλλάξουν από τον εαυτό τους τα παρακάτω με σειρά προτεραιότητας: τίποτα, την εμφάνιση, το τρόπο ζωής, την προσωπικότητα.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΕΡΙΟΧΗ 2 (Πνευματική ανάπτυξη)

2. Έχεις προβλήματα με το σχολείο σου ή προβλήματα που έχουν σχέση γενικά με τη πνευματική σου ανάπτυξη; Ποιά; (Να αναφέρεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν).

- Δεν αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα και σ' αυτή την περιοχή (καθόλου).

Ένα ποσοστό όμως (αγόρια 16%, κορίτσια 14%) των παιδιών απαντούν ότι έχουν τα παρακάτω προβλήματα, κατά σειρά προτεραιότητας: δύσκολα μαθήματα, διάφορα προβλήματα, ανταγωνισμός, συνθήκες εκπαίδευσης, συμπεριφορά εκπαιδευτικών, κλπ.

ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

2.1. Σου αρέσει να αποστηθίζεις τα μαθήματά σου;

- Τους αρέσει πολύ να αποστηθίζουν τα μαθήματα (αγόρια 69%, κορίτσια 74%).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

2.2. Θα ήθελες να γίνονται έτσι τα μαθήματα, ώστε να αποστηθίζεις μόνο τα βασικά (κύρια) σημεία και πιο πολύ να κρίνεις, να προβληματίζεσαι πάνω σ' αυτά και να δημιουργείς;

- Θα προτιμούσαν να αποστηθίζουν μόνο τα κύρια σημεία των μαθημάτων, να προβληματίζονται πάνω σ' αυτά και να δημιουργούν (αγόρια 82%, κορίτσια 85%).
- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 26,11$, β.ε. 8, $p < .0010$.
Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση στο θέμα αυτό τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 2, 3, 1.
- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 23,25$, β.ε. 8, $p < .0031$.
Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση στο θέμα αυτό τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 3, 2, 1.

2.3. Βρίσκεις σωστό οι πολύ έξυπνοι μαθητές (μαθήτριες) να πηγαίνουν σε ξεχωριστά σχολεία, ειδικά γι' αυτούς;

- Δε βρίσκουν σωστό οι πολύ έξυπνοι μαθητές (μαθήτριες) να πηγαίνουν σε ξεχωριστά σχολεία, ειδικά γι' αυτούς (αγόρια 85%, κορίτσια 86%).
- Φύλο: $\chi^2 = 10,72$, β.ε. 4, $p < .0299$.
Η διαφορά υπέρ των κοριτσιών.

2.4. Βρίσκεις σωστό οι αδύνατοι μαθητές (μαθήτριες) να πηγαίνουν σε ξεχωριστά σχολεία, ειδικά γι' αυτούς;

- Δε βρίσκουν σωστό οι αδύνατοι μαθητές (μαθήτριες) να πηγαίνουν σε ξεχωριστά σχολεία, ειδικά γι' αυτούς (αγόρια 70%, κορίτσια 76%).
- Φύλο: $\chi^2 = 10,84$, β.ε. 4, $p < .0283$.
Η διαφορά υπέρ των κοριτσιών.

2.5. Το πιο αγαπημένο σου πρόγραμμα στην τηλεόραση είναι :

- Τα πιο αγαπημένα τους προγράμματα στην τηλεόραση είναι τα παρακάτω, κατά σειρά προτεραιότητας: Οι ταινίες γενικά, τα κινούμενα σχέδια, τα αθλητικά προγράμματα, οι παιδικές εκπομπές, οι κωμωδίες - σειρές, τα μίκυ-μάους, η τόλμη και γοητεία, ντοκυμανταίρ, κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

2.6. Το πιο αγαπημένο σου περιοδικό είναι :

- Τα πιο αγαπημένα τους περιοδικά είναι τα παρακάτω, κατά σειρά προτεραιότητας: Κώμικς, Μπλέϊκ, Ποπάϋ, Κατερίνα, Σούπερ Κατερίνα, περιοδικά για παιδιά, μίκυ μάους, περιοδικά αυτοκινήτων - αθλητισμός, κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

2.7. Από τα παρακάτω θέματα για μελέτη ποιά θα προτιμούσες ως πρώτο, δεύτερο, τρίτο.

Θέματα:

1. Περιπέτειες - πόλεμοι - εγκλήματα
2. Αγάπη - φαντασία
3. Σύγχρονη παγκόσμια λογοτεχνία

4. Επιστήμη
 5. Βιβλία για παιδιά και εφήβους
 6. Ιστορίες για νεράιδες
- Στην προτίμησή τους είναι τα παρακάτω θέματα μελέτης, κατά σειρά προτεραιότητας: Περιπέτειες - πόλεμοι - εγκλήματα, αγάπη - φαντασία, επιστήμη, σύγχρονη παγκόσμια λογοτεχνία, βιβλία για παιδιά και εφήβους, ιστορίες για νεράιδες.
 - Φύλο: $\chi^2 = 83,24$, β.ε. 5, $p < .0000$.
Για τα αγόρια πρώτη προτίμηση το 1, για τα κορίτσια το 2.
 - Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 11,74$, β.ε. 5, $p < .0384$.
Διαφοροποιούνται, ως προς τη δεύτερη προτίμηση, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 1, 2.
 - Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 19,19$, β.ε.10, $p < .0379$.
Διαφοροποίηση ως προς την πρώτη προτίμηση έχουν τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες, έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 1, 3, 2.

2.8. Ποιοί νομίζεις, ότι είναι οι λόγοι αποτυχίας των μαθητών (μαθητριών) στο σχολείο;

- Ως λόγοι αποτυχίας των μαθητών (μαθητριών) στο σχολείο θεωρούνται οι παρακάτω, κατά σειρά προτεραιότητας: Η τεμπελιά, η αδιαφορία, η απροσεξία των μαθητών, το εκπαιδευτικό σύστημα, η αδιαφορία των γονέων, οι δυσκολίες μελέτης, η αυταρχικότητα - αδιαφορία των εκπαιδευτικών, το άγχος, οι παρέες, κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΕΡΙΟΧΗ 3 (Συναισθηματική ανάπτυξη)

3. Σε απασχολούν συναισθηματικά προβλήματα; (φοβίες, άγχος, ζήλια, μελαγχολία, αντιπάθειες, κλπ.). Ποιά; (Να αναφέρεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν).

- Αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα σ' αυτή την περιοχή (αγόρια 45%, κορίτσια 63%) με μικρότερη ή μεγαλύτερη ένταση και με την παρακάτω σειρά προτεραιότητας: Άγχος, φόβος - φοβίες, αντιπάθειες, ζήλια, μελαγχολία, κλπ.
- Φύλο: $\chi^2 = 28,13$, β.ε.4, $p < .0000$.
Τα κορίτσια τα απασχολούν περισσότερα συναισθηματικά προβλήματα.
- Σειρά γέννησης: $\chi^2 = 20,43$, β.ε.8, $p < .0088$.
Λιγότερα συναισθηματικά προβλήματα έχουν τα παιδιά που γεννήθηκαν πρώτα σε σχέση με τα παιδιά που γεννήθηκαν δεύτερα ή τρίτα.

3.1. Χαίρεσαι;

- Η χαρά αποτελεί βασικό στοιχείο της ζωής τους (αγόρια και κορίτσια 94%) σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό (έμφαση στο «πολύ» και «πάρα πολύ»).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

3.2. Θυμώνεις;

- Και ο θυμός αποτελεί βασικό στοιχείο της ζωής τους (αγόρια και κορίτσια 90%) σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό (έμφαση στο «πολύ» και «πάρα πολύ»).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

3.3. Αλλάζει απότομα η διάθεσή σου;

- Και η διάθεσή τους αλλάζει συχνά και απότομα (αγόρια 69%, κορίτσια 73%) (έμφαση στο «λίγο» ή «μέτρια»).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

3.4. Ανησυχείς; Γιατί...

- Και η ανησυχία αποτελεί βασικό στοιχείο της ζωής τους (αγόρια 60%, κορίτσια 66%). Ανησυχούν για τους παρακάτω λόγους, με σειρά προτεραιότητας: Για τα μαθήματα, για το μέλλον, για την υγεία τους, για πυρηνικό πόλεμο κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

3.5. Μελαγχολείς;

- Μελαγχολούν σε περιορισμένο βαθμό (αγόρια 22%, κορίτσια 40%) για τους παρακάτω λόγους, κατά σειρά προτεραιότητας: για δυσάρεστες καταστάσεις, για το μέλλον, για τα μαθήματα, για τη μοναξιά, κλπ.
- Φύλο: $\chi^2 = 11,78$, β.ε.4, $p < .0190$. Τα κορίτσια μελαγχολούν περισσότερο σε σχέση με τα αγόρια.
- Μόρφωση μητέρας: $\chi^2 = 10,43$, β.ε.8, $p < .2359$.
Διαφοροποίηση, ως προς την ένταση της μελαγχολίας, από τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 3, 1, 2.

3.6. Ονειροπολείς; (σκέπτεσαι τα προβλήματά σου μόνος (μόνη) σου);

- Ονειροπολούν αρκετά (αγόρια 69%, κορίτσια 71%).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

3.7. Φοβάσαι; Από τι ...;

- Φοβούνται σε λογικά πλαίσια (αγόρια 40%, κορίτσια 55%) για τους παρακάτω λόγους, κατά σειρά προτεραιότητας: Για το άγνωστο, το αβέβαιο - το απρόοπτο, για το μέλλον, για την εγκληματικότητα, από το σκοτάδι, για τις ασθένειες, για τα ναρκωτικά, για το μέλλον, για αποτυχίες, κλπ.
- Φύλο: $\chi^2 = 24,27$, β.ε. 4, $p < .0001$.
Τα κορίτσια φοβούνται περισσότερο σε σχέση με τα αγόρια.
- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 18,62$, β.ε.8, $p < .0170$.
Διαφοροποιούνται, ως προς την ένταση του φόβου, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα : 1, 2, 3.
- Σειρά γέννησης: $\chi^2 = 18,40$, β.ε.8, $p < .0184$.
Διαφοροποιούνται, ως προς την ένταση του φόβου, τα παιδιά που, κατά σειρά προτεραιότητας, γεννήθηκαν ως τρίτα, δεύτερα, πρώτα.

3.8. Θαυμάζεις κάποια άτομα; Ποιά; γιατί;

- Και ο θαυμασμός αποτελεί σημαντικό στοιχείο της ζωής τους (αγόρια 77%, κορίτσια 79%). Θαυμάζουν τα παρακάτω άτομα, κατά σειρά προτεραιότητας: Τους αθλητές - ποδοσφαιριστές, τους καλλιτέχνες -

ηθοποιούς, τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς, τους μεγάλους επιστήμονες κλπ.

- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 22,59$, β.ε. 10, $p < .0124$.
Διαφοροποιούνται, ως προς τα άτομα που θαυμάζουν (τους αθλητές) κατά σειρά προτεραιότητας τα αγόρια που οι μητέρες τους ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1) σε σχέση με τα παιδιά που οι μητέρες τους ασκούν μέσα επαγγέλματα (2).

3.9. Αντιπαθείς κάποια άτομα; Ποιά; Γιατί;

- Η αντιπάθεια είναι επίσης, χαρακτηριστικό της ζωής τους (αγόρια 51%, κορίτσια 56%). Αντιπαθούν τα παρακάτω άτομα, κατά σειρά προτεραιότητας: Κάποιους συμμαθητές, τους εγωιστές - περήφανους, τους ψεύτες κλπ. Δεν απαντούν στο γιατί.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

3.10. Ενοχλείσαι με το παραμικρό;

- Ενοχλούνται με το παραμικρό σε σημαντικό βαθμό (αγόρια 55%, κορίτσια 56%) (έμφαση στο «λίγο» ή «μέτρια»).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

3.11. Είσαι υπερκινητικός (ή); (δε σε χωράει ο τόπος);

- Είναι υπερκινητικά (αγόρια 55%, κορίτσια 47%). (Έμφαση στο «λίγο» ή «μέτρια»).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΕΡΙΟΧΗ 4 (Κοινωνική ανάπτυξη - παιδιά και γονείς)

4. Έχεις προβλήματα με τους γονείς σου ή με την οικογένειά σου γενικά; Ποιά; (Να αναφέρεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν).

- Δεν αντιμετωπίζουν τα παιδιά σοβαρά προβλήματα στην περιοχή αυτή (αγόρια 7%, κορίτσια 14%). Ειδικότερα τα προβλήματα τους με τους γονείς τους είναι τα παρακάτω, κατά σειρά προτεραιότητας: Με μαλώνουν, στέρηση ελευθερίας, μη κατανόηση, τσακωμοί των γονέων, αυταρχικός πατέρας, κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

4.1. Σε μαλώνει ο πατέρας σου;

- Τους μαλώνει ο πατέρας (αγόρια 79%, κορίτσια 68%). (Έμφαση στο «λίγο»).
- Φύλο: $\chi^2 = 13,48$, β.ε.4, $p < .0091$.
Παραπονούνται περισσότερο τα αγόρια.

4.2. Σε μαλώνει η μητέρα σου;

- Τους μαλώνει και η μητέρα (αγόρια 80%, κορίτσια 79%) (έμφαση στο «λίγο»).
- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 10,59$, β.ε.4, $p < .0315$.
Διαφοροποιούνται ως προς την έμφαση στο παραπάνω θέμα, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 2, 1.

4.3. Ο πατέρας σου είναι πολύ αυστηρός; (αυταρχικός;)

- Ο πατέρας τους δεν είναι τόσο αυστηρός (αυταρχικός), (αγόρια 41%, κορίτσια 36%) (έμφαση στο «λίγο»).
- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 9,71$, β.ε. 4, $p < .0456$.
Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση στο παραπάνω θέμα, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας τα επαγγέλματα : 1, 2.

4.4. Η μητέρα σου είναι πολύ αυστηρή; (αυταρχική;)

- Και η μητέρα τους δεν είναι τόσο αυστηρή (αυταρχική), (αγόρια 43%, κορίτσια 45%), (έμφαση στο «λίγο»).
- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 10,80$, β.ε. 4, $p < .0288$.
Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση στο παραπάνω θέμα, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 1, 2.

4.5. Οι γονείς σου δείχνουν κατανόηση στα προβλήματά σου;

- Οι γονείς τους δείχνουν κατανόηση στα προβλήματά τους (αγόρια 96%, κορίτσια 97%).
- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 16,67$, β.ε.8, $p < .0337$.
Διαφοροποίηση, ως προς την έμφαση στο παραπάνω θέμα, από τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 3, 2, 1.

4.6. Οι γονείς σου ενδιαφέρονται για τα προβλήματά σου;

- Οι γονείς τους ενδιαφέρονται για τα προβλήματά τους (αγόρια 97%, κορίτσια 95%).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

4.7. Οι γονείς σου αντιμετωπίζουν τα προβλήματά σου; (δίνουν λύση;)

- Οι γονείς αντιμετωπίζουν στο σύνολο τα προβλήματά των παιδιών τους (αγόρια 95%, κορίτσια 95%).
- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 26,14$, β.ε. 8, $p < .0010$.
Διαφοροποίηση, ως προς την έμφαση στο παραπάνω θέμα, από τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 2, 1, 3.

4.8. Νιώθεις ανεξάρτητος (τη) (απελευθερωμένος) απ' τους γονείς σου;

- Νιώθουν ανεξάρτητοι (απελευθερωμένοι) απ' τους γονείς τους σε μεγάλο βαθμό (αγόρια 73%, κορίτσια 75%).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

4.9. Θα ήθελες περισσότερη ανεξαρτησία (ελευθερία) απ' τους γονείς σου;

- Νιώθουν, παρ' όλα αυτά, την ανάγκη για περισσότερη ελευθερία (αγόρια 47%, κορίτσια 54%).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

4.10. Επιδιώκεις την ανεξαρτησία σου γενικά;

- Επιδιώκουν γενικότερα την ανεξαρτησία τους (αγόρια και κορίτσια 55%).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

4.11. Θέλω οι γονείς μου να

- Προσδοκούν από τους γονείς τους τα παρακάτω, κατά σειρά προτεραιότητας: Να τα αγαπούν, να δείχνουν κατανόηση, να τα αφήνουν ελεύθερα, να τους συμπαραστέκονται στα προβλήματά τους, να φέρονται φιλικά, κλπ.
- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 38,69$, β.ε.16, $p < .0012$.
Διαφοροποιούνται, ως προς την ένταση των προσδοκιών τους από τους γονείς τους, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 2, 1, 3.
- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 28,32$, β.ε. 16, $p < .0289$.
Διαφοροποιούνται ως προς την ένταση των προσδοκιών τους από τους γονείς τους, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 3, 1, 2.

4.12. Ποιά χαρακτηριστικά (γνωρίσματα) νομίζεις ότι πρέπει να έχουν οι «σωστοί» γονείς; (Να αναφέρεις μέχρι τρία).

- Έχουν την γνώμη πως οι «σωστοί» γονείς πρέπει να συγκεντρώνουν τα παρακάτω χαρακτηριστικά, κατά σειρά προτεραιότητας: Κατανόηση, ενδιαφέρον για τα προβλήματά τους, στοργή - αγάπη, φιλικότητα, μη αυταρχικότητα, κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΕΡΙΟΧΗ 5 (Κοινωνική ανάπτυξη - παιδιά και εκπαιδευτικοί)

5. Έχεις προβλήματα με τους εκπαιδευτικούς σου και το σχολείο σου γενικά; Ποιά; (Να αναφέρεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν).

- Δεν αντιμετωπίζουν τα παιδιά και στην περιοχή αυτή σοβαρά προβλήματα (αγόρια 71%, κορίτσια 24%). Κάποια από τα συνηθισμένα προβλήματα τους με τους εκπαιδευτικούς είναι τα παρακάτω, κατά σειρά προτεραιότητας: Είναι πολύ αυστηροί, δεν δείχνουν κατανόηση, δε διδάσκουν καλά, περισσότερη ελευθερία, κλπ..
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

5.1. Τα πας καλά με τους δασκάλους;

- Τα πάνε καλά γενικά με τους εκπαιδευτικούς (αγόρια και κορίτσια 95%). (Έμφαση στο «πολύ» και «πάρα πολύ» καλά).
- Φύλο: $\chi^2 = 13,09$, β.ε.4, $P < .0108$.
Η διαφορά υπέρ των κοριτσιών.
- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 19,24$, β.ε. 8, $p < .0136$.
Διαφοροποιούνται ως προς τις καλύτερες σχέσεις, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 2, 1, 3.
- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 21,65$, β.ε. 8, $p < .0056$.
Διαφοροποιούνται, ως προς τις καλύτερες σχέσεις, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 2, 3, 1.
- Σειρά γέννησης: $\chi^2 = 23,07$, β.ε.8, $p < .0033$.
Διαφοροποιούνται, ως προς τις καλύτερες σχέσεις, τα παιδιά, που κατά σειρά προτεραιότητας γεννήθηκαν, τρίτα, πρώτα, δεύτερα.

5.2. Τα πας καλά με τους συμμαθητές (συμμαθήτριές) σου;

- Τα πάνε πολύ καλά με τους συμμαθητές τους (αγόρια 95%, κορίτσια 96%). Έμφαση στο «πολύ» και «πάρα πολύ» καλά.
- Φύλο: $\chi^2 = 14,73$, β.ε.4, $p < .0053$.
Η διαφορά υπέρ των κοριτσιών.
- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 16,42$, β.ε. 8, $p < .0367$.

Διαφοροποίηση, ως προς τις καλύτερες σχέσεις, από τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 3, 2, 1.

5.3. Οι εκπαιδευτικοί σου είναι πολύ αυστηροί; (αυταρχικοί;)

- Οι εκπαιδευτικοί δεν είναι και τόσο πολύ αυστηροί, (αγόρια 66%, κορίτσια 57%). Έμφαση στο «λίγο» και «μέτρια» αυστηροί.
- Φύλο: $\chi^2 = 14,31$, β.ε. 4, $p < .0064$.
Για τα αγόρια, οι εκπαιδευτικοί είναι πιο αυστηροί.

5.4. Οι εκπαιδευτικοί σου δείχνουν κατανόηση στα μαθήματα;

- Οι εκπαιδευτικοί τους δείχνουν κατανόηση στα μαθήματα (αγόρια 94%, κορίτσια 91%). Έμφαση της κατανόησης στο «πολύ» και «πάρα πολύ».
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

5.5. Οι εκπαιδευτικοί σου δείχνουν κατανόηση στα άλλα σου προβλήματα;

- Οι εκπαιδευτικοί δείχνουν μεγάλη κατανόηση και στα άλλα προβλήματα των παιδιών (αγόρια 88%, κορίτσια 76%).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

5.6. Θέλω οι εκπαιδευτικοί μου να

- Προσδοκούν από τους εκπαιδευτικούς τα παρακάτω, κατά σειρά προτεραιότητας: Να μην είναι πιεστικοί, να δείχνουν κατανόηση, να διδάσκουν καλά, να είναι φιλικοί, κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

5.7. Ποιά χαρακτηριστικά (γνωρίσματα) νομίζεις ότι πρέπει να έχουν οι «σωστοί» εκπαιδευτικοί; (Να αναφέρεις μέχρι τρία).

- Έχουν την γνώμη πως οι «σωστοί» εκπαιδευτικοί πρέπει να συγκεντρώνουν τα παρακάτω χαρακτηριστικά, κατά σειρά προτεραιότητας: Μη αυταρχικοί, να είναι φιλικοί, να κάνουν σωστή - ευχάριστη διδασκαλία, να δείχνουν κατανόηση, να είναι δίκαιοι, κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΕΡΙΟΧΗ 6 (Κοινωνική ανάπτυξη - παιδιά και συνομήλικοι)

6. Έχεις προβλήματα με τους φίλους σου και τους συνομηλίκους σου γενικά; Ποιά; (Να αναφέρεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν).

- Δεν αντιμετωπίζουν τα παιδιά σοβαρά προβλήματα και στην περιοχή αυτή (αγόρια 20%, κορίτσια 25%). Τα μικροπροβλήματα με τους φίλους και συνομηλίκους είναι τα παρακάτω, κατά σειρά προτεραιότητας: Δεν είναι φιλικοί, αντιπάθειες, βρίζουν - κοροϊδεύουν, διαφορά χαρακτήρων, εγωιστές, μαλώνουν, ανταγωνίζονται, ζηλεύουν, κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

6.1. Σε αγαπούν και σε εκτιμούν οι φίλοι σου;

- Τους εκτιμούν πολύ οι φίλοι τους (αγόρια και κορίτσια 95%). Έμφαση της εκτίμησης στο «πολύ» και «πάρα πολύ».
- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 8,15$, β.ε.4, $p < .0859$.
Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση στο θέμα αυτό, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες, ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 2, 1.
- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 18,47$, β.ε. 8, $p < .0179$.
Διαφοροποιούνται ως προς την έμφαση στο θέμα αυτό, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 3, 2, 1.

6.2. Αγαπάς και εκτιμάς τους φίλους σου;

- Και οι ίδιοι εκτιμούν και αγαπούν τους φίλους τους (αγόρια 95%, κορίτσια 97%). Έμφαση της εκτίμησης στο «πολύ» και «πάρα πολύ».
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

6.3. Σου αρέσει να μαλώνεις (αρπάζεσαι) με τα άλλα παιδιά;

- Δεν τους αρέσει να μαλώνουν με τους συνομηλίκους τους (αγόρια 67%, κορίτσια 78%).
- Φύλο: $\chi^2 = 19,26$, β.ε. 4, $p < .0007$.
Αρπάζονται περισσότερο τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια.

6.4. Σου αρέσει η μοναξιά;

- Δεν τους αρέσει η μοναξιά (αγόρια και κορίτσια 74%).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

6.5. Είσαι ανταγωνιστικός (ή) - επιθετικός (ή);

- Τους αρέσει σε μέτριο βαθμό ο ανταγωνισμός και η επιθετικότητα (αγόρια 66%, κορίτσια 50%). Έμφαση του ανταγωνισμού στο «λίγο» και «μέτρια».
- Φύλο: $\chi^2 = 27,91$, β.ε. 4, $p < .0000$.
Τα αγόρια είναι περισσότερο επιθετικά από τα κορίτσια.

6.6. Στη φιλική παρέα κάνεις ό,τι λέει ο αρχηγός της παρέας;

- Πειθαρχούν σε σημαντικό βαθμό στον αρχηγό της ομάδας (αγόρια και κορίτσια 64%). Έμφαση στο «λίγο» και «μέτρια».
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

6.7. Στη φιλική παρέα έχεις αντιρρήσεις για κάτι που νομίζεις ότι δεν είναι σωστό;

- Εκφράζουν αντιρρήσεις στη φιλική παρέα για κάτι που νομίζουν ότι δεν είναι σωστό (αγόρια 87%, κορίτσια 92%). Έμφαση στο «πολύ» και «πάρα πολύ».
- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 19,14$, β.ε. 8, $p < .0141$.
Διαφοροποιούνται, ως προς τις αντιρρήσεις, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 3, 2, 1.
- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 11,52$, β.ε. 4, $p < .0212$.
Διαφοροποιούνται ως προς τις αντιρρήσεις, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 1, 2.

6.8. Από τα παρακάτω χαρακτηριστικά (γνωρίσματα) ποιά θα προτιμούσες να έχουν οι φίλοι σου, σαν πρώτο, δεύτερο και τρίτο;

Χαρακτηριστικά (γνωρίσματα)

1. Να έχει προσωπικότητα
2. Να έχει υπόληψη (εκτίμηση)
3. Να έχει καλούς βαθμούς
4. Να έχει καλή εμφάνιση

5. Να έχει αυτοκίνητο
 6. Να έχει χρήματα
 7. Να είναι από καλή γειτονιά
 8. Να έχει καλά ρούχα
 9. Να είναι αθλητής (αθλήτρια).
- Θέλουν οι φίλοι τους να έχουν τα παρακάτω χαρακτηριστικά, κατά σειρά προτεραιότητας: Να έχουν προσωπικότητα, να έχουν υπόληψη (εκτίμηση), να έχουν καλούς βαθμούς, να είναι από καλή γειτονιά, να έχουν καλή εμφάνιση, κλπ.
 - ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΕΡΙΟΧΗ 7 (Κοινωνική ανάπτυξη - σχέσεις με το άλλο φύλο)

7. Έχεις προβλήματα στις σχέσεις σου με το άλλο φύλο; Ποιά;

- Δεν έχουν τα παιδιά σοβαρά προβλήματα και στην περιοχή αυτή (αγόρια 11%, κορίτσια 15%). Όταν υπάρχουν, είναι τα παρακάτω, κατά σειρά προτεραιότητας: Δεν αρέσει η παρέα, έχουν μικροδιαφορές, ντρέπονται, εγωισμοί, ζηλεύουν, ανωριμότητα, κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

7.1. Σου αρέσει η παρέα με παιδιά (νέους, νέες) του άλλου φύλου;

- Τους αρέσει πάρα πολύ η παρέα με άτομα του άλλου φύλου (αγόρια 90%, κορίτσια 91%).
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

7.2. Τα πας καλά με τα παιδιά (νέους, νέες) του άλλου φύλου;

- Τα πηγαίνουν πολύ καλά με τα άτομα του άλλου φύλου (αγόρια 90%, κορίτσια 91%). Έμφαση στο «πολύ» και «πάρα πολύ».
- Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 15,83$, β.ε. 4, $p < .0032$.

Διαφοροποιούνται ως προς την έμφαση στο παραπάνω θέμα, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 2, 1.

7.3. Από τα παρακάτω χαρακτηριστικά (γνωρίσματα) ποιά θα προτιμούσες να έχει σαν πρώτο, δεύτερο και τρίτο το άτομο με το οποίο θα παντρευτείς στο μέλλον;

Χαρακτηριστικά (γνωρίσματα)

1. Ελκυστικός (ή) (όμορφος)
2. Δημοφιλής (πάρα πολύ αγαπητός)
3. Στοργικός (ή)
4. Έχει εμφάνιση και τρόπους
5. Φροντίζει για τους άλλους
6. Έμπιστος (η)
7. Έχει ευχάριστη διάθεση
8. Συμπεριφέρεται ώριμα
9. Διαχειρίζεται καλά τα χρήματα

10. Να έχει καλή δουλειά
 11. Να γνωρίζει να μαγειρεύει και να κρατάει νοικοκυριό.
- Επιθυμούν οι μελλοντικοί τους σύντροφοι να είναι, κατά σειρά προτεραιότητας: Ελκυστικοί (έξ), με καλή εμφάνιση και τρόπους, να τους αρέσει η οικογένεια, δημοφιλείς, κλπ.
 - Φύλο: $\chi^2 = 39,38$, β.ε. 11, $p < .0000$.
Διαφορά στην τρίτη προτίμηση. Τα κορίτσια θέλουν πιο στοργικό το μέλλοντα σύντροφο σε σχέση με τα αγόρια.
 - Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 36,17$, β.ε. 22, $p < .0291$.
Διαφοροποιούνται ως προς τη δεύτερη προτίμηση, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 1, 3, 2.
 - Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 24,10$, β.ε. 11, $p < .0123$.
Διαφοροποιούνται ως προς την πρώτη προτίμηση, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 1,2.

ΠΕΡΙΟΧΗ 8 (Κοινωνική ανάπτυξη - επαγγελματικά ενδιαφέροντα)

8. Έχεις προβλήματα με τα επαγγελματικά σου ενδιαφέροντα και τις επαγγελματικές σου επιδιώξεις; Ποιά;

- Δεν αντιμετωπίζουν τα παιδιά σοβαρά προβλήματα και στην περιοχή αυτή (αγόρια 18%, κορίτσια 9%). Πάντως τα κάποια προβλήματά τους στην περιοχή αυτή των επαγγελματικών επιδιώξεων είναι τα παρακάτω, κατά σειρά προτεραιότητας: Δεν ξέρουν τι θα γίνουν, δυσκολίες επαγγελματικής αποκατάστασης, τελείως ανημέρωτοι για τα επαγγέλματα κλπ.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

8.1. Σκέπτεσαι για το επάγγελμα που θα ακολουθήσεις;

- Σκέπτονται πολύ για το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν (αγόρια 84%, κορίτσια 92%).
- Φύλο: $\chi^2 = 10,32$, β.ε. 4, $p < .0353$.
Το θέμα απασχολεί περισσότερο τα κορίτσια.
- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 32,90$, β.ε. 8, $p < .0001$.
Διαφοροποιούνται ως προς την έμφαση για το παραπάνω θέμα, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 2, 3, 1.

8.2. Αποφάσεις για το επάγγελμα που θα ακολουθήσεις;

- Αρκετά παιδιά (αγόρια 45%, κορίτσια 60%) υποστηρίζουν ότι αποφάσισαν για το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν.
- Επάγγελμα πατέρα: $\chi^2 = 6,73$, β.ε. 2, $p < .0346$.
Διαφοροποιούνται ως προς την απόφαση, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 3, 1, 2.

8.3. Αν ΝΑΙ, αποφάσεις μόνος σου για το επάγγελμα που θα ακολουθήσεις;

- Όσα παιδιά λένε ότι αποφάσισαν για το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν, υποστηρίζουν, στη συντριπτική πλειοψηφία, ότι αποφάσισαν μόνοι τους.
- ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΑ.

8.4. Σε επηρέασαν οι γονείς σου για το επάγγελμα που θα ακολουθήσεις,

- Οι γονείς τους πολύ λίγο τα επηρέασαν.
- Φύλο: $\chi^2 = 20,41$, β.ε. 4, $p < .0004$.

Τα αγόρια επηρεάζονται περισσότερο σε σχέση με τα κορίτσια.

8.5. Σε βοήθησαν οι εκπαιδευτικοί στην απόφαση σου για το επάγγελμα που θα ακολουθήσεις;

- Οι εκπαιδευτικοί πολύ λίγο τα βοήθησαν.
- Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 19,89$, β.ε. 8, $p < .0107$.

Διαφοροποιούνται, ως προς την έμφαση της βοήθειας, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν, κατά σειρά προτεραιότητας, μόρφωση επιπέδων: 1,2,3.

8.6. Αν είχες τη δυνατότητα τώρα να διαλέξεις ένα επάγγελμα από τα παρακάτω, ποιό θα διάλεγες πρώτο;

Επαγγέλματα:

1. Επιστημονικά επαγγέλματα και επιχειρήσεις.
 2. Γεωργικά επαγγέλματα
 3. Εργασίες γραφείων
 4. Τεχνικές εργασίες
 5. Υπηρεσίες, εμπόριο
 6. Δε μπορούν να αποφασίσουν ακόμα
 7. Κάτι που δεν αναφέρεται πιο πάνω.
- Επιλέγουν τα παρακάτω επαγγέλματα, κατά σειρά προτεραιότητας: Επιστημονικά επαγγέλματα και επιχειρήσεις, εργασίες γραφείου, τεχνικές εργασίες κλπ.
 - Φύλο: $\chi^2 = 24,66$ β.ε. 4, $p < .0004$.
Για τα αγόρια και τα κορίτσια πρώτη προτίμηση το 1.
 - Επάγγελμα μητέρας: $\chi^2 = 15,41$, β.ε. 6, $p < .0173$.
Προτιμούν το 1 τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατά σειρά προτεραιότητας, τα επαγγέλματα: 2, 1.
 - Μόρφωση πατέρα: $\chi^2 = 36,10$, β.ε. 12, $p < .0003$.
Προτιμούν το 5 τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν, κατά προτεραιότητα, μόρφωση επιπέδων: 1, 2, 3.

Ειδικές περιπτώσεις

- Έτη προσχολικής αγωγής - Επάγγελμα πατέρα
 $\chi^2 = 19,53$, β.ε. 6, $p < .0034$.
Περισσότερα έτη προσχολικής αγωγής έχουν τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν ανώτερα και μέσα επαγγέλματα (3, 2) σε σχέση με τα παιδιά που οι πατεράδες τους ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1).
- Έτη προσχολικής αγωγής - Επάγγελμα μητέρας.
 $\chi^2 = 41,54$, β.ε. 3, $p < .0000$.
Περισσότερα έτη προσχολικής αγωγής έχουν τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2) σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1).
- Έτη προσχολικής αγωγής - Μόρφωση πατέρα.
 $\chi^2 = 2,89$, β.ε. 2, $p < .2347$.
Το ποσοστό των παιδιών με δύο έτη προσχολικής αγωγής μειώνεται σημαντικά, καθώς προχωρούμε από τη μόρφωση των πατεράδων κατώτερου επιπέδου (1) προς μόρφωση πατεράδων μέσου ή ανώτερου επιπέδου (2, 3).
- Έτη προσχολικής αγωγής - Μόρφωση μητέρας.
 $\chi^2 = 17,04$, β.ε. 6, $p < .0091$.
Το ποσοστό των παιδιών με περισσότερα έτη προσχολικής αγωγής μειώνεται σημαντικά, καθώς προχωρούμε από τη μόρφωση των μητέρων ανώτερου επιπέδου (3) προς μόρφωση μητέρων μέσου και κατώτερου επιπέδου (2, 1).
- Σειρά γέννησης - Μόρφωση πατέρα.
 $\chi^2 = 10,21$, β.ε. 4, $p < .0370$.
Το ποσοστό των τρίτων παιδιών μειώνεται σημαντικά καθώς προχωρούμε από τη μόρφωση των πατεράδων κατώτερου επιπέδου (1) προς μόρφωση πατεράδων ανώτερων επιπέδων (2,3).

- Σειρά γέννησης - Μόρφωση μητέρας.

$\chi^2 = 13,07$, β.ε. 4, $p < .0109$.

Το ποσοστό των τρίτων παιδιών μειώνεται σημαντικά καθώς προχωρούμε από τη μόρφωση των μητέρων κατώτερου επιπέδου (1) προς μόρφωση μητέρων ανώτερων επιπέδων (2,3).

- Σειρά γέννησης - Έτη προσχολικής αγωγής.

$\chi^2 = 13,30$, β.ε. 6, $p < .0385$.

Το ποσοστό των παιδιών με περισσότερα έτη προσχολικής αγωγής μειώνεται σημαντικά, καθώς προχωρούμε από τα πρώτα σε γέννηση προς τα δεύτερα και τρίτα παιδιά.

2. Παρουσίαση των σημαντικών διαφορών σε σχέση με τις επιλεγείσες μεταβλητές.

Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο παρουσιάστηκαν τα ευρήματα της έρευνας, και η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων.

Στο παρόν κεφάλαιο θα μείνουμε στην παρουσίαση των σημαντικών μόνο διαφορών σε σχέση με τις επιλεγείσες μεταβλητές: 1) φύλο, 2) επάγγελμα πατέρα, 3) επάγγελμα μητέρας, 4) μόρφωση πατέρα, 5) μόρφωση μητέρας, 6) έτη προσχολικής αγωγής, 7) σειρά γέννησης και 8) άλλα αδέλφια.

Οι 81 ερωτήσεις των οκτώ περιοχών θα μπορούσαν να μας δώσουν για τις 8 περιπτώσεις των μεταβλητών, 648 θεωρητικές συχνότητες σημαντικών διαφορών. Στην πραγματικότητα οι παρατηρηθείσες συχνότητες σημαντικών διαφορών ήταν 79, όπως στη συνέχεια παρουσιάζονται:

ΠΕΡΙΟΧΗ 1 (Σωματική ανάπτυξη)

1. Σημαντική διαφορά ως προς το ύψος και βάρος.
- 1.4. α) Φύλο: Τα αγόρια είναι περισσότερο ικανοποιημένα από τη σωματική τους εμφάνιση σε σχέση με τα κορίτσια.
- 1.5. α) Φύλο: Τα κορίτσια αποδέχονται σε σχέση με τα αγόρια πιο άνετα τη σωματική τους κατάσταση, έστω κι αν παρουσιάζει μικροατέλειες.
β) Επάγγελμα πατέρα: Αποδέχονται πιο άνετα τη σωματική τους κατάσταση, έστω κι αν παρουσιάζει μικροατέλειες, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν ανώτερα επαγγέλματα (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν μέσα (2) ή κατώτερα (1) επαγγέλματα.
γ) Επάγγελμα μητέρας: Αποδέχονται πιο άνετα τη σωματική τους κατάσταση, έστω κι αν παρουσιάζει μικροατέλειες, τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2) παρά κατώτερα (1).
δ) Μόρφωση πατέρα: Αποδέχονται πιο άνετα τη σωματική τους κατάσταση, έστω κι αν παρουσιάζει μικροατέλειες τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση και ανώτερη μόρφωση (2, 3) σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι γονείς έχουν κατώτερη μόρφωση (1).
- 1.7. α) Φύλο: Έχουν περισσότερα γενετήσια ενδιαφέροντα τα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια.
- 1.9. α) Φύλο: Τα αγόρια πολύ περισσότερο σε σχέση με τα κορίτσια πιστεύουν πως οι άνδρες αποτελούν το λεγόμενο «ισχυρό φύλο» και οι γυναίκες το λεγόμενο «ασθενές φύλο».
β) Επάγγελμα μητέρας: Η παραπάνω αποδοχή είναι περισσότερο έντονη στα αγόρια των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1) σε σχέση με τα αγόρια των οποίων οι μητέρες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2).
γ) Μόρφωση μητέρας: Η παραπάνω αποδοχή είναι περισσότερο έντονη στα αγόρια των οποίων οι μητέρες έχουν κατώτερη μόρφωση (1), σε σχέση με τα αγόρια των οποίων οι μητέρες έχουν μέση ή ανώτερη μόρφωση (2, 3).

- 1.10. α) Επάγγελμα πατέρα: Η στάση ότι οι σωματικές διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια σημαίνουν ανισότητα των δύο φύλων είναι περισσότερο έντονη στα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν ανώτερα ή μέσα επαγγέλματα (3, 2).
- β) Μόρφωση πατέρα: Η παραπάνω στάση είναι περισσότερο έντονη στα παιδιά των οποίων η μόρφωση των πατεράδων είναι κατώτερη (1) σε σχέση με τα παιδιά των οποίων η μόρφωση των πατεράδων είναι μέση ή ανώτερη (2, 3).
- γ) Μόρφωση μητέρας: Η παραπάνω στάση είναι περισσότερο έντονη στα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν κατώτερη μόρφωση (1), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν ανώτερη ή μέση μόρφωση (3, 2).
- 1.11. α) Επάγγελμα πατέρα: Θέλουν στην παρέα τους άτομα «έξυπνα - μη μελετηρά - αθλητές» (με αθλητικό παράστημα) πιο έντονα τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν κατώτερα ή ανώτερα επαγγέλματα (1, 3).
- β) Επάγγελμα μητέρας: Η παραπάνω αντίληψη είναι περισσότερο έντονη στα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1), παρά μέσα (2).
- γ) Μόρφωση πατέρα: Η παραπάνω αντίληψη είναι περισσότερο έντονη στα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση μόρφωση (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν κατώτερη ή ανώτερη μόρφωση (1, 3).
- δ) Μόρφωση μητέρας: Η παραπάνω αντίληψη είναι περισσότερο έντονη στα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν μέση μόρφωση (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν ανώτερη ή κατώτερη μόρφωση (3, 1).
- 1.13. α) Φύλο: Τα αγόρια παίζουν πολύ περισσότερο σε σχέση με τα κορίτσια.
- β) Επάγγελμα πατέρα: Παίζουν περισσότερο τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν ανώτερα επαγγέλματα (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν μέσα ή κατώτερα επαγγέλματα (2, 1).

- 1.14. α) Φύλο: Στα αγόρια αρέσει περισσότερο ο αθλητισμός σε σχέση με τα κορίτσια.
- 1.15. α) Φύλο: Στα κορίτσια αρέσουν περισσότερο οι καλλιτεχνικές σωματικοπνευματικές απασχολήσεις, σε σχέση με τα αγόρια.
- 1.16. α) Φύλο: Τα κορίτσια συμμετέχουν εντονότερα, σε σχέση με τα αγόρια, σε καλλιτεχνικές σωματικοπνευματικές απασχολήσεις (ζωγραφική, μουσική, χορός κλπ.).
- β) Επάγγελμα πατέρα: Η παραπάνω στάση είναι περισσότερο έντονη στα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν ανώτερα επαγγέλματα (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν μέσα ή κατώτερα επαγγέλματα (2, 1).
- γ) Επάγγελμα μητέρας: Η παραπάνω στάση είναι περισσότερο έντονη στα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1).
- δ) Μόρφωση πατέρα: Η παραπάνω στάση είναι περισσότερο έντονη στα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν ανώτερη μόρφωση (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση ή κατώτερη μόρφωση (2, 1).
- ε) Μόρφωση μητέρας: Η παραπάνω στάση είναι περισσότερο έντονη στα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν ανώτερη μόρφωση (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν μέση ή κατώτερη μόρφωση (2, 1).

ΠΕΡΙΟΧΗ 2 (Πνευματική ανάπτυξη)

- 2.2. α) Επάγγελμα πατέρα: Στο αν θα ήθελαν να γίνονται έτσι τα μαθήματα, ώστε να αποστηθίζουν μόνο τα βασικά (κύρια) σημεία και πιο πολύ να κρίνουν, να προβληματίζονται πάνω σ' αυτά και να δημιουργούν, διαφοροποιούνται σημαντικά και πιο έντονα τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν ανώτερα ή κατώτερα επαγγέλματα (3, 1).
- β) Μόρφωση πατέρα: Στην παραπάνω άποψη διαφοροποιούνται, επίσης, σημαντικά και πιο έντονα τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν ανώτερη μόρφωση (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση ή κατώτερη μόρφωση (2, 1).
- 2.3. α) Φύλο: Τα κορίτσια σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι τα αγόρια δε θεωρούν ότι είναι σωστό οι πολύ έξυπνοι μαθητές (μαθήτριες) να πηγαίνουν σε ξεχωριστά σχολεία, ειδικά γι' αυτούς.
- 2.4. α) Φύλο: Τα κορίτσια σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι τα αγόρια δε θεωρούν ότι είναι σωστό οι πολύ αδύνατοι μαθητές (μαθήτριες) να πηγαίνουν σε ξεχωριστά σχολεία, ειδικά γι' αυτούς.
- 2.7. α) Φύλο: Για τα αγόρια πρώτη προτίμηση τα βιβλία για περιπέτειες - πολέμους - εγκλήματα, για τα κορίτσια τα βιβλία αγάπης, φαντασίας.
- β) Επάγγελμα μητέρας: Προτιμούν τα βιβλία αγάπης - φαντασίας περισσότερο τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1) σε σχέση με τα παιδιά των μητέρων που ασκούν μέσα επαγγέλματα (2).
- γ) Μόρφωση πατέρα: Προτιμούν τα βιβλία για περιπέτειες - πολέμους - εγκλήματα περισσότερο τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν κατώτερη μόρφωση (1), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν ανώτερη (3) ή μέση (2) μόρφωση.

ΠΕΡΙΟΧΗ 3 (Συναισθηματική ανάπτυξη)

3. α) Φύλο: Τα κορίτσια τα απασχολούν περισσότερα συναισθηματικά προβλήματα, σε σχέση με τα αγόρια.
β) Σειρά γέννησης: Έχουν λιγότερα συναισθηματικά προβλήματα τα παιδιά που γεννήθηκαν πρώτα, σε σχέση με τα παιδιά που γεννήθηκαν δεύτερα ή τρίτα.
- 3.5. α) Φύλο: Τα κορίτσια μελαγχολούν περισσότερο, σε σχέση με τα αγόρια.
β) Μόρφωση μητέρας: Μελαγχολούν εντονότερα τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν ανώτερη μόρφωση (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες έχουν κατώτερη ή μέση μόρφωση (1, 2).
- 3.7. α) Φύλο: Τα κορίτσια φοβούνται περισσότερο, σε σχέση με τα αγόρια.
β) Επάγγελμα πατέρα: Φοβούνται εντονότερα τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν μέσα ή ανώτερα επαγγέλματα (2, 3).
γ) Σειρά γέννησης: Φοβούνται εντονότερα τα παιδιά που γεννήθηκαν τρίτα, σε σχέση με τα παιδιά που γεννήθηκαν δεύτερα ή πρώτα.
- 3.8. α) Επάγγελμα μητέρας: Θαυμάζουν τα άτομα με αθλητικό παράστημα περισσότερο τα αγόρια των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1) σε σχέση με τα άτομα που οι μητέρες τους ασκούν μέσα επαγγέλματα (2).

ΠΕΡΙΟΧΗ 4 (Κοινωνική ανάπτυξη - παιδιά και γονείς)

- 4.1. α) Φύλο: Τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια παραπονούνται ότι ο πατέρας τα μαλώνει περισσότερο.
- 4.2. α) Επάγγελμα μητέρας: Τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, μέσα επαγγέλματα (2) θεωρούν ότι οι μητέρες τους τα μαλώνουν περισσότερο, σε σχέση με τα παιδιά που οι μητέρες τους ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1).
- 4.3. Επάγγελμα μητέρας: Τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν, κατώτερα επαγγέλματα (1) θεωρούν ότι οι πατεράδες τους είναι πιο αυταρχικοί, σε σχέση με τα παιδιά που οι μητέρες τους ασκούν μέσα επαγγέλματα (2).
- 4.4. Επάγγελμα μητέρας: Τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1) θεωρούν ότι οι μητέρες τους είναι πιο αυταρχικές, σε σχέση με τα παιδιά που οι μητέρες τους ασκούν μέσα επαγγέλματα (2).
- 4.5. Μόρφωση πατέρα: Τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν ανώτερη μόρφωση (3), υποστηρίζουν ότι οι γονείς τους δείχνουν μεγαλύτερη κατανόηση στα προβλήματά τους σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση ή κατώτερη μόρφωση (2, 1).
- 4.7. Μόρφωση πατέρα: Τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση μόρφωση (2), υποστηρίζουν ότι οι γονείς τους φροντίζουν να δίνουν λύση στα προβλήματά τους περισσότερο από ό,τι τα παιδιά των οποίων οι γονείς έχουν κατώτερη ή ανώτερη μόρφωση (1, 3).
- 4.11. α) Επάγγελμα πατέρα: Θέλουν οι γονείς τους να τους φέρονται πιο φιλικά, να τα αγαπούν, να δείχνουν κατανόηση, κλπ. σε πιο έντονο βαθμό τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες τους ασκούν μέσα επαγγέλματα (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν κατώτερα (1) ή ανώτερα (3) επαγγέλματα.
- β) Μόρφωση πατέρα: Επιθυμούν οι γονείς τους να τους δείχνουν μεγαλύτερη κατανόηση, να τα αγαπούν, να τους φέρονται πιο φιλικά, κλπ. σε πιο έντονο βαθμό, τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν ανώτερη

μόρφωση (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν κατώτερη (1) ή μέση μόρφωση (2).

ΠΕΡΙΟΧΗ 5 (Κοινωνική ανάπτυξη - παιδιά και εκπαιδευτικοί)

- 5.1. α) Φύλο: Τα κορίτσια τα πηγαίνουν πολύ καλύτερα με τους εκπαιδευτικούς από ό,τι τα αγόρια.
- β) Επάγγελμα πατέρα: Τα πηγαίνουν πολύ καλύτερα με τους εκπαιδευτικούς τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2) σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν κατώτερα ή ανώτερα επαγγέλματα (1, 3).
- γ) Μόρφωση πατέρα: Τα πηγαίνουν καλύτερα με τους εκπαιδευτικούς τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση μόρφωση (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν ανώτερη ή κατώτερη μόρφωση (3, 1).
- δ) Σειρά γέννησης: Τα πηγαίνουν καλύτερα με τους εκπαιδευτικούς τα παιδιά που γεννήθηκαν τρίτα, σε σχέση με τα παιδιά που γεννήθηκαν πρώτα ή δεύτερα.
- 5.2. α) Φύλο: Τα κορίτσια τα πηγαίνουν καλύτερα με τους συμμαθητές (συμμαθήτριές) τους, σε σχέση με τα αγόρια.
- β) Μόρφωση πατέρα: Τα πηγαίνουν πιο καλά με τους συμμαθητές (συμμαθήτριες) τους τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν ανώτερη μόρφωση (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση ή κατώτερη μόρφωση (2, 1).
- 5.3. α) Φύλο: Τα αγόρια σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι τα κορίτσια θεωρούν ότι οι εκπαιδευτικοί είναι πολύ αυστηροί.

ΠΕΡΙΟΧΗ 6 (Κοινωνική ανάπτυξη - παιδιά και συνομήλικοι)

- 6.1. α) Επάγγελμα μητέρας: Ότι τους αγαπούν και τους εκτιμούν πιο πολύ οι φίλοι τους το υποστηρίζουν τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1).
γ) Μόρφωση πατέρα: Ότι τους αγαπούν και τους εκτιμούν πιο πολύ οι φίλοι τους το υποστηρίζουν τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν ανώτερη μόρφωση (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση ή κατώτερη μόρφωση (2, 1).
- 6.3. α) Φύλο: Μαλώνουν (αρπάζονται) πιο πολύ με τα άλλα παιδιά τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια.
- 6.5. α) Φύλο: Είναι περισσότερο ανταγωνιστικά - επιθετικά τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια.
- 6.7. α) Επάγγελμα πατέρα: Περισσότερες αντιρρήσεις στην παρέα για κάτι που δεν είναι σωστό έχουν τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν ανώτερα επαγγέλματα (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν μέσα ή κατώτερα επαγγέλματα (2, 1).
β) Επάγγελμα μητέρας: Περισσότερες αντιρρήσεις στην παρέα για κάτι που δεν είναι σωστό έχουν τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2).

ΠΕΡΙΟΧΗ 7 (Κοινωνική ανάπτυξη - σχέσεις με το άλλο φύλο)

- 7.2. Επάγγελμα μητέρας: Υποστηρίζουν ότι τα πηγαίνουν πολύ καλύτερα με τα άτομα του άλλου φύλου τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1).
- 7.3. α) Φύλο: Τα κορίτσια θέλουν πιο στοργικό το μέλλοντα σύντροφο σε σχέση με τα αγόρια.
- β) Επάγγελμα πατέρα: Θέλουν πιο δημοφιλή το μέλλοντα σύντροφο τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν ανώτερα (3) ή μέσα (2) επαγγέλματα.
- γ) Επάγγελμα μητέρας: Θέλουν πιο ελκυστικό το μέλλοντα σύντροφο τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2).

ΠΕΡΙΟΧΗ 8 (Κοινωνική ανάπτυξη - επαγγελματικά ενδιαφέροντα)

- 8.1 α) Φύλο: Τα κορίτσια έχουν αυξημένα επαγγελματικά ενδιαφέροντα σε σχέση με τα αγόρια.
β) Επάγγελμα πατέρα: Πιο έντονα επαγγελματικά ενδιαφέροντα παρουσιάζουν τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν ανώτερα ή κατώτερα επαγγέλματα (3, 1).
- 8.2. α) Επάγγελμα πατέρα: Αποφάσεις για το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν φαίνεται ότι παίρνουν πιο άνετα τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν ανώτερα επαγγέλματα (3), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν κατώτερα ή μέσα επαγγέλματα (1, 2).
- 8.4. α) Φύλο: Στις αποφάσεις για το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν φαίνεται ότι τα αγόρια επηρεάζονται απ' τους γονείς τους περισσότερο από ό,τι τα κορίτσια.
- 8.5. α) Μόρφωση πατέρα: Στις αποφάσεις για το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν φαίνεται πως οι εκπαιδευτικοί βοηθούν περισσότερο τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν κατώτερη μόρφωση (1) σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση ή ανώτερη μόρφωση (2, 3).
- 8.6. α) Φύλο: Τα αγόρια καθώς και τα κορίτσια προτιμούν περισσότερο τα επιστημονικά επαγγέλματα και τις επιχειρήσεις.
β) Επάγγελμα μητέρας: Προτιμούν τα επιστημονικά επαγγέλματα και τις επιχειρήσεις τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν μέσα επαγγέλματα (2), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα (1).
γ) Μόρφωση μητέρας: Προτιμούν τις υπηρεσίες και το εμπόριο τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν κατώτερη μόρφωση (1), σε σχέση με τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες έχουν μέση ή ανώτερη μόρφωση (2, 3).

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Μάνου Γ. Κ. Ψυχοπαιδαγωγική Συμβουλευτική (Έρευνα), Αθήνα 1992.
2. Λελάκη Γ. Εκπαιδευτική Έρευνα, Αθήνα 1983, σ.σ. 55, 81, 108 και 130.
3. Το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό γιατί, σύμφωνα με τα δεδομένα της στατιστικής υπηρεσίας για την εκπαίδευση, του έτους 1988-89, οι μαθητές των δημοτικών σχολείων ήσαν 831.841, άρα στα αστικά κέντρα 400.000 περίπου. Αυτό σημαίνει πως στις τάξεις Ε΄ - Στ΄ των δημοτικών των αστικών κέντρων φοιτούν περίπου 130.000 μαθητές. Τα 600 ερωτηματολόγια της τυχαίας δειγματοληψίας αντιπροσωπεύουν στην πραγματικότητα τα 2.000 ερωτ. του συμπτωματικού δείγματος, που προέρχονται από όλα τα διαμερίσματα της χώρας, από όλα τα κοινωνικά στρώματα και καλύπτουν, όπως προαναφέρθηκε, τις προβλεπόμενες στατιστικές προϋποθέσεις.

3. Κριτική αξιολόγηση και σχολιασμός των ευρημάτων

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, οι 81 ερωτήσεις των οκτώ περιοχών θα μπορούσαν να μας δώσουν για τις οκτώ περιπτώσεις των μεταβλητών (φύλο, επάγγελμα πατέρα, επάγγελμα μητέρας κλπ.) 648 θεωρητικές συχνότητες σημαντικών διαφορών. Στην πραγματικότητα όμως οι παρατηρηθείσες συχνότητες σημαντικών διαφορών ήταν μόνο 79, δηλαδή το 12% περίπου των συνολικών περιπτώσεων.

Αυτό σημαίνει πως οι υποθέσεις που τέθηκαν στην αρχή της έρευνας δεν επαληθεύτηκαν, άρα τα θέματα και προβλήματα των παιδιών δεν διαφοροποιούνται σε σχέση με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονέων.

Φαίνεται πως γενικότερα ισχύει το λαϊκό «Τα βάσανα του κόσμου δεν έχουν τελειωμό για πλούσιο, για νέο, για γέρο και φτωχό»¹.

Όμως στο 12% περίπου των περιπτώσεων, όπου διαπιστώθηκε σημαντική διαφορά παρουσιάστηκαν αρκετές αξιόλογες διαφοροποιήσεις, που αξίζει να αξιολογηθούν και να σχολιασθούν. Θα αναφερθούμε στις σπουδαιότερες από αυτές.

ΠΕΡΙΟΧΗ 1 (Σωματική ανάπτυξη)

Η διαφοροποίηση ως προς το ύψος και βάρος ανάμεσα στα παιδιά των ανώτερων και κατώτερων κοινωνικών τάξεων είναι σύμφωνη με τα συμπεράσματα πολλών διεθνών ερευνών που κατέληξαν στα αυτά συμπεράσματα, και η αιτιολόγησή τους κρίνεται αυτονόητη.

Το γεγονός, εξάλλου, ότι τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια είναι πιο ευχαριστημένα από τη σωματική τους εμφάνιση, δεν μας εκπλήττει γνωστού όντως, ότι τα κορίτσια δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην εμφάνισή τους από την οποία ποτέ δεν μένουν ικανοποιημένα.

Αποδέχονται όμως τη σωματική τους κατάσταση τα κορίτσια ανετότερα σε σχέση με τα αγόρια, ίσως γιατί ωριμάζουν κάπως ενωρίτερα.

Η αποδοχή αυτή της σωματικής τους κατάστασης γίνεται πιο άνετα από εκείνα τα παιδιά των οποίων οι γονείς ασκούν ανώτερα επαγγέλματα ή έχουν ανώτερη μόρφωση. Σ' αυτό συντελεί πιθανότητα το ευνοϊκό περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται αυτά τα παιδιά.

¹ Θυμόσοφη λαϊκή έκφραση της περιοχής Βοΐου και κατά την αρχαία έκφραση «κοινή γαρ η τύχη».

Ότι τα κορίτσια έχουν εντονότερα γενετήσια ενδιαφέροντα από τα αγόρια οφείλεται σίγουρα στην πρωϊμότερη ωρίμανσή τους. Πάντως όλα τα παιδιά ζητούν γενετήσια διαφώτιση και φυσικά πρόκειται για λογική απαίτηση.

Σημαντική είναι η διαπίστωση πως τα αγόρια πιστεύουν ακόμα και σήμερα πως αποτελούν το «ισχυρό φύλο», ενώ είναι διαπιστωμένο πως, αν εξαιρέσουμε τη διαφορά ως προς τη μυϊκή ισχύ, κατά τα λοιπά το λεγόμενο «ασθενές» φύλο είναι πιο ανθεκτικό.

Η παραπάνω αντίληψη είναι πιο έντονη στα παιδιά της κατώτερης τάξης. Είναι άραγε αυτή η αντίληψη υπόλειμμα της άποψης για ανδροκρατούμενη κοινωνία, της άποψης του άνδρα «αφέντη»;

Αλλά έντονη είναι και η πίστη των αγοριών πως οι διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα σημαίνουν ανισότητα των δύο φύλων, αντίληψη που θεωρείται σήμερα απαράδεκτη. Και αυτή η πίστη είναι πιο έντονη στα παιδιά της κατώτερης τάξης.

Τα παιδιά θέλουν στην παρέα τους άτομα με αθλητικό παράστημα, αλλά με τις καλλιτεχνικές σωματικοπνευματικές απασχολήσεις (ζωγραφική, μουσική, χορό κλπ.) ασχολούνται, πιο πολύ τα παιδιά των οποίων οι γονείς ασκούν ανώτερα επαγγέλματα ή έχουν ανώτερη μόρφωση κι αυτό είναι φυσικό, γιατί τα παιδιά αυτά έχουν και χρόνο περισσότερο, αλλά και οικονομική άνεση.

Τέλος, στα αγόρια αρέσει περισσότερο ο αθλητισμός, ενώ στα κορίτσια οι καλλιτεχνικές ενασχολήσεις (μουσική, χορός, κλπ.) καταστάσεις που είναι γενικότερα αποδεκτές.

ΠΕΡΙΟΧΗ 2 (Πνευματική ανάπτυξη)

Στο σύνολο τους τα παιδιά, αλλά πιο έντονα εκείνα των οποίων οι πατεράδες, ασκούν μέσα επαγγέλματα ή έχουν ανώτερη μόρφωση, επιθυμούν να γίνονται τα μαθήματα έτσι, ώστε να αποστηθίζουν μόνο τα βασικά (κύρια) σημεία και πιο πολύ να κρίνουν, να προβληματίζονται πάνω σ' αυτά και να δημιουργούν. Η άποψη αυτή των παιδιών συμπίπτει με τη θέση που υποστηρίζεται εδώ και δύο δεκαετίες και από τους Έλληνες παιδαγωγούς πως το εκπαιδευτικό μας σύστημα πρέπει να αλλάξει, ώστε να υποβοηθείται η ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης των μαθητών και όχι η στείρα απομνημόνευση, όπως γίνεται μέχρι τώρα, άποψη που υποστηρίχτηκε πολύ ενωρίτερα από ξένους παιδαγωγούς.

Δυστυχώς στην πράξη πολύ λίγες αλλαγές έχουν γίνει.

Στο σύνολό τους τα παιδιά δε βρίσκουν σωστό οι πολύ καλοί μαθητές (μαθήτριες) ή οι πολύ αδύνατοι μαθητές (μαθήτριες) να πηγαίνουν σε ξεχωριστά

σχολεία, ειδικά γι' αυτούς. Και αυτή η άποψη των παιδιών συμπίπτει με τη θέση των κοινωνιολόγων κυρίως παιδαγωγών, αλλά και των παιδαγωγών της ειδικής αγωγής, ότι δε χρειάζονται ειδικά σχολεία, αλλά ένταξη όλων των μαθητών (integration) στις κανονικές τάξεις και υποβοήθησή τους μέσα σ' αυτές με ιδιαίτερη μέριμνα: Ικανοποίηση με διάφορους τρόπους των αυξημένων δυνατοτήτων και ενδιαφερόντων των πρώτων και με ενισχυτική διδασκαλία για τους δεύτερους.

Διαφοροποιημένες είναι οι απόψεις των παιδιών και ως προς τις προτιμήσεις των βιβλίων που διαβάζουν και που είναι αντίστοιχες με τις προτιμήσεις των γονιών και την περιρρέουσα γενικότερα ατμόσφαιρα που υπάρχει μέσα στην οικογένεια.

Πάντως τα αγόρια προτιμούν τα βιβλία για περιπέτειες - πολέμους - εγκλήματα περισσότερο, ενώ τα κορίτσια τα βιβλία αγάπης - φαντασίας, όπως άλλωστε συμβαίνει και διεθνώς.

ΠΕΡΙΟΧΗ 3 (Συναισθηματική ανάπτυξη)

Στο συναισθηματικό τομέα διαπιστώνεται πως τα κορίτσια έχουν περισσότερα προβλήματα σε σχέση με τα αγόρια, πράγμα αναμενόμενο, λόγω της μεγαλύτερης ευαισθησίας του γυναικείου φύλου, που ενδέχεται να οφείλεται και στον ιδιαίτερο ρόλο της μητρότητας που χάρισε στο φύλο αυτό η φύση, αλλά σε σημαντικό βαθμό και στις ανάλογες επιδράσεις που δέχεται από το άμεσο και το ευρύτερο περιβάλλον.

Παρατηρήθηκε μάλιστα πως σε εντονότερο βαθμό παρουσιάζονται στα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια οι συναισθηματικές καταστάσεις της μελαγχολίας και του φόβου. Είναι μάλιστα εντονότερα τα συναισθήματα αυτά σε παιδιά της ανώτερης τάξης ή σε παιδιά που γεννήθηκαν δεύτερα και τρίτα κατά σειρά. Οφείλεται άραγε αυτό σε υπερπροστασία που παρέχεται σ' αυτά τα παιδιά ή σε καταπιεστικό περιβάλλον; Ο Βενιαμίν της οικογένειας, σίγουρα υπόκειται και στις δύο αυτές καταστάσεις.

ΠΕΡΙΟΧΗ 4 (Κοινωνική ανάπτυξη - παιδιά και γονείς)

Τα κορίτσια έχουν περισσότερα προβλήματα με τους γονείς σε σχέση με τα αγόρια. Είναι γεγονός πως οι Έλληνες κυρίως γονείς είναι προστατευτικοί, σε πολλές περιπτώσεις υπερπροστατευτικοί κυρίως με τα κορίτσια, λόγω των μεγαλύτερων κινδύνων που υπάρχουν γι' αυτά και της γενικότερης νοοτροπίας

της ελληνικής κοινωνίας για περιορισμό των δραστηριοτήτων των κοριτσιών σε σχέση με τα αγόρια.

Πάντως οι γονείς και κυρίως οι πατεράδες είναι περισσότερο αυστηροί με τα αγόρια και κυρίως οι πατεράδες της κατώτερης τάξης, που είναι υποχρεωμένοι να διαθέτουν πολύ χρόνο για τα βιοποριστικά προβλήματα και αναγκάζονται «να σφίγγουν τα λουριά» κατά την κοινή έκφραση, για να περισώσουν ό,τι μπορούν και να προφυλάξουν τα παιδιά τους από τους διαφόρους κινδύνους. Τα παιδιά βέβαια διαμαρτύρονται πως οι γονείς τους δεν τους δείχνουν κατανόηση, ενώ τα παιδιά της ανώτερης τάξης δηλώνουν πως οι γονείς τους δείχνουν κατανόηση στα προβλήματά τους, τα οποία προσπαθούν να επιλύουν. Αλλά οι γονείς αυτής της κατηγορίας έχουν όλο το χρόνο και όλα τα μέσα να το κάνουν.

ΠΕΡΙΟΧΗ 5 (Κοινωνική ανάπτυξη - παιδιά και εκπαιδευτικοί)

Με τους εκπαιδευτικούς τα κορίτσια έχουν λιγότερα προβλήματα σε σχέση με τα αγόρια. Καλύτερες είναι οι σχέσεις τους και με τις συμμαθήτριες (συμμαθητές) τους. Το γεγονός αυτό δικαιολογείται από το ότι τα κορίτσια ωριμάζουν ενωρίτερα, είναι πιο περιορισμένα και ως εκ τούτου έχουν και περισσότερο χρόνο για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του σχολείου, κάτι που δε συμβαίνει με τα αγόρια, τα οποία διαμαρτύρονται ότι οι εκπαιδευτικοί είναι δήθεν αυστηροί απέναντί τους και τα αδικούν. Πρόκειται για «προφάσεις εν αμαρτίαις».

Γενικότερα παιδιά της ανώτερης τάξης είναι περισσότερο ικανοποιημένα από τους εκπαιδευτικούς και είναι φυσικό, αφού οι γονείς τους έχουν όλη την άνεση να τα ενθαρρύνουν, να τα βοηθούν είτε οι ίδιοι, είτε με εκπαιδευτικούς σε ιδιαίτερα μαθήματα.

ΠΕΡΙΟΧΗ 6 (Κοινωνική ανάπτυξη - παιδιά και συνομήλικοι)

Τα αγόρια στις ομάδες φιλίας (παρέες) παρουσιάζονται, σε σχέση με τα κορίτσια, πιο ανταγωνιστικά και πιο επιθετικά. Εδώ η μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων που έχουν τα αγόρια, αλλά και η ανώτερη μυϊκή ισχύς δικαιολογούν αυτή τη συμπεριφορά.

Περισσότερο επιθετικά εμφανίζονται τα παιδιά της κατώτερης τάξης, διοχετεύοντας με τη συμπεριφορά τους αυτή στους συνομηλίκους τους τα

γενικότερα προβλήματα που τα απασχολούν. Έχει διαπιστωθεί με πολλές έρευνες πως παιδιά αυστηρών και προβληματικών οικογενειών, μεταφέρουν το αρνητικό αυτό κλίμα στην παρέα τους αντιδρώντας ανάλογα.

ΠΕΡΙΟΧΗ 7 (Κοινωνική ανάπτυξη - σχέσεις παιδιών με το άλλο φύλο)

Αν και είναι νωρίς να μιλάει κανείς στην ηλικία αυτή για σχέσεις με το άλλο φύλο, εντούτοις εκφράζουν απόψεις και διαπιστώνεται πως τα κορίτσια έχουν περισσότερα προβλήματα, σε σχέση με τα αγόρια και επιζητούν πιο στοργικές σχέσεις, αλλά δε βρίσκουν ανταπόκριση, λόγω ίσως και της ανωριμότητας των αγοριών της ηλικίας τους. Πάντως ζητούν γενετήσια διαφώτιση.

Θέλουν τον μέλλοντα σύντροφό τους πιο δημοφιλή τα παιδιά των οποίων οι πατεράδες ασκούν κατώτερα επαγγέλματα, επιζητώντας ίσως με τον τρόπο αυτό κοινωνική άνοδο (;), ενώ τα παιδιά των οποίων οι μητέρες, ασκούν κατώτερα επαγγέλματα θέλουν τον μέλλοντα σύντροφο πιο ελκυστικό.

ΠΕΡΙΟΧΗ 8 (Κοινωνική ανάπτυξη - επαγγελματικά ενδιαφέροντα)

Αν και είναι νωρίς να μιλάει κανείς στην ηλικία αυτή και για επαγγελματικά ενδιαφέροντα, εντούτοις εκφράζουν απόψεις και διαπιστώνεται πως τα κορίτσια έχουν αυξημένα επαγγελματικά ενδιαφέροντα σε σχέση με τα αγόρια, τα οποία όμως (αγόρια) επηρεάζονται περισσότερο από τους γονείς τους για το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν, τα παιδιά μάλιστα της κατώτερης τάξης ωθούνται, προετοιμάζονται θα λέγαμε καλύτερα, να ακολουθήσουν κάποιο επάγγελμα και μάλιστα πρακτικό (τεχνικό) για ευνόητους λόγους, ενώ τα παιδιά της ανώτερης τάξης ενθαρρύνονται για σπουδές, που θα οδηγήσουν σε επιστημονικά επαγγέλματα και προσφορά υπηρεσιών.

Ειδικές περιπτώσεις

Οι διαπιστώσεις των ειδικών περιπτώσεων ήταν αναμενόμενες. Είναι αυτονόητο πως τα παιδιά της ανώτερης τάξης θα είχαν περισσότερα χρόνια προσχολικής αγωγής και ότι στα δεύτερα και τρίτα παιδιά τα χρόνια μειώνονται λόγω κόστους.

Το πιο σωστό θα ήταν τα παιδιά της κατώτερης τάξης να είχαν περισσότερα χρόνια προσχολικής αγωγής, ώστε με την αντισταθμιστική αυτή αγωγή να έχουν στο δημοτικό όλα τα παιδιά το ίδιο ξεκίνημα, τις αυτές ευκαιρίες. Αυτό βέβαια είναι υποχρέωση της πολιτείας, αλλά δυστυχώς μέχρι σήμερα δεν υπάρχει ανταπόκριση σ' αυτή την απαίτηση.

Ως προς την διαπίστωση ότι οι γονείς της ανώτερης τάξης δεν προχωρούν στη γέννηση τρίτου παιδιού, μπορούμε να πούμε ότι είναι κοινός τόπος. Η τάση είναι δυστυχώς γενικότερη στην ελληνική κοινωνία, εξού και το δημογραφικό πρόβλημα.

4. Διατύπωση συμπερασμάτων -Προτάσεις

Στην έρευνά μας για την κοινωνική διάσταση των στάσεων και των προβλημάτων των παιδιών των αστικών κέντρων θα μπορούσαμε, όπως προαναφέρθηκε, να πάρουμε με τις 81 ερωτήσεις για τις 8 περιπτώσεις των μεταβλητών (φύλο, επάγγελμα, μόρφωση, κλπ.), 648 θεωρητικές συχνότητες σημαντικών διαφορών. Τελικά οι παρατηρηθείσες συχνότητες σημαντικών διαφορών ήταν μόνο 79, δηλαδή μόνο το 12% περίπου των συνολικών περιπτώσεων.

Οδηγούμαστε, ως εκ τούτου, στη διατύπωση ενός σημαντικού συμπεράσματος που προέκυψε από την παρούσα έρευνα και που έχει ως εξής:

«Τα προβλήματα και οι στάσεις των παιδιών των αστικών κέντρων, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, δε διαφοροποιούνται σε σχέση με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονέων».

Επιμέρους συμπεράσματα είναι και τα ακόλουθα σε σχέση με το 12% των περιπτώσεων σημαντικής διαφοράς:

- 1) Η σωματική ανάπτυξη των παιδιών είναι ικανοποιητική, παρά το γεγονός ότι διαπιστώθηκε σημαντική διαφορά ως προς το ύψος και βάρος των παιδιών της ανώτερης και κατώτερης τάξης.
- 2) Τα παιδιά ζητούν διαφώτιση για τα γενετήσια προβλήματά τους.

- 3) Τα αγόρια πιστεύουν ακόμα και σήμερα πως αποτελούν «το ισχυρό φύλο» και πως οι διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα σημαίνουν ανισότητα των δύο φύλων.
- 4) Τα παιδιά δίνουν ιδιαίτερη σημασία στο αθλητικό παράστημα των συνομηλίκων που συγκροτούν την παρέα.
- 5) Επιθυμούν να γίνονται τα μαθήματα έτσι, ώστε να αποστηθίζουν μόνο τα βασικά σημεία και πιο πολύ να κρίνουν, να προβληματίζονται πάνω σ' αυτά και να δημιουργούν.
- 6) Δεν επιθυμούν οι πολύ έξυπνοι μαθητές (μαθήτριες) και οι πολύ αδύνατοι (αδύνατες) να πηγαίνουν σε χωριστά σχολεία ειδικά γι' αυτούς.
- 7) Στο συναισθηματικό τομέα διαπιστώθηκε πως τα κορίτσια έχουν περισσότερα προβλήματα σε σχέση με τα αγόρια και μάλιστα είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα σε συναισθηματικές καταστάσεις της μελαγχολίας και του φόβου.
- 8) Τα κορίτσια έχουν περισσότερα προβλήματα με τους γονείς σε σχέση με τα αγόρια, αλλά γενικά οι γονείς και ιδιαίτερα οι πατεράδες είναι πιο αυστηροί με τα αγόρια.
- 9) Τα κορίτσια έχουν λιγότερα προβλήματα με τους εκπαιδευτικούς σε σχέση με τα αγόρια και ιδιαίτερα τα παιδιά της ανώτερης κοινωνικά τάξης.
- 10) Τα αγόρια παρουσιάζονται στις παρέες πιο ανταγωνιστικά και πιο επιθετικά, σε σχέση με τα κορίτσια, ιδιαίτερα τα παιδιά της κατώτερης κοινωνικά τάξης.
- 11) Τα κορίτσια ζητούν σχέσεις στοργής με τα αγόρια, αλλά δε βρίσκουν ανταπόκριση. Τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια ζητούν ενημέρωση γύρω από τα γενετήσια θέματα.
- 12) Τα κορίτσια έχουν πιο αυξημένα επαγγελματικά ενδιαφέροντα σε σχέση με τα αγόρια. Τα αγόρια επηρεάζονται στο θέμα αυτό πιο πολύ από τους πατεράδες και μάλιστα τα παιδιά της κατώτερης τάξης ωθούνται να ακολουθήσουν πρακτικά επαγγέλματα, ενώ τα παιδιά της ανώτερης τάξης ενθαρρύνονται για σπουδές σε ανώτερα επαγγέλματα.

Μετά τα παραπάνω γίνονται οι ακόλουθες προτάσεις:

- 1) Η σημερινή ικανοποιητική σωματική ανάπτυξη των παιδιών πρέπει να διατηρηθεί και να ενισχυθεί με το πέρασμα όλων των παιδιών στο στίβο

για σωματική αγωγή και με ικανοποιητική διατροφή. Τα παιδιά δίνουν ιδιαίτερη σημασία στο αθλητικό παράστημα.

- 2) Υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί πρέπει να προσφέρουν γενετήσια διαφώτιση στα παιδιά σε ατομική ή ομαδική βάση.
- 3) Οι εκπαιδευτικοί, αλλά και οι γονείς είναι ανάγκη να φροντίσουν, ώστε να εξαλειφθεί από τα αγόρια, η αντίληψη ότι αποτελούν το «ισχυρό φύλο» και ότι οι παρατηρούμενες διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα σημαίνουν ανισότητα των δύο φύλων.
- 4) Αυτό που θεωρητικά υποστηρίζουν οι παιδαγωγοί εδώ και δύο δεκαετίες, πρέπει να το υλοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί στην πράξη, να αναπτύσσουν δηλαδή τη δημιουργική σκέψη των παιδιών, περιορίζοντας τη στείρα απομνημόνευση.
- 5) Οι αυξημένες ικανότητες και τα ενδιαφέροντα των πολύ έξυπνων μαθητών να ικανοποιούνται με διάφορους τρόπους σε κανονικά σχολεία και οι πολύ αδύνατοι μαθητές να εξυπηρετούνται σε κανονικές τάξεις με ενισχυτική διδασκαλία.
- 6) Η ατμόσφαιρα της τάξης να είναι συναισθηματικά ήρεμη, ώστε να εξυπηρετείται η συναισθηματική ισορροπία των παιδιών και ιδιαίτερα των κοριτσιών.
- 7) Να ενθαρρυνθούν οι σωστές - στοργικές σχέσεις ανάμεσα στα παιδιά και τέλος
- 8) Να προβλέπεται επαγγελματικός προσανατολισμός και για τα παιδιά του δημοτικού.
- 9) Να συνεχιστεί η έρευνα με παιδιά μη αστικών κέντρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Πέραν αυτής που αναφέρθηκε στα επιμέρους κεφάλαια)

- 1) AUSUBEL, P. David, «Theory and problems of Adolescence Development», New York, Grune and Straton, 1962.
- 2) AUSUBEL, P.D., «Theory and Problems of Child Development», New York, Grune and Straton, 1958.
- 3) BARNES, PETER, «Personal, Social and Emotional Development of Children», United Kingdom, The Open University, 1995.
- 4) BELL, J., Ρήγα Α.Β. (επιμ.) «Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας», Αθήνα, Gutenberg, 1997.
- 5) BOWLBY, J., «Child Care and the Growth of Love», Penguin Book, 1953.
- 6) ΓΕΩΡΓΑ, Δ., «Κοινωνική Ψυχολογία», τόμ. Α΄, Β΄, Γ΄, Αθήνα, 1983.
- 7) ΔΗΜΑΚΗ-ΛΑΜΠΙΡΗ, Α., «Προς μίαν ελληνική Κοινωνιολογία της παιδείας», Αθήνα, 1973.
- 8) DEBESSE, M. «Ψυχολογία του παιδιού», (μετ. Η. Ξηροτύρη), Αθήναι, 1973.
- 9) DE BONO, Edward, «Teach your child how to Think», England, Penguin Books, 1993.
- 10) DURCHEIM, E., «Sociology et education», Paris, 1993.
- 11) FURNHAM, ADRIAN and BARRY, STACEY, «Young People's Understanding of Society», London, Routledge, 1991.
- 12) FREIRE, PAULO, «Pedagogy of the Oppressed», England, Penguin Books, 1996.
- 13) GIGLIOLI, P. - P., «Language and Social Context», England, Penguin Books, 1990.
- 14) GINOTT, H., «Μεταξύ γονέων και εφήβων», (μετ. Ν. Παπαρόδου), Αθήναι, Εκδ. Μπεργαδή, 1969.
- 15) GOODENOUGH, F.L. and TYRER, L.E., «Developmental Psychology», New York, Appleton Century Crofs, 1959.
- 16) JERSILD, A., «The Psychology of Adolescence», Ontario, sec. ed. Toronto, 1963.
- 17) JONES, H.E., «Development in Adolescence», N. York, Appleton - Century, 1943.
- 18) ΚΑΣΣΩΤΑΚΗ, Μ., «Ο έφηβος και τα προβλήματά του», Αθήνα, 1979.
- 19) ΚΑΤΕΡΕΛΟΥ, ΓΙΑΝΝΗ Δ., «Δυναμική των Κοινωνικών Αναπαραστάσεων», Αθήνα, Οδυσσέας, 1996.

- 20) KENNEDY, CHRIS and JENNIFER, JARVIS, «Ideas and Issues in Primary ELT», Hong Kong, Nelson, 1991.
- 21) ΚΟΥΤΣΟΥΒΑΝΟΥ, ΕΥΓΕΝΙΑ, «Η θεωρία του PIAGET και Παιδαγωγικές εφαρμογές στην Προσχολική Εκπαίδευση», Αθήνα, Οδυσσέας, 1994.
- 22) LEYENS, J.-PH., «Είμαστε όλοι ψυχολόγοι;», Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1996.
- 23) ΜΑΝΟΥ, Κ. α) «Ψυχολογία του εφήβου», Αθήνα, εκδ. ΓΡΗΓΟΡΗ, 1990.
 β) «Ψυχοπαιδαγωγική Συμβουλευτική Ι» (Θεωρία), Αθήνα, 1991.
 γ) «Ψυχοπαιδαγωγική Συμβουλευτική Ι» (Έρευνα), Αθήνα, 1992.
 δ) «Ψυχοπαιδαγωγική Συμβουλευτική ΙΙ», (Μέρος Πρακτικό), Αθήνα, 1995.
 ε) «ΣΤΑΣΕΙΣ ΕΦΗΒΩΝ ή πώς μας βλέπουν και τι θέλουν οι έφηβοι», Αθήνα, εκδ. «Βιβλία για όλους», 1990.
- 24) MANHEIM, K., «Diagnosis of our time», London, Routledge and Kagan Ltd, 1966.
- 25) ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗ, Ι., «Ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού», Αθήνα, 1968.
- 26) ΜΠΕΧΡΑΚΗ, Θ., «Στατιστική ΙΙ-ΙΙΙ. Επαγωγική Στατιστική», Αθήνα, ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, 1994.
- 27) MUSGRAVE, W., «The Sociology of Education» London, Cox and Wyman, 1966.
- 28) ΝΤΑΛΑΚΑ, Θ., «Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία», Ιωάννινα, 1982.
- 29) ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Ι., «Εξελικτική ψυχολογία», τομ. 4, Αθήνα.
- 30) ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ, Μ., «Εκπαίδευση και πολιτική», Αθήνα, 1978.
- 31) ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, Ε., «Παιδεία: το μεγάλο μας πρόβλημα», Αθήνα, 1971.
- 32) ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ΣΤΑΜΟΥ, «Εγχειρίδιο Κοινωνικής Ψυχολογίας», Αθήνα, Οδυσσέας, 1989.
- 33) ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ΣΤΑΜΟΥ, «Η Κοινωνική Επιρροή», Αθήνα, Οδυσσέας, 1989.
- 34) ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ΣΤΑΜΟΥ, «Ψυχολογιοποίηση», Αθήνα, Οδυσσέας, 1989.
- 35) ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ΣΤΑΜΟΥ, «Διομαδικές σχέσεις», Αθήνα, Οδυσσέας, 1990.
- 36) ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ΣΤ., ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΜΙΟΥΝΥ, «Μειονότητες και εξουσία», Αθήνα, εκδ. Αλέτρι, 1983.
- 37) ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ΣΤ., ANNA ΜΑΝΤΟΓΛΟΥ (επιμ.), «Κοινωνικές αναπαραστάσεις», Αθήνα, εκδ. Οδυσσέα, 1995.
- 38) PAROPORT, A., «Conflict in a man-made environment», Penguin Books, 1974.

- 39) PEREZ, J.-A., GABRIEL, MUGNY, ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ ΣΤ., ANNA MANTOΓΛΟΥ (επιμ.) «Η Θεωρία της Επεξεργασίας της Σύγκρουσης» Αθήνα, εκδ. Οδυσσέα, 1996.
- 40) ΡΗΓΑ Α.Β., «Κοινωνικές Αναπαραστάσεις και Ψυχοκοινωνική Ταυτότητα», Αθήνα, εκδ. Δέσποινα Μαυρομάτη, 1997.
- 41) ΣΑΚΑΛΑΚΗ, Μ., «Κοινωνικές ιεραρχίες και σύστημα αξιών. Ιδεολογικές δομές στο νεοελληνικό μυθιστόρημα 1900-1980», Αθήνα, Κέδρος 1994.
- 42) ΣΑΚΑΛΑΚΗ, Μ., «Ετερότητες», Αθήνα, Εξάντας, 1996.
- 43) SCHAEFER, H. - R., «Social Development», Great Britain, Blackwell Publishers, 1996.
- 44) STONE L., and CHURCH J., «Childhood and Adolescence», N. York, 1968.
- 45) SULLOWAY, FRANK, «BORN to REBEL», New York, Pantheon Books, 1996.
- 46) SPROTT, W., «Social Psychology», London, Methuen and Co Ltd, 1966.
- 47) ΤΕΡΛΕΞΗ, Π, «Πολιτική Κοινωνικοποίηση» Αθήνα, εκδ. Γκούτεμπεργκ, 1975.
- 48) TZANH, M., «Σχολική επιτυχία» (ζήτημα ταξικής προέλευσης και κουλτούρας), Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 1988.
- 49) ΤΣΟΥΚΑΛΑ, Γ., «Εξάρτηση και αναπαραγωγή», Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο, 1978.
- 50) ΦΙΛΙΑ, Β., κ.ά., «Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών», Αθήνα, Εκδ. GUTENBERG, 1993.
- 51) ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ, Α., «Τα αναγνωστικά του Δημοτικού», Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο, 1978.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A) Ερωτηματολόγιο

B) Πίνακες στατιστικά σημαντικών διαφορών μετά τον έλεγχο στατιστικής σημαντικότητας ως προς τις ανεξάρτητες μεταβλητές:

α) Επάγγελμα πατέρα

β) Επάγγελμα μητέρας

γ) Μόρφωση πατέρα

δ) Μόρφωση μητέρας

ε) Φύλο

στ) Σειρά γέννησης

ζ) Ειδικές περιπτώσεις

A) ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΦΥΛΟ: αγόρι κορίτσι
2. ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ: 3. ΒΑΡΟΣκιλά 4. ΥΨΟΣ: 1 μέτρο και εκατ.
5. ΤΑΞΗ: Δημοτικού, Γυμνασίου, Λυκείου
6. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ: α) πατέρα β) μητέρας
7. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ: α) πατέρα μητέρας
8. ΑΛΛΑ ΑΔΕΛΦΙΑ: ΝΑΙ , ΟΧΙ ,Πόσα; . Εσύ γεννήθηκες 1ος(η),2ος(η) κλπ.
9. ΠΗΓΕΣ ΣΕ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ Ή ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ; ΝΑΙ ΟΧΙ Ένα ή δύο χρόνια; 1 2

Ο Δ Η Γ Ι Ε Σ

Παρακάτω θα βρεις μερικά προβλήματα ή καταστάσεις που αντιμετωπίζουν παιδιά της ηλικίας σου, άλλα περισσότερο, άλλα λιγότερο ή και καθόλου.

Θέλουμε και τη δική σου γνώμη, αν δηλαδή τα προβλήματα αυτά είναι και δικά σου σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό. Κανένας δε θα μάθει γι' αυτά, αφού άλλωστε δεν υπάρχει και το όνομά σου. Οι σωστές όμως και προσεκτικές απαντήσεις σου θα διευκολύνουν την έρευνα και την εξαγωγή σωστών συμπερασμάτων. Η συμμετοχή σου σ' αυτή την έρευνα ελπίζουμε πως θα σε γεμίσει με ικανοποίηση. Διάβασε μια-μια τις προτάσεις και σκέψου πόσο παριλάζουν σε σένα.

Αν δεν ταυριάζει σε σένα καθόλου κλείσε σε κύκλο το 1 (που σημαίνει Καθόλου)

Αν ταιριάζει σε σένα λίγο κλείσε σε κύκλο το 2 (που σημαίνει Λίγο)

Αν ταιριάζει σε σένα μέτρια κλείσε σε κύκλο το 3 (που σημαίνει Μέτρια)

Αν ταυριάζει σε σένα πολύ κλείσε σε κύκλο το 4 (που σημαίνει Πολύ)

Αν ταυριάζει σε σένα παραπολύ κλείσε σε κύκλο το 5 (που σημαίνει Παραπολύ)

Σε μερικές περιπτώσεις θα χρειαστεί να απαντήσεις με ένα ΝΑΙ ή με ένα ΟΧΙ (να βάλεις στο κουτάκι ένα ν).

Σε άλλες περιπτώσεις θα χρειαστεί να γράφεις μερικές σκέψεις δικές σου ή να απαντήσεις την ερώτηση στο χώρο που υπάρχει

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ, 5= Παραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 1

1. Σε απασχολούν προβλήματα υγείας ή προβλήματα που έχουν σχέση με τη σωματική ή γενετήσια ανάπτυξή σου; (αλλαγές στο σώμα σου, στη φωνή σου, κλπ.)
<u>Ποιά;</u> (Να αναφέρεεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν)	1	2	3	4
1.1. Σε μερικά παιδιά η σωματική ανάπτυξη είναι προβληματική. Σε σένα;	1	2	3	4
1.2. Σε πολλά παιδιά παρατηρούνται σωματικές μικροατέλειες (ελίτσες, σπυράκια, στραβή μύτη κλπ.). Σε σένα;	1	2	3	4
1.3. Σε ενοχλούν οι σωματικές μικροατέλειες;	1	2	3	4
1.4. Είσαι ικανοποιημένος (νη) από τη σωματική σου εμφάνιση;	1	2	3	4
1.5. Δέχεσαι τη σωματική σου κατάσταση, έστω κι αν έχει μικρο-ατέλειες;	1	2	3	4
1.6. Ανησυχείς για τις αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα σου;	1	2	3	4
1.7. Έχεις γενετήσια ενδιαφέροντα ή προβλήματα; (για τις αλλαγές στο σώμα, στη φωνή, το τρίχωμα κλπ.)	1	2	3	4
1.8. Θα ήθελες να σε ενημερώσει κάποιος (ή κάποια) για τα γενετήσια ενδιαφέροντα ή προβλήματά σου;
Ποιός (Ποια)ή Ποιοι;	1	2	3	4
1.9. Πιστεύεις ότι τα αγόρια (οι άνδρες) αποτελούν το λεγόμενο "ισχυρό φύλο" και τα κορίτσια (οι γυναίκες) το λεγόμενο "ασθενές (αδύνατο) φύλο";	1	2	3	4
1.10. Οι σωματικές διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια σημαίνουν ανισότητα των δύο φύλων;	1	2	3	4
1.11. Θα ήθελες στην παρέα σου κάποιο άτομο "έξυπνο - μη μελετηρό - αθλητή (με αθλητικό παράστημα)";	1	2	3	4
1.12. Θα ήθελες στην παρέα σου κάποιο άτομο "έξυπνο - μελετηρό - μη αθλητή (χωρίς αθλητικό παράστημα)";	1	2	3	4
1.13. Παίζεις; (σωματικά παιχνίδια)	1	2	3	4
1.14. Σου αρέσει ο αθλητισμός;	1	2	3	4
1.15. Σου αρέσουν οι καλλιτεχνικές σωματικοπνευματικές απασχολήσεις (ζωγραφική,μουσική,χορός κλπ.);	1	2	3	4
1.16. Συμμετέχεις σε καλλιτεχνικές σωματικοπνευματικές απασχολήσεις;	1	2	3	4
1.17. Όταν θέλετε να πειράξετε (αστειευόμενοι-αστειευόμενες) τους συνομηλίκους σας, σε σχέση κυρίως με τα σωματικά χαρακτηριστικά, ποιούς χαρακτηρισμούς χρησιμοποιείτε;(πώς τους λέτε;) (λ.χ. κοντορεβυθούλης, κλπ.).....				
1.18. Τι θα ήθελες να αλλάξεις από τον εαυτό σου αν μπορούσες: την εμφάνισή του, την προσωπικότητά σου ή τον τρόπο ζωής σου;				

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ, 5=Πάραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 2

2. Έχεις προβλήματα με το σχολείο σου ή προβλήματα που έχουν σχέση γενικά με την πνευματική σου ανάπτυξη; 1 2 3 4

Ποιά; (Να αναφέρεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν).....

.....
.....

- 2.1. Σου αρέσει να αποστηθίζεις τα μαθήματά σου; 1 2 3 4

- 2.2. Θα ήθελες να γίνονται έτσι τα μαθήματα, ώστε να αποστηθίζεις μόνο τα βασικά (κύρια) σημεία και πιο πολύ να κρίνεις, να προβληματίζεσαι πάνω σ' αυτά και να δημιουργείς; 1 2 3 4

- 2.3. Βρίσκεις σωστό οι πολύ έξυπνοι μαθητές (μαθήτριες) να πηγαίνουν σε ξεχωριστά σχολεία, ειδικά γι' αυτούς; 1 2 3 4

- 2.4. Βρίσκεις σωστό οι αδύνατοι μαθητές (μαθήτριες) να πηγαίνουν σε ξεχωριστά σχολεία, ειδικά γι' αυτούς; 1 2 3 4

- 2.5. Το πιο αγαπημένο σου πρόγραμμα στην τηλεόραση είναι;
.....

- 2.6. Το πιο αγαπημένο σου περιοδικό είναι:.....

- 2.7. Από τα παρακάτω θέματα για μελέτη ποια θα προτιμούσες ως πρώτο, δεύτερο και τρίτο θέματα:

1. Περιπέτειες-πόλεμοι-εγκλήματα

πρώτο με τον αριθμό →

2. αγάπη-φαντασία

3. σύγχρονη παγκόσμια λογοτεχνία

δεύτερο με τον αριθμό →

4. επιστήμη

5. βιβλία για παιδιά και εφήβους

τρίτο με τον αριθμό →

6. ιστορίες για νεράϊδες

- 2.8. Ποιοι νομίζεις ότι είναι οι λόγοι αποτυχίας των μαθητών (μαθητριών) στο σχολείο;

.....
.....
.....

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ, 5=Παραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 3

3. Σε απασχολούν συναισθηματικά προβλήματα; (φοβίες, άγχος, ζήλεια, μελαγχολία, αντιπάθειες κλπ.)	1	2	3	4
<u>Ποιά;</u> (Να αναφέρεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν)				
.....				
.....				
3.1. Χαίρεσαι;	1	2	3	4
3.2. Θυμώνεις;	1	2	3	4
3.3. Αλλάζει απότομα η διάθεσή του;	1	2	3	4
3.4. Ανησυχείς;	1	2	3	4
<u>Γιατί;</u>				
.....				
3.5. Μελαγχολείς;	1	2	3	4
<u>Γιατί;</u>				
.....				
3.6. Ονειροπολείς; (σκέπτεσαι τα προβλήματά σου μόνος (μόνη) σου)	1	2	3	4
3.7. Φοβάσαι;	1	2	3	4
<u>Από τι;</u>				
.....				
3.8. Θαυμάζεις κάποια άτομα;	1	2	3	4
<u>Ποιά;</u>				
<u>Γιατί;</u>				
3.9. Αντιπαθείς κάποια άτομα;	1	2	3	4
<u>Ποιά;</u>				
<u>Γιατί;</u>				
3.10. Ενοχλείσαι με το παραμικρό;	1	2	3	4
3.11. Είσαι υπερκινητικός (ή); (δε σε χωράει ο τόπος)	1	2	3	4

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ, 5=Παραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 4

4. Έχεις προβλήματα με τους γονείς σου ή με την οικογένειά σου γενικά; 1 2 3 4 5
Ποιά; (Να αναφέρεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν)

- 4.1. Σε μαλώνει ο πατέρας σου; 1 2 3 4 5
 4.2. Σε μαλώνει η μητέρα σου; 1 2 3 4 5
 4.3. Ο πατέρας σου είναι πολύ αυστηρός (αυταρχικός); 1 2 3 4 5
 4.4. Η μητέρα σου είναι πολύ αυστηρή (αυταρχική); 1 2 3 4 5
 4.5. Οι γονείς σου δείχνουν κατανόηση στα προβλήματά σου; 1 2 3 4 5
 4.6. Οι γονείς σου ενδιαφέρονται για τα προβλήματά σου; 1 2 3 4 5
 4.7. Οι γονείς σου αντιμετωπίζουν τα προβλήματά σου; (δίνουν λύση) 1 2 3 4 5
 4.8. Νιώθεις ανεξάρτητος (η) (απελευθερωμένος) από τους γονείς σου; 1 2 3 4 5
 4.9. Θα ήθελες περισσότερη ανεξαρτησία (ελευθερία) απ'τους γονείς σου; 1 2 3 4 5
 4.10. Επιδιώκεις την ανεξαρτησία σου γενικά; 1 2 3 4 5
 4.11. Θέλω οι γονείς μου να

 4.12. Ποιά χαρακτηριστικά (γνωρίσματα) νομίζεις ότι πρέπει να έχουν οι "σωστοί" γονείς; (Να αναφέρεις μέχρι τρία)
 1.
 2.
 3.

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ, 5=Παραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 5

5. Έχεις προβλήματα με τους εκπαιδευτικούς και το σχολείο σου γενικά;	1	2	3	4	5
<u>Πολύ</u> ; (Να αναφέρεις μέχρι τρία, αν υπάρχουν)					
.....					
5.1. Τα πας καλά με τους εκπαιδευτικούς (δασκάλους, καθηγητές)	1	2	3	4	5
5.2. Τα πας καλά με τους συμμαθητές (συμμαθήτριες) σου;	1	2	3	4	5
5.3. Οι εκπαιδευτικοί σου είναι πολύ αυστηροί (αυταρχικοί);	1	2	3	4	5
5.4. Οι εκπαιδευτικοί σου δείχνουν κατανόηση στα μαθήματα;	1	2	3	4	5
5.5. Οι εκπαιδευτικοί σου δείχνουν κατανόηση στα άλλα σου προβλήματα;	1	2	3	4	5
5.6. Θέλω οι εκπαιδευτικοί μου να					
.....					
5.7. Ποια χαρακτηριστικά (γνωρίσματα) νομίζεις ότι πρέπει να έχουν οι "σωστοί" εκπαιδευτικοί; (Να αναφέρεις μέχρι τρία)					
1.					
2.					
3.					

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ, 5=Παραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 6

6. Έχεις προβλήματα με τους φίλους σου και τους συνομήλικούς σου γενικά;

1 2 3 4 5

Ποιά; (Να αναφέρεις μέχρι τρία)

.....

.....

6.1. Σε αγαπούν και σε εκτιμούν οι φίλοι σου;

1 2 3 4 5

6.2. Αγαπάς και εκτιμάς τους φίλους σου;

1 2 3 4 5

6.3. Σου αρέσει να μαλώνεις (αρπάζεσαι) με τα άλλα παιδιά;

1 2 3 4 5

6.4. Σου αρέσει η μοναξιά;

1 2 3 4 5

6.5. Είσαι ανταγωνιστικός (ή) - επιθετικός (ή)

1 2 3 4 5

6.6. Στη φιλική παρέα κάνεις ό,τι λέει ο αρχηγός της παρέας;

1 2 3 4 5

6.7. Στη φιλική παρέα έχεις αντιρρήσεις για κάτι που νομίζεις ότι δεν είναι σωστό;

1 2 3 4 5

6.8. Από τα παρακάτω χαρακτηριστικά (γνωρίσματα) ποια θα προτιμούσες να έχουν οι φίλοι σου, σαν πρώτο, δεύτερο και τρίτο;

Χαρακτηριστικά (γνωρίσματα)

1. Να έχει προσωπικότητα

2. Να έχει υπόληψη (εκτίμηση)

3. Να έχει καλούς βαθμούς

4. Να έχει καλή εμφάνιση

5. Να έχει αυτοκίνητο

6. Να έχει χρήματα

7. Να είναι από καλή γειτονιά

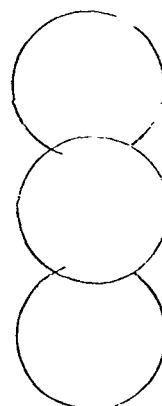
8. Να έχει καλά ρούχα

9. Να είναι αθλητής (αθλήτρια)

πρώτο με τον αριθμό →

δεύτερο με τον αριθμό →

τρίτο με τον αριθμό →

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3= Μέτρια, 4=Πολύ, 5=Παραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 7

7. Έχεις προβλήματα στις σχέσεις σου με το άλλο φύλο; 1 2 3 4 5

Ποια;

.....

.....

7.1. Σου αρέσει η παρέα με παιδιά (νέους, νέες) του άλλου φύλου; 1 2 3 4 5

7.2. Τα πας καλά με τα παιδιά (νέους, νέες) του άλλου φύλου; 1 2 3 4 5

7.3. Από τα παρακάτω χαρακτηριστικά (γνωρίσματα) ποια θα προτιμούσες να έχει σαν πρώτο, δεύτερο και τρίτο, το άτομο με το οποίο θα παντρευτείς στο μέλλον;

Χαρακτηριστικά (γνωρίσματα)

1. Ελκυστικός (ή) (όμορφος)

2. Δημοφιλής (παραπολύ αγαπητός)

3. Στοργικός (ή)

4. Έχει εμφάνιση και τρόπους

5. Φροντίζει για τους άλλους

6. Έμπιστος (η)

7. Έχει ευχάριστη διάθεση

8. Συμπεριφέρεται ώριμα

9. Του (της) αρέσει η οικογένεια

10. Διαχειρίζεται καλά τα χρήματα

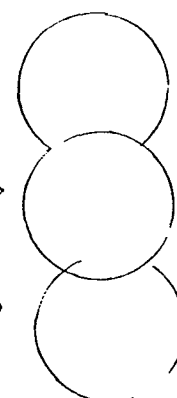
11. Να έχει καλή δουλειά

12. Να γνωρίζει να μαγειρεύει και να κρατάει νοικοκυριό

πρώτο με τον αριθμό →

δεύτερο με τον αριθμό →

τρίτο με τον αριθμό →

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ, 5=Παραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 8

8. Έχεις προβλήματα με τα επαγγελματικά σου ενδιαφέροντα και τις επαγγελματικές σου επιδιώξεις;

1 2 3 4 5

Ποιά;

.....

.....

8.1. Σκέπτεσαι για το επάγγελμα που θα ακολουθήσεις;

1 2 3 4 5

8.2. Αποφάσισες για το επάγγελμα που θα ακολουθήσεις;

NAI OXI

8.3. Αν ΝΑΙ αποφάσισες μόνος σου (μόνη σου) για το επάγγελμα που θα ακολουθήσεις;

NAI OXI

8.4. Σε επηρέασαν οι γονείς σου για το επάγγελμα που θα ακολουθήσεις;

1 2 3 4 5

8.5. Σε βοήθησαν οι εκπαιδευτικοί στην απόφασή σου για το επάγγελμα που θα ακολουθήσεις;

1 2 3 4 5

8.6. Αν είχες τη δυνατότητα τώρα να διαλέξεις ένα επάγγελμα από τα παρακάτω, ποιο θα διάλεγες πρώτα;

Επαγγέλματα:

1. Επιστημονικά επαγγέλματα και επιχειρήσεις

2. Γεωργικά επαγγέλματα

3. Εργασίες γραφείου

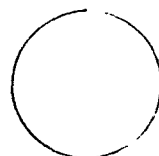
4. Τεχνικές εργασίες

5. Υπηρεσίες, εμπόριο

6. Δε μπορώ να αποφασίσω ακόμα

7. Κάτι που δεν αναφέρεται πιο πάνω

θα διάλεγα ως πρώτο
το επάγγελμα με
αριθμό

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ, 5=Παραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 9 *

9. Έχεις προβλήματα φιλοσοφικά (υπαρξιακά), ηθικά ή στάσης στη ζωή;	1	2	3	4	5
<u>Ποιά;</u> (Να αναφέρεις μέχρι τρία)					
.....					
.....					
9.1. Αγωνιάς για τη μόλυνση της ατμόσφαιρας;	1	2	3	4	5
9.2. Έχεις άγχος για πυρηνικό πόλεμο;	1	2	3	4	5
9.3. Έχεις άγχος για το AIDS (έιτς);	1	2	3	4	5
9.4. Σε βασανίζει η ιδέα του θανάτου;	1	2	3	4	5
9.5. Νοιώθεις αβεβαιότητα και ανασφάλεια;	1	2	3	4	5
9.6. Υποφέρεις από φανταστικές ασθένειες;	1	2	3	4	5
9.7. Εγκρίνεις το κάπνισμα;	1	2	3	4	5
9.8. Εγκρίνεις τα ναρκωτικά;	1	2	3	4	5
9.9. Κάνεις σχέδια για το μέλλον σου;	1	2	3	4	5
9.10. Αντιμετωπίζεις τη ζωή με θάρρος και υπευθυνότητα;	1	2	3	4	5
9.11. Αναγνωρίζεις τα λάθη σου;	1	2	3	4	5
9.12. Είσαι αισιόδοξος;	1	2	3	4	5
9.13. Οι ενέργειές σου (η συμπεριφορά σου) γίνονται από συνήθεια;	1	2	3	4	5
9.14. Ενεργείς (συμπεριφέρεσαι) συνειδητά; (ξέροντας τι κάνεις και γιατί το κάνεις);	1	2	3	4	5
9.15. Αντιστέκεσαι στους πειρασμούς; (λιχουδιές, κακές σκέψεις κλπ.)	1	2	3	4	5
9.16. Ποια νομίζεις ότι είναι τα βασικά προτερήματα των νέων της Χώρας μας; (μέχρι τρία).....					
.....					
9.17. Ποια νομίζεις ότι είναι τα βασικά ελαττώματα των νέων της Χώρας μας; (μέχρι τρία).....					
.....					
9.18. Θέλεις να ενημερωθείς για την πολιτική γενικά;	1	2	3	4	5
9.19. Θέλεις να ενταχθείς (να γραφείς) σε κάποιο πολιτικό κόμμα;	1	2	3	4	5
9.20. Τι νομίζεις ότι πρέπει να προηγείται: η ενημέρωση για την πολιτική γενικά ή η ένταξη σε πολιτικό κόμμα;					
η ένταξη σε πολιτικό κόμμα					
η ενημέρωση για την πολιτική					
9.21. Όταν σου παρουσιάζονται προβλήματα επιμένεις να τα αντιμετωπίσεις;	1	2	3	4	5
9.22. Όταν μεγαλώσω θα					
9.23. Αν είχα λεφτά πολλά θα ήθελα					
.....					

* Δε δόθηκε στα παιδιά του Δημοτικού η περιοχή 9.

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ, 5=Παραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 9 (συνέχεια) *

9.24. Από τις παρακάτω αξίες ποιές προτιμάς ως πρώτη, δεύτερη και τρίτη;

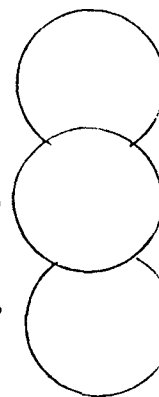
Αξίες:

1. Σωματική εμφάνιση
2. Μόρφωση
3. Αφθονία υλικών αγαθών (χρημάτων κλπ.)
4. Κοινωνική θέση
5. Τιμιότητα
6. Ευλικρίνεια
7. Αγάπη (για όλους)
8. Δικαιοσύνη
9. Ισότητα
10. Ηθικότητα

πρώτη με τον αριθμό →

δεύτερη με τον αριθμό →

τρίτη με τον αριθμό →

9.25. Σε ποιόν από τους παρακάτω τύπους νομίζεις ότι ανήκεις περισσότερο;

1. Στο θεωρητικό. Αναζητά την αλήθεια και διακρίνεται για την πνευματικότητα του
2. Στο οικονομικό. Ενδιαφέρεται για τα οικονομικά και τις επιχειρήσεις
3. Στον αισθητικό. Του αρέσει η αρμονία, το ωραίο, η συμμετρία, η τελειότητα
4. Στον κοινωνικό. Ενδιαφέρεται για τους άλλους
5. Στον πολιτικό. Ενδιαφέρεται για την πολιτική, τη δύναμη, την εξουσία
6. Στο θρησκευτικό. Ενδιαφέρεται για τα θρησκευτικά θέματα

Νομίζω ότι ανήκω περισσότερο στον τύπο με αριθμό →

* Δε δόθηκε στα παιδιά του Δημοτικού η περιοχή 9.

1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ, 5=Παραπολύ

ΠΕΡΙΟΧΗ 10 *

10. Έχεις άλλα προβλήματα που δεν αναφέρθηκαν παραπάνω; 1 2 3 4 5

Ποιά; (Να αναφέρεις μέχρι τρία).....

.....

.....

Για όλα τα παραπάνω προβλήματα:

Περιοχής 1 (προβλήματα υγείας και σωματικής ανάπτυξης)

Περιοχής 2 (προβλήματα με το σχολείο)

Περιοχής 3 (συναίσθηματικά προβλήματα)

Περιοχής 4 (προβλήματα με τους γονείς)

Περιοχής 5 (προβλήματα με τους εκπαιδευτικούς)

Περιοχής 6 (προβλήματα με τους φίλους)

Περιοχής 7 (προβλήματα με το άλλο φύλο)

Περιοχής 8 (προβλήματα με το επάγγελμα)

Περιοχής 9 (προβλήματα φιλοσοφικά-ηθικά)

Περιοχής 10 (προβλήματα άλλα)

ποιοι θα ήθελες να σε βοηθήσουν ή να σε συμβουλευθούν:

- οι γονείς σου	για την περιοχή (ή περιοχές) →	☐	☐	☐
- οι εκπαιδευτικοί (δάσκαλος-καθηγητής) " →	☐	☐	☐
- ο σχολικός σύμβουλος " →	☐	☐	☐
- ο σχολικός ψυχολόγος " →	☐	☐	☐
- ο επαγγελματικός προσανατολιστής " →	☐	☐	☐
- ο οικογενειακός γιατρός " →	☐	☐	☐
- ο σχολίατρος " →	☐	☐	☐
- ο ιερέας " →	☐	☐	☐
- οι φίλοι σου " →	☐	☐	☐
- ο θείος (η θεία) σου " →	☐	☐	☐
- τα αδέρφια σου " →	☐	☐	☐

* Δε δόθηκε στα παιδιά του Δημοτικού η περιοχή 10.

Β) ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Crosstabulation: 1.5

		BY FPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ*	
FPRFS →	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
1.5	1	41	42	10	93
Καθόλου		44.1	45.2	10.8	16.6
	2	25	34	12	71
Λίγο		35.2	47.9	16.9	12.7
	3	25	53	15	93
Μέτρια		26.9	57.0	16.1	16.6
	4	28	71	14	113
Πολύ		24.8	62.8	12.4	20.1
	5	54	97	40	191
Πάρα πολύ		28.3	50.8	20.9	34.0
	Column	173	297	91	561
	Total	30.8	52.9	16.2	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
17.29050	8	.0272	11.517	None

Number of Missing Observations = 39

Crosstabulation: 1.10

		BY FPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ		
FPRFS →	Count Row Pct	1	2	3		Row Total
1.10	1	123	239	70		432
Καθόλου		28.5	55.3	16.2		75.8
	2	12	28	15		55
Λίγο		21.8	50.9	27.3		9.6
	3	9	17	4		30
Μέτρια		30.0	56.7	13.3		5.3
	4	15	7			22
Πολύ		68.2	31.8			3.9
	5	15	14	2		31
Πάρα πολύ		48.4	45.2	6.5		5.4
	Column	174	305	91		570
	Total	30.5	53.5	16.0		100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
27.97436	8	.0005	3.512	3 OF 15 (20.0%)

Number of Missing Observations = 30

* Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έγινε με το στατιστικό πακέτο SPSS/PC⁺

Crosstabulation: 1.11

BY FPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
FPRFS →	Count Row Pct	1	2	3	
1.11 Καθόλου	1	44 32.4	67 49.3	25 18.4	136 23.9
Λίγο	2	21 19.6	57 53.3	29 27.1	107 18.8
Μέτρια	3	33 29.7	61 55.0	17 15.3	111 19.5
Πολύ	4	33 35.1	50 53.2	11 11.7	94 16.5
Πάρα πολύ	5	44 36.7	67 55.8	9 7.5	120 21.1
Column Total		175 30.8	302 53.2	91 16.0	568 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
22.24951	8	.0045	15.060	None

Number of Missing Observations = 32

Crosstabulation: 1.13

BY FPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
FPRFS →	Count Row Pct	1	2	3	
1.13 Καθόλου	1	17 37.8	26 57.8	2 4.4	45 8.1
Λίγο	2	19 34.5	31 56.4	5 9.1	55 9.8
Μέτρια	3	15 22.7	35 53.0	16 24.2	66 11.8
Πολύ	4	31 25.4	75 61.5	16 13.1	122 21.8
Πάρα πολύ	5	89 32.8	133 49.1	49 18.1	271 48.5
Column Total		171 30.6	300 53.7	88 15.7	559 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
16.26549	8	.0387	7.084	None

Number of Missing Observations = 41

Crosstabulation: 1.16

		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
BY FPRFS		1	2	3	
FPRFS →	Count Row Pct				
1.16	1	73	86	18	177
Καθόλου		41.2	48.6	10.2	31.2
	2	32	55	17	104
Λίγο		30.8	52.9	16.3	18.3
	3	14	38	17	69
Μέτρια		20.3	55.1	24.6	12.1
	4	19	62	20	101
Πολύ		18.8	61.4	19.8	17.8
	5	35	63	19	117
Πάρα πολύ		29.9	53.8	16.2	20.6
Column Total		173	304	91	568
		30.5	53.5	16.0	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
23.51958	8	.0028	11.055	None

Number of Missing Observations = 32

Crosstabulation: 2.2

		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
BY FPRFS		1	2	3	
FPRFS →	Count Row Pct				
2.2	1	28	30	13	71
Καθόλου		39.4	42.3	18.3	12.8
	2	27	21	5	53
Λίγο		50.9	39.6	9.4	9.5
	3	20	33	5	58
Μέτρια		34.5	56.9	8.6	10.5
	4	30	91	24	145
Πολύ		20.7	62.8	16.6	26.1
	5	60	126	42	228
Πάρα πολύ		26.3	55.3	18.4	41.1
Column Total		165	301	89	555
		29.7	54.2	16.0	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
26.11297	8	.0010	8.499	None

Number of Missing Observations = 45

Crosstabulation:

3.7

BY FPRFS

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ

FPRFS →

	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
3.7	1	82	146	50	278
Καθόλου		29.5	52.5	18.0	50.0
	2	38	88	17	143
Λίγο		26.6	61.5	11.9	25.7
	3	28	40	8	76
Μέτρια		36.8	52.6	10.5	13.7
	4	8	14	10	32
Πολύ		25.0	43.8	31.3	5.8
	5	14	10	3	27
Πάρα πολύ		51.9	37.0	11.1	4.9
	Column Total	170	298	88	556
		30.6	53.6	15.8	100.0

Chi-square

D.F.

Significance

Min E.F.

Cells with E.F.<5

18.62858

8

.0170

4.273

1 OF 15 (6.7%)

Number of Missing Observations = 44.

Crosstabulation:

4.11 A

BY FPRFS

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ

FPRFS →

	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
4.11 A	1	15	21	3	39
		38.5	53.8	7.7	8.7
	2	2	18	3	23
		8.7	78.3	13.0	5.1
	3	18	27	16	61
		29.5	44.3	26.2	13.6
	4	24	25	7	56
		42.9	44.6	12.5	12.5
	5	11	24	8	43
		25.6	55.8	18.6	9.6
	6	34	49	6	89
		38.2	55.1	6.7	19.9
	7	23	24	12	59
		39.0	40.7	20.3	13.2
	8	12	48	16	76
		15.8	63.2	21.1	17.0
	9	1			1
		100.0			.2
	Column Total	140	236	71	447
		31.3	52.8	15.9	100.0

Chi-square

D.F.

Significance

Min E.F.

Cells with E.F.<5

38.69204

16

.0012

.159

4 OF 27 (14.8%)

Number of Missing Observations = 153

Crosstabulation: 5.1

		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
BY FPRFS		1	2	3	
FPRFS →	Count Row Pct				
5.1	1	8	5	5	18
Καθόλου		44.4	27.8	27.8	3.2
	2	19	11	4	34
Λίγο		55.9	32.4	11.8	6.0
	3	16	27	10	53
Μέτρια		30.2	50.9	18.9	9.3
	4	46	112	29	187
Πολύ		24.6	59.9	15.5	32.9
	5	87	147	43	277
Πάρα πολύ		31.4	53.1	15.5	48.7
	Column Total	176	302	91	569
		30.9	53.1	16.0	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
19.24685	8	.0136	2.879	1 OF 15 (6.7%)

Number of Missing Observations = 31

Crosstabulation: 6.7

		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
BY FPRFS		1	2	3	
FPRFS →	Count Row Pct				
6.7	1	15	19	4	38
Καθόλου		39.5	50.0	10.5	6.7
	2	44	40	11	95
Λίγο		46.3	42.1	11.6	16.9
	3	23	54	22	99
Μέτρια		23.2	54.5	22.2	17.6
	4	43	87	25	155
Πολύ		27.7	56.1	16.1	27.5
	5	48	102	26	176
Πάρα πολύ		27.3	58.0	14.8	31.3
	Column Total	173	302	88	563
		30.7	53.6	15.6	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
19.14738	8	.0141	5.940	None

Number of Missing Observations = 37

Crosstabulation: 7.3.B

BY FPRFS

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ

FPRFS →	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
7.3 B	1	7 19.4	16 44.4	13 36.1	36 6.5
	2	13 44.8	11 37.9	5 17.2	29 5.2
	3	30 34.5	43 49.4	14 16.1	87 15.7
	4	28 31.1	53 58.9	9 10.0	90 16.3
	5	20 37.0	27 50.0	7 13.0	54 9.8
	6	23 30.7	38 50.7	14 18.7	75 13.6
	7	6 15.4	28 71.8	5 12.8	39 7.1
	8	11 26.8	23 56.1	7 17.1	41 7.4
	9	17 34.0	28 56.0	5 10.0	50 9.0
	10	2 16.7	10 83.3		12 2.2
	11	7 30.4	13 56.5	3 13.0	23 4.2
	12	4 23.5	7 41.2	6 35.3	17 3.1
	Column Total	168 30.4	297 53.7	88 15.9	553 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
36.17106	22	.0291	1.910	5 OF 36 (13.9%)

Number of Missing Observations = 47

Crosstabulation:

8.1

BY FPRFS

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ

FPRFS →

	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
8.1 Καθόλου	1	22 64.7	8 23.5	4 11.8	34 6.2
Λίγο	2	18 28.1	37 57.8	9 14.1	64 11.7
Μέτρια	3	11 15.1	49 67.1	13 17.8	73 13.3
Πολύ	4	39 30.0	75 57.7	16 12.3	130 23.7
Πάρα πολύ	5	79 32.0	119 48.2	49 19.8	247 45.1
	Column Total	169 30.8	288 52.6	91 16.6	548 100.0

Chi-square

D.F.

Significance

Min E.F.

Cells with E.F.>5

32.90094

8

.0001

5.646

None

Number of Missing Observations = 52

Crosstabulation:

8.2

BY FPRFS

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ

FPRFS →

	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
8.2	1	117 30.9	191 50.4	71 18.7	379 67.8
	2	55 30.6	106 58.9	19 10.6	180 32.2
	Column Total	172 30.8	297 53.1	90 16.1	559 100.0

Chi-square

D.F.

Significance

Min E.F.

Cells with E.F.>5

6.73023

2

.0346

28.980

None

Number of Missing Observations = 41

Crosstabulation: 1.5

BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
MPRFS →	Count Row Pct	1	2	
1.5	1	76	17	93
Καθόλου		81.7	18.3	16.5
	2	49	22	71
Λίγο		69.0	31.0	12.6
	3	58	34	92
Μέτρια		63.0	37.0	16.4
	4	74	38	112
Πολύ		66.1	33.9	19.9
	5	128	66	194
Πάρα πολύ		66.0	34.0	34.5
Column Total		385	177	562
		68.5	31.5	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
9.68950	4	.0460	22.361	None

Number of Missing Observations = 38

Crosstabulation: 1.9

BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
MPRFS →	Count Row Pct	1	2	
1.9	1	224	125	349
Καθόλου		64.2	35.8	60.6
	2	53	33	86
Λίγο		61.6	38.4	14.9
	3	46	14	60
Μέτρια		76.7	23.3	10.4
	4	24	4	28
Πολύ		85.7	14.3	4.9
	5	44	9	53
Πάρα πολύ		83.0	17.0	9.2
Column Total		391	185	576
		67.9	32.1	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
15.51006	4	.0038	8.993	None

Number of Missing Observations = 24

Crosstabulation: 1.11

BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
MPRFS →	Count Row Pct	1	2	
1.11	1	86	48	134
Καθόλου		64.2	35.8	23.6
	2	56	48	104
Λίγο		53.8	46.2	18.3
	3	80	31	111
Μέτρια		72.1	27.9	19.6
	4	68	27	95
Πολύ		71.6	28.4	16.8
	5	93	30	123
Πάρα πολύ		75.6	24.4	21.7
Column Total		383	184	567
		67.5	32.5	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
14.98840	4	.0047	30.829	None

Number of Missing Observations = 33

Crosstabulation: 1.16

BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
MPRFS →	Count Row Pct	1	2	
1.16	1	134	42	176
Καθόλου		76.1	23.9	31.0
	2	77	27	104
Λίγο		74.0	26.0	18.3
	3	45	26	71
Μέτρια		63.4	36.6	12.5
	4	58	43	101
Πολύ		57.4	42.6	17.8
	5	70	46	116
Πάρα πολύ		60.3	39.7	20.4
Column Total		384	184	568
		67.6	32.4	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
15.96383	4	.0031	23.000	None

Number of Missing Observations = 32

Crosstabulation:

2.7 B

BY MPRFS

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ

MPRFS →

2.7 B

Count	Row Pct	1	2	Row Total
1		42	24	66
		63.6	36.4	11.7
2		85	25	110
		77.3	22.7	19.5
3		73	34	107
		68.2	31.8	19.0
4		95	43	138
		68.8	31.2	24.5
5		70	49	119
		58.8	41.2	21.1
6		12	11	23
		52.2	47.8	4.1
Column Total		377	186	563
		67.0	33.0	100.0

Chi-square

D.F.

Significance

Min E.F.

Cells with E.F.≥5

11.74968

5

.0384

7.599

None

Number of Missing Observations = 37

Crosstabulation:

3.8.A.1

BY MPRFS

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ

MPRFS →

3.8.A.1

Count	Row Pct	1	2	Row Total
1		39	16	55
		70.9	29.1	12.5
2		26	19	45
		57.8	42.2	10.2
3		5	5	10
		50.0	50.0	2.3
4		80	20	100
		80.0	20.0	22.7
5		8	9	17
		47.1	52.9	3.9
6		94	37	131
		71.8	28.2	29.8
7		14	13	27
		51.9	48.1	6.1
8		12	5	17
		70.6	29.4	3.9
9		14	8	22
		63.6	36.4	5.0
10		5	6	11
		45.5	54.5	2.5
11		2	3	5
		40.0	60.0	1.1
Column Total		299	141	440
		68.0	32.0	100.0

Chi-square

D.F.

Significance

Min E.F.

Cells with E.F.≥5

22.59071

10

.0124

1.602

4 OF 22 (18.2%)

Number of Missing Observations = 160

Crosstabulation: 4.2

BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
MPRFS →	Count Row Pct	1	2	
4.2	1	91	34	125
Καθόλου		72.8	27.2	21.5
	2	204	107	311
Λίγο		65.6	34.4	53.4
	3	66	39	105
Μέτρια		62.9	37.1	18.0
	4	24	6	30
Πολύ		80.0	20.0	5.2
	5	11		11
Πάρα πολύ		100.0		1.9
Column Total		396	186	582
		68.0	32.0	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.≥5
10.59510	4	.0315	3.515	1 OF 10 (10.0%)

Number of Missing Observations = 18

Crosstabulation: 4.3

BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
MPRFS →	Count Row Pct	1	2	
4.3	1	237	133	370
Καθόλου		64.1	35.9	63.8
	2	87	36	123
Λίγο		70.7	29.3	21.2
	3	34	9	43
Μέτρια		79.1	20.9	7.4
	4	22	6	28
Πολύ		78.6	21.4	4.8
	5	14	2	16
Πάρα πολύ		87.5	12.5	2.8
Column Total		394	186	580
		67.9	32.1	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.≥5
9.71253	4	.0456	5.131	None

Number of Missing Observations = 20

Crosstabulation: 4.4

MPRFS →	BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
4.4	1		228	126	354
Καθόλου		64.4		35.6	61.6
	2		94	39	133
Λίγο		70.7		29.3	23.1
	3		31	14	45
Μέτρια		68.9		31.1	7.8
	4		23	6	29
Πολύ		79.3		20.7	5.0
	5		14		14
Πάρα πολύ		100.0			2.4
Column Total			390	185	575
			67.8	32.2	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
10.80887	4	.0288	4.504	1 OF 10 (10.0%)

Number of Missing Observations = 25

Crosstabulation: 6.1

MPRFS →	BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
6.1	1		15	1	16
Καθόλου		93.8		6.3	2.8
	2		31	13	44
Λίγο		70.5		29.5	7.7
	3		68	28	96
Μέτρια		70.8		29.2	16.7
	4		132	79	211
Πολύ		62.6		37.4	36.8
	5		142	65	207
Πάρα πολύ		68.6		31.4	36.1
Column Total			388	186	574
			67.6	32.4	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
8.15895	4	.0859	5.185	None

Number of Missing Observations = 26

Crosstabulation: 6.7

MPRFS →	BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
6.7	1		20	17	37
Καθόλου			54.1	45.9	6.6
	2		76	18	94
Λίγο			80.9	19.1	16.7
	3		65	36	101
Μέτρια			64.4	35.6	17.9
	4		104	51	155
Πολύ			67.1	32.9	27.5
	5		115	61	176
Πάρα πολύ			65.3	34.7	31.3
Column Total			380	183	563
			67.5	32.5	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F. > .5
11.52678	4	.0212	12.027	None

Number of Missing Observations = 37

Crosstabulation: 7.2

MPRFS →	BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
7.2	1		24	7	31
Καθόλου			77.4	22.6	5.5
	2		30	18	48
Λίγο			62.5	37.5	8.5
	3		81	37	118
Μέτρια			68.6	31.4	20.9
	4		108	77	185
Πολύ			58.4	41.6	32.7
	5		140	43	183
Πάρα πολύ			76.5	23.5	32.4
Column Total			383	182	565
			67.8	32.2	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F. > .5
15.83744	4	.0032	9.986	None

Number of Missing Observations = 35

Crosstabulation: 7.3 A

BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
MPRFS →	Count Row Pct	1	2	
7.3 A	1	122 74.4	42 25.6	164 29.1
	2	27 71.1	11 28.9	38 6.7
	3	69 74.2	24 25.8	93 16.5
	4	59 66.3	30 33.7	89 15.8
	5	15 55.6	12 44.4	27 4.8
	6	24 50.0	24 50.0	48 8.5
	7	7 70.0	3 30.0	10 1.8
	8	10 43.5	13 56.5	23 4.1
	9	19 57.6	14 42.4	33 5.9
	10	4 100.0		4 .7
	11	7 77.8	2 22.2	9 1.6
	12	17 68.0	8 32.0	25 4.4
Column Total		380 67.5	183 32.5	563 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
24.10353	11	.0123	1.300	4 OF 24 (16.7%)

Number of Missing Observations = 37

Crosstabulation: 8.6

BY MPRFS		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ		Row Total
MPRFS →	Count Row Pct	1	2	
8.6	1	82 56.9	62 43.1	144 25.7
	2	5 100.0		5 .9
	3	36 80.0	9 20.0	45 8.0
	4	14 82.4	3 17.6	17 3.0
	5	14 73.7	5 26.3	19 3.4
	6	67 69.8	29 30.2	96 17.1
	7	161 68.8	73 31.2	234 41.8
	Column Total	379 67.7	181 32.3	560 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
15.41408	6	.0173	1.616	2 OF 14 (14.3%)

Number of Missing Observations = 40

Crosstabulation:

1.5

BY EDSTF

ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ

EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
1.5	1	45	22	27	94
Καθόλου		47.9	23.4	28.7	16.5
	2	27	21	24	72
Λίγο		37.5	29.2	33.3	12.7
	3	30	27	36	93
Μέτρια		32.3	29.0	38.7	16.4
	4	28	54	31	113
Πολύ		24.8	47.8	27.4	19.9
	5	56	63	77	196
Πάρα πολύ		28.6	32.1	39.3	34.5
	Column Total	186	187	195	568
		32.7	32.9	34.3	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
25.61712	8	.0012	23.577	None

Number of Missing Observations = 32

Crosstabulation:

1.10

BY EDSTF

ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ

EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
1.10	1	127	151	158	436
Καθόλου		29.1	34.6	36.2	75.6
	2	16	17	23	56
Λίγο		28.6	30.4	41.1	9.7
	3	10	13	8	31
Μέτρια		32.3	41.9	25.8	5.4
	4	16	5	1	22
Πολύ		72.7	22.7	4.5	3.8
	5	17	9	6	32
Πάρα πολύ		53.1	28.1	18.8	5.5
	Column Total	186	195	196	577
		32.2	33.8	34.0	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
28.94632	8	.0003	7.092	None

Number of Missing Observations = 23

Crosstabulation: 1.11

BY EDSTF		ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	
1.11 Καθόλου	1	45 32.8	41 29.9	51 37.2	137 23.8
Λίγο	2	19 17.8	32 29.9	56 52.3	107 18.6
Μέτρια	3	32 28.6	45 40.2	35 31.3	112 19.5
Πολύ	4	40 41.7	32 33.3	24 25.0	96 16.7
Πάρα πολύ	5	51 41.5	42 34.1	30 24.4	123 21.4
	Column Total	187 32.5	192 33.4	196 34.1	575 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
32.48782	8	.0001	31.221	None

Number of Missing Observations = 25

Crosstabulation: 1.16

BY EDSTF		ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	
1.16 Καθόλου	1	80 44.7	54 30.2	45 25.1	179 31.1
Λίγο	2	31 30.1	38 36.9	34 33.0	103 17.9
Μέτρια	3	21 29.6	22 31.0	28 39.4	71 12.3
Πολύ	4	24 22.9	35 33.3	46 43.8	105 18.3
Πάρα πολύ	5	30 25.6	43 36.8	44 37.6	117 20.3
	Column Total	186 32.3	192 33.4	197 34.3	575 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
22.89330	8	.0035	22.967	None

Number of Missing Observations = 25

Crosstabulation: 2.2

BY EDSTF		ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	
2.2	1	30	21	20	71
Καθόλου		42.3	29.6	28.2	12.6
	2	29	10	14	53
Λίγο		54.7	18.9	26.4	9.4
	3	20	20	20	60
Μέτρια		33.3	33.3	33.3	10.7
	4	37	53	57	147
Πολύ		25.2	36.1	38.8	26.2
	5	61	86	84	231
Πάρα πολύ		26.4	37.2	36.4	41.1
	Column Total	177	190	195	562
	Total	31.5	33.8	34.7	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
23.25435	8	.0031	16.692	None

Number of Missing Observations = 38

Crosstabulation: 2.7.A

BY EDSTF		ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	
2.7.A	1	43	36	42	121
		35.5	29.8	34.7	20.9
	2	59	64	40	163
		36.2	39.3	24.5	28.1
	3	13	15	33	61
		21.3	24.6	54.1	10.5
	4	36	39	39	114
		31.6	34.2	34.2	19.7
	5	31	36	38	105
		29.5	34.3	36.2	18.1
	6	6	5	5	16
		37.5	31.3	31.3	2.8
	Column Total	188	195	197	580
	Total	32.4	33.6	34.0	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
19.19322	10	.0379	5.186	None

Number of Missing Observations = 20

Crosstabulation: 4.5

BY EDSTF		ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	
4.5	1	8	1		9
Καθόλου		88.9	11.1		15
	2	3	2	6	11
Λίγο		27.3	18.2	54.5	19
	3	11	10	12	33
Μέτρια		33.3	30.3	36.4	57
	4	46	58	51	155
Πολύ		29.7	37.4	32.9	265
	5	125	124	127	376
Πάρα πολύ		33.2	33.0	33.8	64.4
	Column Total	193	195	196	584
		33.0	33.4	33.6	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
16.67374	8	.0337	2.974	6 OF 15 (40%)

Number of Missing Observations = 16

Crosstabulation: 4.7

BY EDSTF		ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	
4.7	1	7	4	9	20
Καθόλου		35.0	20.0	45.0	34
	2	16	2	2	20
Λίγο		80.0	10.0	10.0	34
	3	17	22	26	65
Μέτρια		26.2	33.8	40.0	112
	4	64	62	51	177
Πολύ		36.2	35.0	28.8	305
	5	91	102	106	299
Πάρα πολύ		30.4	34.1	35.5	515
	Column Total	195	192	194	581
		33.6	33.0	33.4	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
26.14850	8	.0010	6.609	None

Number of Missing Observations = 19

Crosstabulation:

4.11 A

BY EDSTF

ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ

EDSTF →

4.11A

Count Row Pct	1	2	3	Row Total
1	14 35.9	12 30.8	13 33.3	39 8.6
2	6 26.1	7 30.4	10 43.5	23 5.1
3	18 29.0	20 32.3	24 38.7	62 13.7
4	27 47.4	15 26.3	15 26.3	57 12.6
5	12 26.7	17 37.8	16 35.6	45 9.9
6	42 46.7	26 28.9	22 24.4	90 19.9
7	17 28.3	16 26.7	27 45.0	60 13.2
8	14 18.4	31 40.8	31 40.8	76 16.8
9		1 100.0		1 .2
Column Total	150 33.1	145 32.0	158 34.9	453 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.≥5
28.32865	16	.0289	.320	3 OF 27 (11.1%)

Number of Missing Observations = 147

Crosstabulation:

5.1

BY EDSTF

ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ

EDSTF →

5.1

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Πολύ

Πάρα πολύ

Count Row Pct	1	2	3	Row Total
1	8 47.1	2 11.8	7 41.2	17 2.9
2	22 62.9	7 20.0	6 17.1	35 6.1
3	21 36.8	19 33.3	17 29.8	57 9.9
4	53 28.0	66 34.9	70 37.0	189 32.8
5	84 30.1	98 35.1	97 34.8	279 48.4
Column Total	188 32.6	192 33.3	197 34.1	577 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.≥5
21.65087	8	.0056	5.539	None

Number of Missing Observations = 23

Crosstabulation: 5.2

BY EDSTF		ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	
5.2 Καθόλου	1	12 75.0	4 25.0	0	16 2.8
Λίγο	2	6 31.6	6 31.6	7 36.8	19 3.3
Μέτρια	3	24 36.9	19 29.2	22 33.8	65 11.3
Πολύ	4	62 30.2	75 36.6	68 33.2	205 35.7
Πάρα πολύ	5	85 31.6	90 33.5	94 34.9	269 46.9
Column Total		189 32.9	194 33.8	191 33.3	574 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
16.42435	8	.0367	5.268	None

Number of Missing Observations = 26

Crosstabulation: 6.1

BY EDSTF		ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	
6.1 Καθόλου	1	12 70.6	5 29.4		17 2.9
Λίγο	2	14 31.8	16 36.4	14 31.8	44 7.6
Μέτρια	3	39 40.2	27 27.8	31 32.0	97 16.7
Πολύ	4	65 30.4	77 36.0	72 33.6	214 36.8
Πάρα πολύ	5	63 30.0	67 31.9	80 38.1	210 36.1
Column Total		193 33.2	192 33.0	197 33.8	582 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
18.47708	8	.0179	5.608	None

Number of Missing Observations = 18

Crosstabulation: 8.5

BY EDSTF		ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	
8.5	1	106	114	132	352
Καθόλου		30.1	32.4	37.5	68.2
	2	21	32	18	71
Λίγο		29.6	45.1	25.4	13.8
	3	19	7	18	44
Μέτρια		43.2	15.9	40.9	8.5
	4	11	8	4	23
Πολύ		47.8	34.8	17.4	4.5
	5	13	7	6	26
Πάρα πολύ		50.0	26.9	23.1	5.0
	Column Total	170	168	178	516
		32.9	32.6	34.5	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
19.89349	8	.0107	7.488	None

Number of Missing Observations = 84

Crosstabulation: 8.6

BY EDSTF		ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ			Row Total
EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	
8.6	1	31	51	65	147
		21.1	34.7	44.2	26.0
	2	2	3	1	6
		33.3	50.0	16.7	1.1
	3	22	17	8	47
		46.8	36.2	17.0	8.3
	4	6	3	7	16
		37.5	18.8	43.8	2.8
	5	12	4	3	19
		63.2	21.1	15.8	3.4
	6	44	23	31	98
		44.9	23.5	31.6	17.3
	7	70	82	81	233
		30.0	35.2	34.8	41.2
	Column Total	187	183	196	566
		33.0	32.3	34.6	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
36.10466	12	.0003	1.940	3 OF 21 (14.3%)

Number of Missing Observations = 34

Crosstabulation: 1.9

		BY EDSTM		ΜΟΡΦΩΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ	
EDSTM →	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
1.9	1	105	165	79	349
Καθόλου		30.1	47.3	22.6	61.2
	2	26	36	22	84
Λίγο		31.0	42.9	26.2	14.7
	3	23	24	11	58
Μέτρια		39.7	41.4	19.0	10.2
	4	15	14	2	31
Πολύ		48.4	45.2	6.5	5.4
	5	24	18	6	48
Πάρα πολύ		50.0	37.5	12.5	8.4
	Column	193	257	120	570
	Total	33.9	45.1	21.1	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
15.52792	8	.0497	6.526	None

Number of Missing Observations = 30

Crosstabulation: 1.10

		BY EDSTM		ΜΟΡΦΩΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ	
EDSTM →	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
1.10	1	133	205	88	426
Καθόλου		31.2	48.1	20.7	75.5
	2	15	18	21	54
Λίγο		27.8	33.3	38.9	9.6
	3	13	13	5	31
Μέτρια		41.9	41.9	16.1	5.5
	4	14	7	1	22
Πολύ		63.6	31.8	4.5	3.9
	5	15	12	4	31
Πάρα πολύ		48.4	38.7	12.9	5.5
	Column	190	255	119	564
	Total	33.7	45.2	21.1	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
25.86692	8	.0011	4.642	1 OF 15 (6.7%)

Number of Missing Observations = 36

Crosstabulation: 1.11

BY EDSTM		ΜΟΡΦΩΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ			Row Total
EDSTM →	Count Row Pct	1	2	3	
1.11 Καθόλου	1	47 34.8	59 43.7	29 21.5	135 24.0
Λίγο	2	24 23.3	46 44.7	33 32.0	103 18.3
Μέτρια	3	27 24.8	61 56.0	21 19.3	109 19.4
Πολύ	4	41 43.2	37 38.9	17 17.9	95 16.9
Πάρα πολύ	5	52 43.3	49 40.8	19 15.8	120 21.4
Column Total		191 34.0	252 44.8	119 21.2	562 100.00

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
23.89463	8	.0024	20.116	None

Number of Missing Observations = 38

Crosstabulation: 1.16

BY EDSTM		ΜΟΡΦΩΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ			Row Total
EDSTM →	Count Row Pct	1	2	3	
1.16 Καθόλου	1	75 43.1	75 43.1	24 13.8	174 31.0
Λίγο	2	33 32.4	49 48.0	20 19.6	102 18.1
Μέτρια	3	28 40.0	21 30.0	21 30.0	70 12.5
Πολύ	4	25 24.5	52 51.0	25 24.5	102 18.1
Πάρα πολύ	5	30 26.3	56 49.1	28 24.6	114 20.3
Column Total		191 34.0	253 45.0	118 21.0	562 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
23.22313	8	.0031	14.698	None

Number of Missing Observations = 38

Crosstabulation: 3.5

BY EDSTM		ΜΟΡΦΩΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ			Row Total
EDSTM →	Count Row Pct	1	2	3	
3.5 Καθόλου	1	132 34.5	176 46.0	75 19.6	383 68.5
Λίγο	2	31 34.1	39 42.9	21 23.1	91 16.3
Μέτρια	3	11 29.7	15 40.5	11 29.7	37 6.6
Πολύ	4	4 19.0	14 66.7	3 14.3	21 3.8
Πάρα πολύ	5	14 51.9	8 29.6	5 18.5	27 4.8
Column Total		192 34.3	252 45.1	115 20.6	559 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<.5
10.43420	8	.2359	4.320	1 OF 15 (6.7%)

Number of Missing Observations = 41

Crosstabulation: 1.4

SEX →	BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
1.4	1		19	19	38
Καθόλου			50.0	50.0	6.5
	2		10	23	33
Λίγο			30.3	69.7	5.7
	3		22	37	59
Μέτρια			37.3	62.7	10.1
	4		86	78	164
Πολύ			52.4	47.6	28.2
	5		152	136	288
Πάρα πολύ			52.8	47.2	49.5
Column Total			289	293	582
			49.7	50.3	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
10.18689	4	.0374	16.387	None

Number of Missing Observations = 18

Crosstabulation: 1.7

SEX →	BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
1.7	1		221	194	415
Καθόλου			53.3	46.7	71.9
	2		42	51	93
Λίγο			45.2	54.8	16.1
	3		7	20	27
Μέτρια			25.9	74.1	4.7
	4		12	11	23
Πολύ			52.2	47.8	4.0
	5		5	14	19
Πάρα πολύ			26.3	73.7	3.3
Column Total			287	290	577
			49.7	50.3	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
13.17825	4	.0104	9.451	None

Number of Missing Observations = 23

Crosstabulation: 1.9

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
1.9	1	131	224	355
Καθόλου		36.9	63.1	60.4
	2	45	42	87
Λίγο		51.7	48.3	14.8
	3	49	12	61
Μέτρια		80.3	19.7	10.4
	4	22	9	31
Πολύ		71.0	29.0	5.3
	5	44	10	54
Πάρα πολύ		81.5	18.5	9.2
Column Total		291	297	588
		49.5	50.5	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
73.71493	4	.0000	15.342	None

Number of Missing Observations = 12

Crosstabulation: 1.13

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
1.13	1	15	30	45
Καθόλου		33.3	66.7	7.9
	2	18	38	56
Λίγο		32.1	67.9	9.8
	3	25	43	68
Μέτρια		36.8	63.2	11.9
	4	59	66	125
Πολύ		47.2	52.8	21.9
	5	163	113	276
Πάρα πολύ		59.1	40.9	48.4
Column Total		280	290	570
		49.1	50.9	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
26.19015	4	.0000	22.105	None

Number of Missing Observations = 30

Crosstabulation: 1.14

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
1.14	1	3	2	5
Καθόλου		60.0	40.0	.8
	2	5	11	16
Λίγο		31.3	68.8	2.7
	3	11	24	35
Μέτρια		31.4	68.6	5.9
	4	20	45	65
Πολύ		30.8	69.2	11.0
	5	255	214	469
Πάρα πολύ		54.4	45.6	79.5
Column Total		294	296	590
		49.8	50.2	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
20.47164	4	.0004	2.492	2 OF 10 (20.0%)

Number of Missing Observations = 10

Crosstabulation: 1.15

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
1.15	1	33	10	43
Καθόλου		76.7	23.3	7.3
	2	43	5	48
Λίγο		89.6	10.4	8.2
	3	51	26	77
Μέτρια		66.2	33.8	13.1
	4	53	55	108
Πολύ		49.1	50.9	18.4
	5	113	198	311
Πάρα πολύ		36.3	63.7	53.0
Column Total		293	294	587
		49.9	50.1	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
73.76960	4	.0000	21.463	None

Number of Missing Observations = 13

Crosstabulation: 1.16

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
1.16	1	103	78	181
Καθόλου		56.9	43.1	31.2
	2	62	43	105
Λίγο		59.0	41.0	18.1
	3	34	37	71
Μέτρια		47.9	52.1	12.2
	4	40	65	105
Πολύ		38.1	61.9	18.1
	5	50	68	118
Πάρα πολύ		42.4	57.6	20.3
Column Total		289	291	580
		49.8	50.2	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
15.70933	4	.0034	35.378	None

Number of Missing Observations = 20

Crosstabulation: 2.3

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
2.3	1	244	252	496
Καθόλου		49.2	50.8	85.8
	2	11	12	23
Λίγο		47.8	52.2	4.0
	3	7	18	25
Μέτρια		28.0	72.0	4.3
	4	10	4	14
Πολύ		71.4	28.6	2.4
	5	14	6	20
Πάρα πολύ		70.0	30.0	3.5
Column Total		286	292	578
		49.5	50.5	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
10.72281	4	.0299	6.927	None

Number of Missing Observations = 22

Crosstabulation: 2.4

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
2.4	1	203	224	427
Καθόλου		47.5	52.5	73.5
	2	22	16	38
Λίγο		57.9	42.1	6.5
	3	13	24	37
Μέτρια		35.1	64.9	6.4
	4	21	13	34
Πολύ		61.8	38.2	5.9
	5	29	16	45
Πάρα πολύ		64.4	35.6	7.7
Column Total		288	293	581
		49.6	50.4	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
10.84611	4	.0283	16.854	None

Number of Missing Observations = 19

Crosstabulation: 2.7.A

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
2.7.A	1	97	27	124
		78.2	21.8	21.2
	2	51	112	163
		31.3	68.7	27.9
	3	34	27	61
		55.7	44.3	10.4
	4	67	48	115
		58.3	41.7	19.7
	5	38	67	105
		36.2	63.8	18.0
	6	2	14	16
		12.5	87.5	2.7
Column Total		289	295	584
		49.5	50.5	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
83.24343	5	.0000	7.918	None

Number of Missing Observations = 16

Crosstabulation: 2.7.B

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
2.7.B	1	38 56.7	29 43.3	67 11.7
	2	56 50.5	55 49.5	111 19.3
	3	48 44.0	61 56.0	109 19.0
	4	87 60.0	58 40.0	145 25.2
	5	49 40.8	71 59.2	120 20.9
	6	6 26.1	17 73.9	23 4.0
	Column Total	284 49.4	291 50.6	575 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
17.78004	5	.0032	11.360	None

Number of Missing Observations = 25

Crosstabulation: 2.7.C

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
2.7.C	1	39 60.9	25 39.1	64 11.2
	2	46 56.1	36 43.9	82 14.4
	3	45 51.7	42 48.3	87 15.3
	4	57 51.8	53 48.2	110 19.3
	5	78 48.8	82 51.3	160 28.1
	6	18 26.9	49 73.1	67 11.8
	Column Total	283 49.6	287 50.4	570 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
18.94706	5	.0020	31.775	None

Number of Missing Observations = 30

Crosstabulation: 3

BY SEX		ΦΥΛΟ		
SEX →	Count Row Pct	1	2	Row Total
3	1	175	120	295
Καθόλου		59.3	40.7	50.9
	2	69	81	150
Λίγο		46.0	54.0	25.9
	3	28	48	76
Μέτρια		36.8	63.2	13.1
	4	11	28	39
Πολύ		28.2	71.8	6.7
	5	5	14	19
Πάρα πολύ		26.3	73.7	3.3
Column Total		288	291	579
		49.7	50.3	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
28.13602	4	.0000	9.451	None

Number of Missing Observations = 21

Crosstabulation: 3.5

BY SEX		ΦΥΛΟ		
SEX →	Count Row Pct	1	2	Row Total
3.5	1	215	181	396
Καθόλου		54.3	45.7	68.6
	2	40	54	94
Λίγο		42.6	57.4	16.3
	3	17	21	38
Μέτρια		44.7	55.3	6.6
	4	6	16	22
Πολύ		27.3	72.7	3.8
	5	10	17	27
Πάρα πολύ		37.0	63.0	4.7
Column Total		288	289	577
		49.9	50.1	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
11.78392	4	.0190	10.981	None

Number of Missing Observations = 23

Crosstabulation: 3.7

SEX →	BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
3.7	1		165	119	284
Καθόλου		58.1	41.9		50.2
	2		64	80	144
Λίγο		44.4	55.6		25.4
	3		34	43	77
Μέτρια		44.2	55.8		13.6
	4		10	24	34
Πολύ		29.4	70.6		6.0
	5		6	21	27
Πάρα πολύ		22.2	77.8		4.8
Column Total			279	287	566
			49.3	50.7	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
24.27024	4	.0001	13.309	None

Number of Missing Observations = 34

Crosstabulation: 4.1

SEX →	BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
4.1	1		61	99	160
Καθόλου		38.1	61.9		26.9
	2		170	151	321
Λίγο		53.0	47.0		54.0
	3		50	37	87
Μέτρια		57.5	42.5		14.6
	4		11	7	18
Πολύ		61.1	38.9		3.0
	5		5	3	8
Πάρα πολύ		62.5	37.5		1.3
Column Total			297	297	594
			50.0	50.0	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
13.48103	4	.0091	4.000	2 OF 10 (20.0%)

Number of Missing Observations = 6

Crosstabulation: 5.1

BY SEX		ΦΥΛΟ			
SEX →	Count	Row Pct	1	2	Row Total
5.1	1		16	2	18
Καθόλου			88.9	11.1	3.1
	2		19	16	35
Λίγο			54.3	45.7	6.0
	3		30	27	57
Μέτρια			52.6	47.4	9.8
	4		87	104	191
Πολύ			45.5	54.5	32.9
	5		135	145	280
Πάρα πολύ			48.2	51.8	48.2
Column Total			287	294	581
			49.4	50.6	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
13.09172	4	.0108	8.892	None

Number of Missing Observations = 19

Crosstabulation: 5.2

BY SEX		ΦΥΛΟ			
SEX →	Count	Row Pct	1	2	Row Total
5.2	1		11	5	16
Καθόλου			68.8	31.3	2.8
	2		10	10	20
Λίγο			50.0	50.0	3.5
	3		20	45	65
Μέτρια			30.8	69.2	11.2
	4		98	107	205
Πολύ			47.8	52.2	35.5
	5		149	123	272
Πάρα πολύ			54.8	45.2	47.1
Column Total			288	290	578
			49.8	50.2	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
14.73905	4	.0053	7.972	NONE

Number of Missing Observations = 22

Crosstabulation: 5.3

SEX →	BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
5.3	1		94	135	229
Καθόλου			41.0	59.0	39.7
	2		93	90	183
Λίγο			50.8	49.2	31.7
	3		63	45	108
Μέτρια			58.3	41.7	18.7
	4		23	13	36
Πολύ			63.9	36.1	6.2
	5		13	8	21
Πάρα πολύ			61.9	38.1	3.6
Column Total			286	291	577
			49.6	50.4	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.≥5
14.31579	4	.0064	10.409	None

Number of Missing Observations = 23

Crosstabulation: 6.3

SEX →	BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
6.3	1		201	243	444
Καθόλου			45.3	54.7	75.5
	2		53	34	87
Λίγο			60.9	39.1	14.8
	3		14	11	25
Μέτρια			56.0	44.0	4.3
	4		6	5	11
Πολύ			54.5	45.5	1.9
	5		18	3	21
Πάρα πολύ			85.7	14.3	3.6
Column Total			292	296	588
			49.7	50.3	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.≥5
19.26127	4	.0007	5.463	None

Number of Missing Observations = 12

Crosstabulation:

6.5

BY SEX

ΦΥΛΟ

SEX →

6.5

Καθόλου

Λίγο

Μέτρια

Πολύ

Πάρα πολύ

Count	Row Pct	1	2
1		92	146
		38.7	61.3
2		65	69
		48.5	51.5
3		50	41
		54.9	45.1
4		38	18
		67.9	32.1
5		33	147
		70.2	29.8
Column Total		278	288
		49.1	50.9

Row Total

238

42.0

134

23.7

91

16.1

56

9.9

47

8.3

566

100.0

Chi-square

D.F.

Significance

Min E.F.

Cells with E.F.<5

27.91736

4

.0000

23.085

None

Number of Missing Observations = 34

Crosstabulation:

7.3.C

BY SEX

ΦΥΛΟ

SEX →

7.3.C.

Count	Row Pct	1	2
1		23	19
		54.8	45.2
2		7	6
		53.8	46.2
3		15	32
		31.9	68.1
4		32	27
		54.2	45.8
5		20	19
		51.3	48.7
6		20	39
		33.9	66.1
7		23	15
		60.5	39.5
8		28	26
		51.9	48.1
9		42	42
		50.0	50.0
10		10	2
		83.3	16.7
11		11	36
		23.4	76.6
12		43	23
		65.2	34.8
Column Total		274	286
		48.9	51.1

Row Total

42

7.5

13

2.3

47

8.4

59

10.5

39

7.0

59

10.5

38

6.8

54

9.6

84

15.0

12

2.1

47

8.4

66

11.8

560

100.0

Chi-square

D.F.

Significance

Min E.F.

Cells with E.F.<5

39.38587

11

.0000

5.871

None

Number of Missing Observations = 40

Crosstabulation: 8.1

SEX →	BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
8.1	1		22	14	36
Καθόλου		61.1	38.9		6.4
	2		22	43	65
Λίγο		33.8	66.2		11.6
	3		42	31	73
Μέτρια		57.5	42.5		13.1
	4		65	66	131
Πολύ		49.6	50.4		23.4
	5		122	132	254
Πάρα πολύ		48.0	52.0		45.4
Column Total			273	286	559
			48.8	51.2	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
10.32452	4	.0353	17.581	None

Number of Missing Observations = 41

Crosstabulation: 8.4

SEX →	BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
	Count	Row Pct	1	2	
8.4	1		193	230	423
Καθόλου		45.6	54.4		78.0
	2		38	28	66
Λίγο		57.6	42.4		12.2
	3		16	8	24
Μέτρια		66.7	33.3		4.4
	4		12	6	18
Πολύ		66.7	33.3		3.3
	5		11		11
Πάρα πολύ		100.0			2.0
Column Total			270	272	542
			49.8	50.2	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
20.41112	4	.0004	5.480	None

Number of Missing Observations = 58

Crosstabulation: 8.6

BY SEX		ΦΥΛΟ		Row Total
SEX →	Count Row Pct	1	2	
8.6	1	86 58.5	61 41.5	147 25.7
	2	4 66.7	2 33.3	6 1.1
	3	20 42.6	27 57.4	47 8.2
	4	14 77.8	4 22.2	18 3.2
	5	14 73.7	5 26.3	19 3.3
	6	49 50.0	49 50.0	98 17.2
	7	95 40.3	141 59.7	236 41.3
Column Total		282 49.4	289 50.6	571 100.0

Chi-Square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
24.66363	6	.0004	2.963	2 OF 14 (14.3%)

Number of Missing Observations = 29

Crosstabulation: 3

		BY NBIRTH ΣΕΙΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ			Row Total
NBIRTH→	Count Row Pct	1	2	3	
3	1	155	116	15	286
Καθόλου		54.2	40.6	5.2	50.5
	2	59	69	20	148
Λίγο		39.9	46.6	13.5	26.1
	3	33	29	13	75
Μέτρια		44.0	38.7	17.3	13.3
	4	19	15	5	39
Πολύ		48.7	38.5	12.8	6.9
	5	6	9	3	18
Πάρα πολύ		33.3	50.0	16.7	3.2
Column Total		272	238	56	566
		48.1	42.0	9.9	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<.5
20.43815	8	.0088	1.781	2 OF 15 (13.3%)

Number of Missing Observations = 34

Crosstabulation: 3.7

		BY NBIRTH ΣΕΙΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ			Row Total
NBIRTH→	Count Row Pct	1	2	3	
3.7	1	137	119	18	274
Καθόλου		50.0	43.4	6.6	49.5
	2	63	56	23	142
Λίγο		44.4	39.4	16.2	25.6
	3	37	34	6	77
Μέτρια		48.1	44.2	7.8	13.9
	4	18	10	6	34
Πολύ		52.9	29.4	17.6	6.1
	5	7	16	4	27
Πάρα πολύ		25.9	59.3	14.8	4.9
Column Total		262	235	57	554
		47.3	42.4	10.3	100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<.5
18.40224	8	.0184	2.778	2 OF 15 (13.3%)

Number of Missing Observations = 46

Crosstabulation: 5.1

BY NBIRTH		ΣΕΙΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ			Row Total
NBIRTH→	Count Row Pct	1	2	3	
5.1 Καθόλου	1	8 47.1	9 52.9		17 3.0
Λίγο	2	12 35.3	15 44.1	7 20.6	34 6.0
Μέτρια	3	14 24.6	33 57.9	10 17.5	57 10.0
Πολύ	4	91 48.4	80 42.6	17 9.0	188 33.0
Πάρα πολύ	5	145 53.1	103 37.7	25 9.2	273 48.0
Column Total		270 47.5	240 42.2	59 10.4	569 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.≥5	
23.07893	8	.0033	1.763	2 OF	15 (13.3%)

Number of Missing Observations = 31

Crosstabulation:

NYSC

BY FPRFS

ΕΤΗ ΠΡΟΣ. ΑΓΩΓΗΣ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ

FPRFS →

	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
NYSC	0	22 46.8	20 42.6	5 10.6	47 8.0
	1	114 33.8	181 53.7	42 12.5	337 57.5
	2	43 23.5	101 55.2	39 21.3	183 31.2
	3	4 21.1	9 47.4	6 31.6	19 3.2
	Column Total	183 31.2	311 53.1	92 15.7	586 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F. < .5
19.53022	6	.0034	2.983	1 OF 12 (8.3%)

Number of Missing Observations = 14

Crosstabulation: NYSC BY MPRFS ΕΤΗ ΠΡΟΣ. ΑΓΩΓΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ

MPRFS →	Count	Row Pct	1	2	Row Total
NYSC	0		37 80.4	9 19.6	46 7.8
	1		253 75.3	83 24.7	336 57.3
	2		105 56.8	80 43.2	185 31.6
	3		4 21.1	15 78.9	19 3.2
	Column Total		399 68.1	187 31.9	586 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
41.54314	3	.0000	6.063	None

Number of Missing Observations = 14

Crosstabulation: STC BY EDSTF ΠΡΟΣ. ΑΓΩΓΗ ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ

EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
STC	1	181 32.6	183 32.9	192 34.5	556 94.9
	2	13 43.3	11 36.7	6 20.0	30 5.1
	Column Total	194 33.1	194 33.1	198 33.8	586 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
2.89925	2	.2347	9.932	None

Number of Missing Observations = 14

Crosstabulation: NYSC BY EDSTM ΕΤΗ ΠΡΟΣ. ΑΓΩΓΗΣ ΜΟΡΦΩΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ

EDSTM →	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
NYSC	0	23 50.0	15 32.6	8 17.4	46 7.9
	1	119 35.8	155 46.7	58 17.5	332 57.2
	2	56 30.6	81 44.3	46 25.1	183 31.6
	3	2 10.5	9 47.4	8 42.1	19 3.3
Column Total		200 34.5	260 44.8	120 20.7	580 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
17.04694	6	.0091	3.931	1 OF 12 (8.3%)

Number of Missing Observations = 20

Crosstabulation: NBIRTH BY EDSTF ΣΕΙΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΜΟΡΦΩΣΗ ΠΑΤΕΡΑ

EDSTF →	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
NBRITH	1	77 27.8	102 36.8	98 35.4	277 47.7
	2	91 37.4	68 28.0	84 34.6	243 41.8
	3	26 42.6	20 32.8	15 24.6	61 10.5
	Column Total	194 33.4	190 32.7	197 33.9	581 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.>5
10.21337	6	.0370	19.948	None

Number of Missing Observations = 19

Crosstabulation: NBIRTH BY EDSTM ΣΕΙΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΜΟΡΦΩΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ

EDSTM →	Count Row Pct	1	2	3	Row Total
NBIRTH	1	73 27.2	131 48.9	64 23.9	268 47.2
	2	94 39.3	99 41.4	46 19.2	239 42.1
	3	28 45.9	25 41.0	8 13.1	61 10.7
	Column Total	195 34.3	255 44.9	118 20.8	568 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<5
13.07931	4	.0109	12.673	None

Number of Missing Observations = 32

Crosstabulation: NBIRTH BY NYSC ΣΕΙΡΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΕΤΗ ΠΡΟΣ. ΑΓΩΓΗΣ

NYSC →	Count Row Pct	0	1	2	3	Row Total
NBIRTH	1	16 5.7	172 61.6	82 29.4	9 3.2	279 47.7
	2	17 6.9	135 55.1	85 34.7	8 3.3	245 41.9
	3	11 18.0	32 52.5	16 26.2	2 3.3	61 10.4
	Column Total	44 7.5	339 57.9	183 31.3	19 3.2	585 100.0

Chi-square	D.F.	Significance	Min E.F.	Cells with E.F.<.5
13.30391	6	.0385	1.981	2 OF 12 (16.7%)

Number of Missing Observations = 15